

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O`RTA MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI**

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI

TARIX FAKUL'TETI

VATAN TARIXI
kafedrasi

«Tarix o`qitish uslubiyoti»
fanidan

M A J M U A

Namangan-2008

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди
№БД 5140600-3.12
«13» август 2006 й.

ТАРИХ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ

фани дастури

Билим соҳаси:	100000	-Таълим
Таълим соҳаси:	140000	-Ўқитувчиларни тайёрлаш ва педагогика фани
Бакалавриат йўналишлари:	5140600	- Тарих

Тошкент-2006 й.

Тузувчилар: т.ф.н., доц. Г. С. Фузаилова
т.ф.н., доц. Ў.Н.Мансуров
т.ф.н. В.Т.Ишқуватов

Такризчилар: т.ф.н., доц. М.Лафасов,
п.ф.н., доц. Қ.Р.Шоназаров

Дастур Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университети
қошидаги «Таълим» ўқув-методик бирлашмасида кўриб чиқилган ва тавсия
этилган.

2006 йил « 6 » июлдаги 11-сонли мажлис баёни.

Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув-методик бирлашмалар
фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг 2006 йил « 8 » июлдаги 14-
сонли қайдномаси билан тасдиққа тавсия этилган.

Кириш.

Тарих ўқитиш методикасининг предмети, мақсад ва вазифалар Ўзбекистон Республикаси «Таълим тўғрисидаги Қонун», «Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури» га биноан тарих фанини ўқитишда ўтказилаётган ислохатлар. Умумий ўрта таълим, академик лицей ва касб-хунар коллежлар учун яратилган Давлат Таълим стандарти, дастурлар, дарсликлар ва ўқув қўлланмалар.

Ўзбекистон Республикаси мустақиллиги даврида ва унганча умум ўрта таълим, Ўрта Махсус таълим тизимида тарих фанининг мазмун ва моҳияти.

Тарих ўқитиш методикасининг предмети ва унинг вазифалари. Тарих ўқитиш жараёнининг таркибий қисмлари ва улар ўртасидаги алоқалар. Тарих ўқитиш методикасининг бошқа фанлар билан боғлиқлиги.

Талаба билимига қўйиладиган талаблар: Тарих ўқитиш методикаси фанини ўрганиш натижасида талаба қуйидаги билимларга эга бўлиши керак; Тарих ўқитиш методикасининг тузилиши ва вазифасини билиши; Ўқитишнинг турли усул ва воситаларини ўзлаштириш; дарс жараёнини ташкил қилиш маҳоратини ўзлаштириш; Тарих ўқитиш методикаси фанини бўлажак мутахассислар учун илмий ва амалий аҳамияти; Қуйидаги малака ва кўникмага эга бўлиши керак:

Тарих ўқитиш методикасидан тарих ўқитиш жараёнини амалга оширишда унумли методларни танлаб олиш ва уларни қўллай билиш; Назарий жиҳатдан олган билимларни амалиётда қўллаш кўникмаси; Тарих ўқитиш методикаси фани, тарих, педагогиканинг асосий дидактик талаблари, дарсга қўйиладиган талаблар, психология фани-ўқувчиларнинг ёш хусусиятлари, фалсафа фанлари билан узвий боғлиқ.

Давлат Таълим Стандартлари, дастур ва дарсликларнинг тузилиши ва мазмуни

Тарих бўйича ДТС структураси ва мазмуни: Кириш, мажбурий минимум, таянч компонент ва тайёргарликка талаблар бўлими.

Ўрта умумтаълим мактаблари, академик лицей ва касб-хунар коллежлари учун яратилган ўқув дастурлари тузилиши, мазмуни, узвийлиги ва узлуксизлиги. Тарих фанларидан яратилган ўқув қўлланмалари, дарсликларида, умумлаштириш факт ва қоидалар, таянч компонентлар, ўқитувчилар томонидан бериладиган назарий билимларга қўйиладиган дидактик талаблар.

Тарих дарсларида тарихий тасаввур ва тушунчаларни шакллантириш методи

Жаҳон ва Ўзбекистон тарихини ўрганишда тушунчаларнинг тутган ўрни ўқувчиларининг тарихга оид билимлари тизимида тарихий тасаввурлар, тарихий тушунчалар, тарихни билиш методологиясига оид билимлар киради.

Тарихий тасаввурлар ва унинг турлари: ўтмиш фактлари ҳақида, тарихий вақт ҳақида, тарихий макон ҳақида.

Тарихий тушунчалар турлари: хусусий, умумтарихий, ижтимоий.

Тарихни билиш методологиясига оид билимлар: сабаб ва оқибат, тарихий алоқалар ҳақида, тарихий тараққиёт қонуниятлари ҳақида, тарих фани ҳақида билимлар. Тушунчаларни шакллантириш йўллари: Индуктив ва дедуктив.

Тушунчалар ва қонуниятлар, ўқувчиларнинг назарий билимлари ва илмий дунёқарашини шакллантиришнинг муҳим таркибий қисми эканлиги.

Тушунча ва қонуниятлар, ўтмиш ва ҳозирги даврдаги воқеаларни англаб олишда асосий омил.

Тарих дарсликлари ва уларга қўйиладиган замонавий талаблар

Тарих дарслиги билим манбаи ва таълим воситаси сифатида.

Тарих дарслигининг вазифалари таълим воситаси асоси мувофиқлаштириш вазифаси; ахборот манбаи, фан бўйича билимлар тизими, ўқувчилар билим ва малакаларини интеграцилаш, маажбурий ўқув материали йиғиндилари, назорат вазифаси, тарихни мустақил ўрганиш воситаси, ўз-ўзига таълим вазифаси, шахс шаклланишига таъсир воситаси, тарбияловчилик вазифаси.

Тарих дарслигининг асосий таркибий қисмлари: мавзуга оид матн (асосий, қўшимча, изоҳловчи), мавзуга оид қўшимча компонентлар (иллюстратив, методик, асосий шартли белгилар)

Ўқувчиларнинг дарсли матни ва иллюстрациялар билан ишлаш усуллари.

Тарих ўқитишнинг ташкилий шакллари. Дарс, унинг турлари ва тузилиши

Дарс ўқув ва тарбиявий ишнинг асосий ташкилий шакли. Замонавий тарих дарси, унга қўйиладиган талаблар. Тарих дарслари мавзуларининг узвийлиги ва дидактик жиҳозланиши. Таълим ва тарбия жараёнининг махсус шакллари, дарс самарадорлигини оширишнинг муҳим омили эканлиги. Дарс турлари. Анъанавий ва ноанъанавий дарслар. Семинар машғулоти, ўқув экскурсиялари, анжуманлар.

Ўқитувчининг дарсга тайёргарланиши. Мавзулар бўйича режалаштириш. Дарс режаси ва унинг таркибий қисмлари.

Тарих ўқитишнинг методлари ва уларнинг классификацияси

Таълим методлари ва усуллари. Тарих дарсларида қўлланиладиган методларининг уйғунлиги. Тарих ўқитиш методлари классификацияси: оғзаки баён; ҳикоя, монолог, диалог, суҳбат, сюжетли ҳикоя, аналитик сюжет. Тарихий манбалар билан ишлаш; тарихий адабиётлар, тарихий ҳужжатлар. Кўргазмали методлар; шартли-график иллюстрациятив кўргазмалилик, сурат таҳлили, расм ишлаш, контур харитани тўлдириш, амалий; қирқиш, моделлар, макетлар тайёрлаш, меҳнат қуролларини тайёрлаш тарихни ўрганишда тадқиқотчилик методи.

Тарих дарсларида тарих таълими воситаларидан фойдаланиш

Таълим воситалари – тарих билимлари манбаи, ўқувчиларни тарбиялаш, уларда кўникма ва малакаларни ривожлантиришнинг асоси эканлиги. Ўқув методик комплекслар мазмуни: ўқув қўлланмалари (дарслик, хрестоматия, ўқиш китоблари, ишчи дафтар), илмий, илмий-оммабоп, бадиий адабиётлар (монография, ўқитувчилар учун қўлланмалар, ўқувчилар учун қўлланмалар, бадиий адабиётлар) методик ўқув қўлланмалар (методик тавсиялар, топшириқлар тўпламлар), таълимнинг кўргазмали воситалари (босма ҳажмли экран ва овозли экран) Дарсликлар, ўқув қўлланмалари, илмий-оммабоп ва бадиий адабиётлар, вақтли матбуот - тарих таълимини амалга оширишда муҳим омил.

Тарих таълими воситаларидаги маълумотлардан фойдаланиш ва уларни таҳлил қилиш методлари.

Тарих дарсларида кўргазмалилик. Таълимнинг техник воситалари. Диафильм, кино-видеофильмлар, компьютер, видеопроектор, проектор ва бошқаларни қўллаш методлари.

Тарих ўқитишнинг кўрсатмали методлари

Тарих дарсларида кўрсатмали ўқитишнинг роли ва хусусиятлари. ўқитишнинг кўрсатмали воситалари.

Предмет кўрсатмалилиги ва тарих ўқитишда улардан фойдаланиш. Тасвирий кўрсатмали куруллар. Тарихий суратларнинг аҳамияти ва улар устида ишлаш. Шартли график кўрсатмаларнинг роли. Ўқитувчи ва ўқувчиларнинг тарих бўйича турли кўрсатмали куруллар билан ишлаш усуллари. Бу борада ўқувчилар мустақиллигини ривожлантириш йўллари.

Тарих дарсларида Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов асарларидан фойдаланиш методлари

Ўзбекистон Республикаси Президенти Академик И.А.Каримов асарларига таянган ҳолда тарихни ўрганишда миллий истиқлол ғояси ва миллий мафкура нуқтаи назаридан ҳолисона ёндашиш, халқ тарихи инсоният тарихининг муҳим бўғини эканлиги ҳақидаги яхлит тасаввурга эга бўлган тарихий тафаккурни яратиш.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов асарлари тарих фанларини ўқитиш, таълим самарадорлигини оширишнинг муҳим омили эканлиги.

Тарих дарсларида Олий мажлис томонидан қабул қилинган ҳужжатлар ва қонунларни, Ўзбекистон Республикаси Президенти маърузалари, нутқлари ҳамда асарларини ўрганишнинг аҳамияти. Улардан тарих дарсларида фойдаланиш.

Академик И.А.Каримов асарларининг таълимий ва тарбиявий аҳамияти. И.А.Каримов асарларида тарих дарсларида фойдаланиш учун методик тавсиялар. Инновацион педагогик технологияларни ўқув жараёнига

татбиқ этиш. Бу асарлар ёшларда миллий ўзликни шакллантиришдаги асосий манба.

Тарих дарсларида манбалар бадиий ва бошқа адабиётлардан фойдаланиш

Тарихий-бадиий адабиётлар тарихий жараёнларни ўзлаштиришда муҳим омил. Тарихий–бадиий адабиётлардан тарих дарсларида фойдаланишда ўқувчиларнинг психологик ёш хусусиятларини ҳисобга олиш. Бадиий адабиётлар ва уларнинг турлари. Адабий манбалар улардан тарих дарсларида фойдаланиш методлари: Мавзуга оид адабий манбаларни тавсия этиш, манбалардаги мавзуга оид шахс ва тарихий воқеалар хусусида суҳбатлашиш, манбалардан фойдаланиш методлари.

Бадиий адабиётнинг ёшларни комил инсон қилиб тарбиялашдаги аҳамияти.

Замонавий тарих ўқитувчисига қўйиладиган талаблар

Ўқитувчининг дарсга тайёргарлиги функциялари ва босқичлари. (Ўқитувчининг дарс мазмуни ва турини аниқлаш, адабиётлар кўлами, дарсни методик жиҳозлаш)

Ўқитувчига қўйиладиган талаблар: Ўқитувчининг шахсий хусусиятлари, дарс бериш касбий маҳорати, тарбиячилик фаолияти, баҳолаш мезонларини билиши.

Тарих дарсларида матбуот материалларидан фойдаланиш

Тарих дарсларида матбуот материалларини танлашнинг мезонлари. Матбуот материаллари дарснинг ривожлантирувчи таркибий қисми. Ўқувчиларнинг мустақил фаолиятини ташкил қилиш мақсадида вақтли матбуотдан фойдаланиш. Ўқувчиларнинг илмий дунёқарашини ўстиришда вақтли матбуотнинг ўрни. Вақтли матбуотдан тарих дарсларида фойдаланишнинг методик усуллари. Матбуот материаллари тарих ўқитишнинг воситаси сифатида, ундаги тарихий маълумотлардан дарс жараёнида ва синфдан ташқари машғулотларда фойдаланиш методлари. Кундалик вақт матбуот материаллари тарих таълими самарадорлигини ошириш, ўқувчиларнинг илмий дунёқарашини шакллантириш, дарс мазмунини бойитиш манбаси эканлиги.

Тарих дарсларида педагогик технологиялардан фойдаланиш

Дарсга формал-анъанавий, академик ёндошувдан воз кечиш зарурияти. Педагогикада дарс жараёнига янгича ёндошувларнинг (инновацияларнинг) мақсад ва вазифалари. Технология тушунчаси. Технология ва методика. Таълим технологияси ва ўқитувчи. Дарснинг технологик картаси. Таълим жараёнида интерфаол усуллар. Интерфаол усуллар–ўқувчиларнинг ўзаро ва

ўқитувчи билан фаол мулоқоти сифатида. Бундай педагогик усулларни қўллаш шартлари. Психологик вазият яратиш.

Гуруҳларда ишлаш "Муайян позицияни эгаллаш", "Ақл-идрок ҳужуми (Мозговой штурм)", "Ҳамма бир-бирини ўқитади", "Давра суҳбати", "Сенектика усули" ва бошқа интерфаол усуллар.

Социологик тадқиқотлар ўтказиш, муаммовий анжуманлар ташкил қилиш, илмий ишлар ёзиш ўқувчиларни илмий изланишга йўналтириш шакллари сифатида.

Таълимда формал-анъанавий, академик ёндошув; педагогик технология ва методика; технологик карта; интерфаол усуллар; таълимда амалий ишларни ташкил қилиш.

Тарих дарсларида ўқувчиларнинг билим, малака ва кўникмаларини, текшириш ҳамда баҳолаш

Ўқувчиларнинг билим, малака ва кўникмаларини текшириб, баҳолаб боришнинг мақсади ва вазифалари.

Тарихий асосий тушунча ва жараённинг қонуниятларини ўқувчилар томонидан тушуниб, онгли ўзлаштирилганини текшириш методлари. ўқувчиларнинг билим, малака ва кўникмаларини баҳолаш шакллари ва мезонлари кундалик, чорак, ярим йиллик ва ўқув йили охирида бахҳолаш методлари. Тест, ёзма ишлар, оғзаки сўров ва рейтинг тизими орқали ўқувчилар билимини текшириш ва баҳолаш мезонлари.

Тарих фанини ўқитишда ахборот технологияларидан фойдаланиш

Таълимининг техникавий воситалари тарих ўқитиш самарадорлигини оширишнинг муҳим омили экани, тарих дарсларида ва дарсдан ташқари машғулотларда техникавий воситаларни танлаш ва улардан фойдаланиш методлари.

Таълим соҳасида замонавий ахборот технологияларини қўллаш самарали усуллардан бири.

Тарихни ўрганишда масофали ўқитишнинг ўрни. Масофали ўқитишнинг мазмуни. Электрон ўқув дарсликлари ва ўқув методик комплексларни яратиш, компьютер ёрдамида, компьютер ёрдамида дарс ва презентацияларини ишлаб чиқиш.

Компьютер орқали ўқувчилар билимини ривожлантириш ва баҳолаш.

Тарих бўйича синфдан ташқари олиб бориладиган ишлар методикаси

Тарихни ўрганишда масофали ўқитиш. Компьютер ёрдамида дарс презентацияларини яратиш ва уларни ўқув жараёнига татбиқ этиш.

Синфдан ташқари олиб бориладиган ишларнинг аҳамияти, уларнинг тарих таълими билан узвий боғлиқлиги. Синфдан ташқари ишларнинг ўқувчиларни тарихга қизиқтириш, уларнинг маънавий ривожланиши, билиш қобилиятини ривожлантиришдаги роли. Тарих тўғараклари, учрашувлар,

конференциялар тарихий кечалар ташкил қилиш. Тарихий бадиий ва хужжатли фильмлар намоиши ва таҳлили.

Ўлкашунослик музейлари ва тарихий обидаларга, замонвий архитектура иншоотлари, қишлоқ хўжалиги объектларига саёҳатлар уюштириш. Тарих дарсларида ўтилган мавзуларни мустаҳкамлаш ва тарихий билимларни ривожлантириш. "Тарих бўйича синфдан ташқари ишларни» ташкил этишда тарих ўқитувчисининг роли.

Тарих дарсларида ўлкашунослик материалларининг тутган ўрни, Ўлкашунослик турлари.

а) илмий ёки давлат ўлкашунослиги;

б) жамоа ўлкашунослиги;

в) музей экспонатлари.

Ўлкашуносликнинг асосий манбалари ва методологияси. Дарс ва дарсдан ташқари машғулотларда ўлкашунослик материалларини танлаш ва улардан фойдаланиш методлари.

Тарих хонасининг ўқитувчи томонидан илмий-методик жиҳозланиш талаблари

Давлат рамзлари ва тавсифи, тарихий шахслар суратлари, Ўзбекистон мустақиллиги йилларида иқтисодий, маданий ютуқлар тавсифи ва хронологияси бурчаги, кишилиқ жамиятининг даврлаштирилиши, методик кўргазмалар фонди ташкил этиш. Тарих хонасида зарурий китоблар фонди (Академик И.А.Каримов асарлари, тарихий, бадиий адабиётлар), хариталар, методик кўргазмалар ташкил этиш. Тарих хонасини замонавий техник воситалар билан таъминланиши.

Тарих ўқитишда мустақил таълимни ўрни

Мустақил таълим тарихий билимларни янада чуқурлаштириш ва самарадорликни оширишга қаратилган жараён. Мустақил таълимнинг мақсад вазифалари, йуналишлари, уни ташкил этиш усулари.

Мақсад ва вазифалари ҳар бир ўқувчида қобилиятни аниқлаш ва ривожлантириш, маънавий ва ижодий фиклашга ўргатиш.

Тарихий билимлар янада чуқурлаштириш ва самарадорликни ошириш. Мустақил таълимни ташкил этишнинг асосий йуналишлари: таълим –тарбия жараёнини демократлаштириш, ўқувчиларининг ижодкорлик қобилиятини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш, шахсни ўз-ўзини ривожлантиришга ундаш, педагогик ижот қилиш учун шароитлар яратиш, ўшимча таълимий дастурларнинг янги авлодини яратиш, мустақил таълимни ташкил этиш учун илмий-услубий асосларини ишлаб чиқиш. Ахборот технологиялари асосида системали ривожлантириш.

Амалий машғулотлар

Тарих фани бўйича яратилган Давлат Таълим Стандартлари, дастурлар таҳлили

ДТС ва ўқув дастурларининг мақсади ва вазифалари. Ўрта умумтаълим мактаблари учун яратилган ДТС, дастурлар таҳлили. Академик лицей ва касб-хунар коллежлари учун яратилган ДТС, дастурлар таҳлили. Мактаб, академик лицей ва касб-хунар коллежлари тарих фанлари дастурлари таҳлили. Мактаб, академик лицей ва касб-хунар коллежларида ўқитиладиган жаҳон халқлари тарихи дарслиги ва қўлланмалари таҳлили. Мактаб, академик лицей ва касб-хунар коллежларида, ўқитиладиган тарих фанларининг тарбиявий аҳамияти.

Тарих фани дарсликлари таҳлили

Мактаб, академик лицей ва касб-хунар коллежларида ўқитиладиган Ўзбекистон тарихи дарслиги ва қўлланмалари таҳлили. Тарих дарсликлари ва уларга қўйиладиган илмий-услубий талаблар. Тарих дарслигининг асосий таркибий қисмлари. Матн билан ишлаш: асосий, қўшимча, изоҳловчи матнлар. Тарих дарслиги матнидан ташқари компонентларири аниқлаш: услубий, иллюстрациялар, шартли кўрсаткичлар. Умумий ўрта таълим, академик лицей ва касб-хунар коллеж дарсликлари таҳлили.

Тарих ўқитишнинг ташкилий шакллари

Замонавий тарих дарслари ва уларга қўйиладиган дидактик талаблар. Тарих дарслари классификацияси. Ноанъанавий дарс турлари. Дарснинг технологик харитаси.

Тарих дарсларида тарихий тасаввур ва тушунчаларни шакллантириш

Тарих ўқитишда фактик материал. Мактаб ва академик лицей ва касб-хунар коллежларнинг тарих курсларидаги тасаввур ва тушунчалар. Уларнинг турлар. Тарих дарсларида ўқувчиларнинг тарихий тасаввур ва тушунчаларини шакллантириш йўллари.

Тарих дарслари самарадорлигини оширишда тарих таълими воситаларини ўрганиш

Тарихнинг таълимий воситаларига умумий тавсиф. Тарих дарсларида кўрсатмали қуроолардан, бадиий адабиётлар ва матбуот материалларидан фойдаланиш. Тарих дарсларида таълимнинг техникавий воситаларидан фойдаланиш.

Тарих дарсларида манбалардан фойдаланиш

Тарих дарсларида тарихий ҳужжатлар билан ишлаш. Тарих дарсларида ёзма ва бошқа манбалардан фойдаланиш. Тарих дарсликларидаги тарихий ҳужжатлар билан ишлаш.

Тарих дарсларида Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А. Каримов асарларидан фойдаланиш

Президент И.А. Каримов асарлари тарих ўқитиш ва таълим -тарбия самарадорлигини оширишнинг муҳим омили. Президент И.А.Каримов асарларининг таълимий ва тарбиявий вазифалари. Президент И.А. Каримов асарларидан тарих дарсларида фойдаланиш методлари. Президент И.А.

Каримов асарларидан тарих дарсларида
фойдаланишнинг аҳамияти.

Тарих дарсларида тарихий, бадиий адабиётлардан
фойдаланиш

Ўқувчиларнинг тарихий билимлари, кўникма ва малакаларини
мустаҳкамлашда бадиий адабиётлардан фойдаланиш:
а) Бадиий адабиёт таълим-тарбияни бир - бирига боғловчи муҳим воситадир.
б) Тарих фани ва бадиий адабиётнинг ўзаро боғлиқлиги.
Ўзбекистон тарихини ўрганиш жараёнида бадиий адабиётдан
фойдаланиш методи. Ўқувчиларни ватанпарварлик, миллий истиклол ғояси
руҳида тарбиялашда бадиий адабиётларнинг аҳамияти.

Тарих дарсларида педагогик технологиялардан фойдаланиш

Педагогик технология тушунчаси. Тарих дарсларида педагогик
технологиялардан фойдаланишнинг мақсад ва вазифалари. Амалий
машғулотларнинг интерфаол усуллари.

Тарих ўқитишнинг кўрсатмали методи

Кўргазмали қуролларнинг тарих ўқитишдаги аҳамияти.

Тарих ўқитишда қўлланиладиган кўргазмали қуроллар турлари.

Тарих дарсларида кўргазмали қуроллардан фойдаланиш
методлари:

- а) тасвирлар билан ишлаш;
- б) иллюстрациялар билан ишлаш;
- в) харита билан ишлаш.

Ўзбекистон тарихини Жаҳон халқлари тарихи билан боғлаб ўрганиш

Ўзбекистон тарихини жаҳон халқлари тарихи билан боғлаб
ўрганишнинг аҳамияти.

Фанлараро алоқа таълим-тарбия жараёни самарадорлигининг муҳим
омили.

Ўзбекистон тарихини Жаҳон халқлари тарихи билан боғлаб ўрганиш
методлари. (Мавзулар мисолида)

Тарих бўйича синфдан ташқари ишларни ташкил этиш методлари

Синфдан ташқари ишларнинг аҳамияти.

Синфдан ташқари ишларнинг тарих таълими билан узвий
боғлиқлиги.

Тарих тўғрақлари, учрашувлар, конференциялар, тарихий кечаларни
ташкил этиш методлари.

Ўлкашунослик музейларига, тарихий обидаларга саёҳатлар ташкил
этиш тартиби.

Синфдан ташқари ишларни ташкил этишда тарих ўқитувчисининг
роли. Тарих ўқитувчисининг дарсга тайёргарлик босқичлари. Тарих дарсига
тайёргарлик босқичлари. Тарих дарс ишланмасини яратиш методикаси.
Дарснинг технологик харитаси.

Лаборатория машғулоти

Умумий ўрта таълим тизимидаги 5-синфда Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи фани ўқув жараёнини ўрганиш. 5-синф ДТС, ўқув дастури, Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи дарслиги таҳлили. Ўқитувчининг тақвимий иш режасини тузиши. Умумий ўрта таълим тизимидаги 6-синфда Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи фани ўқув жараёнини ўрганиш. 6-синф ДТС, ўқув дастури, Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи дарслиги таҳлили. Ўқитувчининг тақвимий иш режасини тузиши. Умумий ўрта таълим тизимидаги 7-синфда Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи фани ўқув жараёнини ўрганиш. 7-синф ДТС, дастур, Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи дарслиги таҳлили. Ўқитувчининг тақвимий иш режасини тузиши. Умумий ўрта таълим тизимидаги 8-синфда Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи фани ўқув жараёнини ўрганиш. 8-синф ДТС, дастур, Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи дарслиги таҳлили. Ўқитувчининг тақвимий иш режасини тузиши. Умумий ўрта таълим тизимидаги 9-синфда Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи фани ўқув жараёнини ўрганиш. 9-синф ДТС, дастур, Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи дарслиги таҳлили. Ўқитувчининг тақвимий иш режасини тузиши.

Касб-хунар коллежалари ва академик лицейлардаги тарих фани бўйича ўқув-услубий комплексларни ўрганиш

Жаҳон ва Ўзбекистон тарихи ўқув фанидан мавжуд дастур, дарслик ва методик қўлланмаларни таҳлили.

Академик лицейларнинг ижтимоий гуманитар, табиий, аниқ фанлар йўналишларидаги ишчи режаларининг таҳлили ва ўзига хос хусусиятлари.

Тарих бўйича синфдан ташқари ишларни олиб бориш методикаси

Ўрта ва ўрта махсус таълим тизимида синфдан ташқари ишларнинг мазмуни, форма ва методлари. ташкил этишнинг синфдан ташқари ишлар олиб бориш методлари.

«Ўзбекистон Республикаси парламенти – Олий Мажлиснинг ташкил этилиши» мавзусини ўрганиш

Дарснинг технологик харитасини ишлаб чиқиш. Дарснинг мақсад ва вазифалари, моддий-техник жиҳозланиши, ўқув жараёнининг мазмуни, вақт бўйича тахминий тақсимланиши, дарснинг бориши, асосий таянч тушунча ва атамалар билан ишлаш, ўқув жараёнини амалга ошириш технологияси, кутиладиган натижалар, келгуси режалар. Мавзуни ўқитишда “ақлий ҳужум”, “муаммоли таълим” технологияларидан фойдаланиш.

“Кўп укладли иктисодиёт ва мулкдорлар табақасининг шаклланиши” мавзусини ўқитиш

Мавзунинг дастур ва дарсликларда ёритилиши. Таълимий, тарбиявий ва ривожлантирувчи вазифасини аниқлаш. Дарснинг услубий ишланмаси. Мавзуни ноанъанавий методлар асосида ўқитиш.

“Маънавий мерос, миллий ва диний қадриятларнинг тикланиши ва ривожланиши. Миллий истиқлол ғояси” мавзусини ўрганиш

Мавзуни анъанавий методлар асосида ўтиш. Мавзуни “лойиҳа”, “зиг-заг” технологияларидан фойдаланиб ўқитиш. Мавзуга оид қўшимча материаллар тайёрлаш, улар билан ишлай олиш.

“Ўзбекистоннинг хорижий мамлакатлар билан ўзаро манфаатли алоқалари”
мавзусини ўрганиш методикаси

Дарснинг технологик харитасини ишлаб чиқиш. Дарснинг мақсад ва вазифалари, моддий-техник жиҳозланиши, ўқув жараёнининг мазмуни, вақт бўйича тахминий тақсимланиши, дарснинг бориши, асосий таянч тушунча ва атамалар билан ишлаш, ўқув жараёнини амалга ошириш технологияси, кутиладиган натижалар, келгуси режалар.

«Тармоқлар», «Кластер», «Мураккаб вазиятларни яратиш» технологияларидан фойдаланиш.

“Совет давлати” мавзусини ўрганиш методикаси

Дарснинг технологик харитасини ишлаб чиқиш. Дарснинг мақсад ва вазифалари, моддий-техник жиҳозланиши, ўқув жараёнининг мазмуни, вақт бўйича тахминий тақсимланиши, дарснинг бориши, асосий таянч тушунча ва атамалар билан ишлаш, ўқув жараёнини амалга ошириш технологияси, кутиладиган натижалар, келгуси режалар. Кўрсатмали материаллар тайёрлаш.

“Иккинчи жаҳон уруши ва унинг якунлари” мавзусини ўрганиш методикаси

Анъанавий дарснинг талаблари асосида ўқитиш. Тарқатма материаллар ёрдамида ўтилган дарсни такрорлаш учун саволлар тайёрлаш. Дарслик матни билан ишлаш усуллари ишлаб чиқиш.

“Араб давлатлари” мавзусини ўрганиш методикаси

Мавзунинг технологик харитасини тузиш. “Муаммоли таълим” технологиясидан фойдаланиш учун саволлар тайёрлаш. Мавзуни ревожлантирувчи вазифаси, қўшимча адабиётлар билан ишлаш.

“Иккинчи жаҳон урушидан кейин ғарб давлатлари ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий тараққиётидаги ўзига хос хусусиятлар” мавзусини ўрганиш методикаси

Дарсни аралаш тури асосида ўқитиш. Уйга берилган вазифанинг назоратига аҳамият бериш. Баҳолаш турларидан фойдаланиш.

“Америка қўшма штатлари» мавзусини ўрганиш методикаси

Дарсда тематик харитадан унумли фойдаланиш. Мавзуни замон ва Ўзбекистон тарихи билан боғлаш. Янги мавзуни якка таркибида ва гуруҳ таркибида ишлашни ўрганиш. Қисқа вақт ичида кўп билимларни эгаллаш.

“Совет давлати ва унинг парчаланиши” мавзусини ўрганиш методикаси

Мавзуни тушунтиришда илмий тадқиқотлар ва оммавий ахборот воситалари материалларидан фойдаланиш. Таянч тушунчалар, янги атамалар билан кластер технологияси бўйича ишлаш.

“Япония XX-XXI аср бошларида” мавзусини ўрганиш методикаси

Баҳс мунозара дарсини ташкил этиш. Ўқувчилар билимини умумлаштириш ва баҳолаш. Янги мавзуни якка таркибида ва гуруҳ таркибида ишлашни ўрганиш. Қисқа вақт ичида кўп билимларни эгаллаш.

“Мустақил давлатлар ҳамдўслиги” мавзусини ўрганиш методикаси

Аудиторияни 4 гуруҳга бўлиш. Дарсда мавзулараро ва фанлараро алоқаларни ташкил этишга алоҳида эътибор қаратиш. Хар бир гуруҳга

“Берилган таянч сузлардан фойдаланиб матн тайёрлаш” вазифасини бериш ва ушбу вазифа устида ишлаш.

Малакавий аедагогик амалиёт

Умумий ўрта таълим, ўрта махсус касб-шунар таълими муассасаларида ўтказилади ва унда талабалар олий таълим муассасасида олган назарий билимларини илк амалиётга татбиқ этиш кўникмаларини шосил қилади. Ўқув амалиётида эса археологик, ўлкашунослик, музей, этнографик амалиётини ўтайди.

Мустақил иш

Дарслик ва ўқув қўлланмаларининг (уларнинг тўла таъминланганлиги тақдирда) боблари ва мавзуларини ўрганиш. Тарқатма материаллар бўйича маъруза қисмларини ўзлаштириш. ўқитиш ва назорат қилишнинг автоматлаштирилган тизимлари билан ишлаш. Фаннинг боблари ва мавзулари устида ишлаш.

Тарих ўқитиш методикаси фанидан назарий ва амалий машғулотлар ўтиш давомида талабаларни ижодий жараёнга йсналтириш, уларни ташлил қилиш, мустақил ишлашга ўргатиш, машқлар бажариш. Малакавий амалиётни ўтиш чоғида янги техника, жищозлар, кенг кўламли илмий иш олиб боришга қулай жараёнлар ва технологияларни ўрганиш. Талабаларнинг илмий-тадқиқот ишларини бажариш билан боғлиқ шолда фаннинг муайян боблари ва мавзуларини чуқур ўрганиш.

Дарслик ва оёшув ёелланмалар рёйхати:

1. И.А. Каримов. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. Т. Ўзбекистон,-1992.
2. И.А. Каримов. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Т. Ўзбекистон, 1993.
3. И.А. Каримов. Ўзбекистон-бозор, муносабатларига ўтишнинг ўзига хос йўли. Т. Ўзбекистон, 1993
4. И.А. Каримов. Биздан озод ва обод Ватан, қолсин Т. Ўзбекистон, 1994.
5. И.А. Каримов Истиқлол ва маънавият. Т. Ўзбекистон, 1995
6. И.А. Каримов. Ватан саждагох каби муқаддасдир. Т. Ўзбекистон, 1995.
7. И.А. Каримов. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида. Т. Ўзбекистон, 1995.
8. Азизхўжаева Н.Н. Педагогик технология ва педагогик махорат.-Т.: ТДПУ. 2003.
9. М.Каримов. И.Турсунов. Ислон Каримовнинг «Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида» асарини ўрганиш «Шарк»-Т. 1995.
10. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва томоиллар. Т. Ўзбекистон, 2000
11. Ж.Ғ.Йўлдошев, С.А.Усмонов. Педагогик технология асослари.-Т.: Ўқитувчи. 2004.
12. Ж.Ғ.Йўлдошев. Таълим янгилашиш йўлида.-Т.: Ўқитувчи. 2000.
13. 5-синф «Жахон тарихидан ҳикоялар» И.Жўраев, М.Лафасов, К. Норматов. Т. 2000.

14. 6-синф Ўзбекистон тарихи, А.С.Саъдуллаев, Е.А.Костецкий, Н.К.Норкулов. Шарқ. 1999.
15. 7-синф Ўзбекистон тарихи. А.Муҳаммаджонов. Тошкент. Ўқитувчи 2000
16. 7-синф Жаҳон тарихи. Т.Салимов, С.Маҳкамов «Шарқ»-Т.-1999й.
17. М.Лафасов 7-синф Жаҳон тарихи дарслиги.-Т.: Чўлпон. 2005.
18. М.Лафасов. 9-синф Жаҳон тарихи ўқув қўлланмаси.-Т.: А.Қодирий номидаги мероси.-Т.: 1999.
19. У.Жўраев. 7-синф Жаҳон тарихидан ўқитувчилар учун методик қўлланма.-Т.: 2000.
20. Н. Норкулов, У.Жўраев . 8-синф Ўзбекистон тарихи. Шарқ. Т. 2000.
21. Ж.Рахимов. 9-синф Ўзбекистон тарихи. Тошкент. 2000.
22. Д.Алимова, Р.Каримов, К.Окилов ва бошқалар. 10-синф Ўзбекистон тарихи. Шарқ. Т. 2000.
23. 10-синф Жаҳон тарихи. Г.Ҳидоятлов. Шарқ. Т. 2000.
24. 11-синф Ўзбекистон тарихи Н.Жўраев Тошкент. 1998.
25. Ўзбекистон тарихини ўқитиш ва ўрганишнинг ягона концепцияси.-Т.: 1996.
26. Ўзбекистон тарихи фанидан академик лицей ва касб-хунар коллежлари учун ўқув дастури.-Т.:2004.
27. Жаҳон тарихи фанидан академик лицей ва касб-хунар коллежлари учун ўқув дастури.-Т.:2004.
28. Ўзбекистон тарихи умумтаълим ва янги турдаги мактабларнинг V-XI синфлари учун дастур Т. 1997.
29. Ўзбекистон тарихи фани дастури. Университетлар ва педагогика олий ўқув юр்தларининг тарих факультетлари учун. Т. 1996
30. Қ.Усмонов. Ўзбекистон тарихи. Академик лицей ва касб-хунар коллежлари учун дарслик.-Т.: “Ўқитувчи”. 2005.
31. Ж.Раҳимов Ўзбекистон тарихини ўрганишда архив манбаларидан фойдаланиш. Т. Ўқитувчи. 1995
32. Т.Раҳматуллаев. Ўзбекистон халқлари тарихини ўрганишда археология материалларидан фойдаланиш Т.Ўқитувчи. 1994.
33. Сауле Зиямухамедова, Бури Зиямухамедов. Новая педагогическая технология.-Т.: Абу Али Ибн Сино. 2002.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi

Namangan Davlat Universiteti

«Tasdiqlayman»

O'quv ishlari bo'yicha prorektor

_____dots. S. H. Abdullaev

«___»_____ 2008 yil

«Tarix o'qitish uslubiyoti»

Fani bo'yicha

Bilim sohasi: 200000-Gumanitar fanlar va san'at.

Ta'lim sohasi: 220000-Gumanitar fanlar.

Bakalavriat yo'nalishi: 5220200-Tarix(kunduzgi) yo'nalishi uchun

ISHCHI O'QUV DASTURI

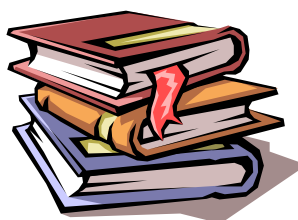
Umumiy o'quv soati: 120 soat

Shu jumladan:

Ma'ruza: 20 soat

Seminar mashg'ulotlari: 34 soat

Mustaqil ta'lim: 66 soat.

NAMANGAN- 2008

Fanning ishchi o`quv dasturi Namangan davlat universitetining tarix fakul'teti ilmiy kengashining 2008 yil «\_\_\_»\_\_\_\_\_-son majlisida muhokama etildi va ma`qullandi.

«5220200-tarix» ta`lim yo`nalishi o`quv dasturi va o`quv rejasiga muvofiq ishlab chiqildi va

Ishchi dastu 2002 yil Davlat ta`lim standart iva O`R O`QMTV tomonidan № BD 5140900 raqamii bilan 13 avgust 2006 yilda ro`yxatga olinib tasdiqlangan namunaviy dastur asosida tuzildi.

Tuzuvchilar: o`qituvchi I. Qo`ziqulov

Taqrizchilar: t.f.n. B. Mallaboev

Fanning ishchi o`quv dasturi Tarix fakul'teti ishmiy kengashining 2008 yil «___»
_____dagi «___»-son qarori bilan tasdiqlandi.

Ilmiy kengash raisis, t.f.n.: _____ B. Talapov

Bayonnoma №___ «___» _____ 2008 yil

Kelishildi:

O`zbekiston tarixi kafedrasi mudiri, t.f.d.: _____ A. Rasulov

«___» _____2008 yil

[illegible]

(professor-o`qituvchining I.F.O.)

(in

(professor-o`qituvchining I.F.O.)

(in

Ilmiy kengash raisi: _____
(imzo) (F.I.O.)

1. SO`Z BOSHI

Mustaqillikkacha O`zbekistonda tarix fanini o`qitish og`ir va murakkab yo`lni bosib o`tdi. Maktablarda asosan, Rossiya tarixi o`qitilib darsliklar xalq tarixi ruhida emas, balki partiya va sovetlar bosimi ostida o`tdi. Yuqoridagilarni hisobga olgan xolda O`zbekiston xalq ta`limi vazirligi 1992-1993 o`quv yilidan tarix kursini o`qitish tartiblarini o`zgartirdi va O`zbekiston tarixini o`qitishga katta soatlar ajratdi. O`zbekiston tarixini o`qitish va o`rganishning yagona kontseptsiyasi ishlab chiqilib, fanni o`qitishning eng muhim vazifalari belgilandi. Fan sistemasi tarzida xolislik, adolatlilik, partiyalar tazyiqidan xoli, uzviylik orqali o`qishni o`rganishni maqsad va vazifa qilib belgilangan.

Tariximizning soxtalashtirilishi tarix o`qitishga ham o`z ta`sirini ko`rsatdi. Ko`p yillik tarixga ega bo`lgan o`qitish uslubi jadidlar davrida rivojlangan bo`lsa, sho`rolar davrida bir qolipga solib qo`yildi. Mustaqillikdan so`ng tarix o`qitishning buzilgan printsiplari tiklandi.

Fakul'tet talabalari fan orqali tarix o`qitishning asosiy printsiplarini, uslublarini va yangi texnologiyalarni o`rganadilar.

I. Fanining maqsadi va uning mutaxassis tayyorlashdagi o`rni.

I.1.1. Fanning maqsadi:

Chor Rossiyasi istilosi va sho`rolar davrida tarix faniga nisbatan ko`proq putur etkazildi. Maktablarda Rossiya tarixi o`qitilib darsliklar xalq tarixi ruhida emas, balki partiya va sovetlar bosimi ostida o`tdi. Yuqoridagilarni hisobga olgan xolda O`zbekiston xalq ta`limi vazirligi 1992-1993 o`quv yilidan tarix kursini o`qitish tartiblarini o`zgartirdi va O`zbekiston tarixini o`qitishga katta soatlar ajratdi. O`zbekiston tarixini o`qitish va o`rganishning yagona kontseptsiyasi ishlab chiqilib, fanni o`qitishning eng muhim vazifalari belgilandi. Fan sistemasi tarzida xolislik, adolatlilik, partiyalar tazyiqidan xoli, uzviylik orqali o`qishni o`rganishni maqsad va vazifa qilib belgilangan.

I.1.2. Fanning o`rganadigan muammolari:

- umumta`lim maktablarida tarix fanini o`qitish va o`rgatish zarurati.
- og`zaki ta`lim jarayoni.
- bosma matnlar bilan ishlash.
- tarixiy hujjatlar bilan ishlash.
- badiiy adabiyotlardan foydalanish.
- ko`rgazmali metod.
- kartinalar.
- ilyustratsiyalar, xaritalar bilan ishlash.
- texnik vositalar, o`quv fil`mlari bilan ishlash va boshqalar.

I.1.3. Boshqa fanlar bilan bog`liqligi:

Ushbu fan tarixning arxeologiya, numizmatika, paleografiya, tarixiy geografiya, kabi maxsus fanlari bilangina emas, o`zbek tili va adabiyoti, matematika, geografiya, san`atshunoslik arxitektura tarixi fanlari bilan yaqin aloqada bo`ladi.

2. Semestrlar bo`yicha mashg`ulot turlarida ajratilgan soatlarning taqsimoti

Semestr	Yuklama	Auditoriya mashg`ulotlari turi bo`yicha O`quv yuklamasi taqsimoti					Mustaqil ta`lim
		Jami	Ma`ruzalar	Amaliy mashg`ulotlar	Laboratoriya mashg`ulotlari	Kurs ishi	
6-semestr		120	20	34	-	-	66
Jami		120	20	34	-	-	66

2. Ma'ruza mavzulari va ular bo'yicha ajratilgan soatlarning taqsimoti

	Ma'ruza mavzulari	Soati
1	Tarix o'qitish uslubiyoti fanining predmeti va metodi. Sho'rolar davrida tarixning o'qitilish ahvoli, milliy maktablarda, umuman, O'zbekistonda xalqimiz tarixin o'rganish sharoitini yuqligi. Sho'rolar va KPSSning o'quv jarayoniga aralashuvi. Mustaqillik sharoitida vatanimiz tarixini o'rganishga e'tiborning kuchayishi. TO'Mning asosiy vazifalari yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, xalqimiz merosini chukkurroq o'rganish. O'zbekistonning inson tsivilizatsiyalari markazlaridan biri ekanligini tushuntirish. Komil inson tarbiyasi.	2
2	Tarix o'qitish uslubiyoti fanining asosiy printsiplari Sho'rolar davrida ilmiy xolislik, adolat, inson omili printsiplarining buzilishi. KPSS ning roli. Mustaqillikdan so'ng TO'M asosiy printsiplarining ishlab chiqilishi va ularning rivojlantirish. Asosiy e'tiborda inson omili ekanligi. Hamma narsa insonning baxti va uning yaxshi yashashi uchunligigi. Tarix darslarida, ayniqsa, tarixiy voqealarni yoritishda o'quvchilarning yoshini va ruhiyatini hisobga olish. Darslini ham shunga moslash.	2
3	Mavzu: Umumta'lim maktablarida tarix kursining tuzilishi. O'quv yuklamalari. O'zbekiston xalq ta'limi vazirligining 1992 - 1993 o'quv yilidan tarix kursini o'qitish tartiblarini o'zgartirilishi. Soatlarning yangidan taqsimlanishi. «O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontseptsiyasi». I.A.Karimovning «tarixiy xotirasiz kelajak yo'q» asari. Jahon tarixini o'qitish tizimining yaratilishi, davomiylik. Davlat va huquq asoslarining o'quv rejasiga kiritilishi. Uning ahamiyati tarkibi. O'qitilish printsiplari. Mustaqillik yillarida tarix o'qitilishi uchun o'quv soatlarining taqsimoti. O'zbekiston tarixi, jahon tarixi, davlat va huquq asoslari fanlari uchun soatlar o'zgarishi. Yangi o'quv yilidagi yuklamalar, sinflar buyicha soatlar taqsimotidagi o'zgarishlar.	2
4	Tarix o'qitishida og'zaki ta'lim metodlari. Tarix o'qitilishida og'zaki nutqning zarurligi. Qadimgi Yunoniston va Rimda notiqlik san'ati. Retorika. Aristotel, Platon, Suqrot. O'quvchilarga vaqtdan unumli foydalangan xolda materiallarni og'zaki bayon qilish. Og'zaki o'qitishning muhim shartlari. O'quvchilar nutqini ustirishda og'zaki metodning zarurligi	2

5	Bosma matnlar va tarixiy hujjatlar bilan ishlash. Matnlar ustida ishlash, tarixiy amallarni o'rganish va ularning mazmuni. Tariximizda muhim ahamiyatga ega bo'lgan A.Temur, Bobur, Feruz, Y.Oxunboboev, F.Xo'jaev, A.Ikromov, SH.Rashidov, I.Karimov kabi siyosiy arboblarning asarlarini o'rganish. Uzoq va yaqin utmishdagi siyosiy hujjatlar va ularning tahlili, ahamiyati. Davrlarga oid tarixiy hujjatlar. Ularning turlari. Yozilish uslublari. Usha davr uchun ahamiyati. Inson mehnati bilan yaratilgan moddiy madaniyat buyumlari, ularning tarixiy davrlari. Tasviriy san'at asarlari, turlari. Tarixiy hujjatlarning o'lkamiz tarixini o'rganishdagi ahamiyati. Ularning o'quvchilar bilimini mustahkamlashdagi o'rni.	2
6	Badiiy adabiyotlardan foydalanish Qadimgi Mesopotamiya, Qadimgi Yunoniston, Qadimgi Rim afsonalari, «Qutadg'u bilig», «Siyosatnoma», «Fozil odamlar shahri», «Avlodlar dovoni», «Chingizxon» va «Shohnoma» kabi asarlarning tarix o'qitishdagi ahamiyati. Davrlar tarixini o'rganishda badiiy adabiyotlarning o'rni.	2
7	Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi Tarix o'qitishda ko'rgazmali qurollarning ahamiyati turli davrlarga oid bo'lgan buyumlar, mis, sopol idishlar, bronza, temir buyumlar, duradgorlik mahsulotlari. Xunarmandchilikning barcha mahsulotlari. Rasmlar, diogrammlar va x.k. Ko'rgazmali qurollarning tarixiy bilimlari mustahkamlashdagi o'rni.	2
8	Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi. Ma'lum bir davr voqealarga oid kartinalar. «Sharqning jasorati», «Jaloliddin Manguberdi», «Savdogarlar», «Barikada». Saroylar, masjid va madrasalar, maqbaralar tasvirlari, «Registon», «Kukaldoshlar madrasasi», «Sherdor madrasasi» va xk. XIX - XX asrga oid bo'lgan arxitektura yodgorliklari. Sharq va g'arbga xos arxitektura yodgorliklari. Turli davrlardagi xayotdan olib ishlangan asarlar. «Janna D Arkning jasorati», «Volga burlaklari». Karikatura va uning ahamiyati. «Imperiya tinchlik demakdir», «Bolqonning porxli bochkasi», «Katta tayoq siyosati» sharqqa xos bo'lgan miniatyuralar XIX- XX asrlarga oid hujjatli fotosuratlar. Xaritalar bilan ishlash. Xarita turlari. Xarita masshtablari: Yirik, o'rta, kichik. Umumiy xaritalar, obzor xaritalar, siyosiy xaritalar. Tarixga oid maxsus xaritalar. Xarita bilan ishlash metodikasi. Ularning o'quvchilar bilimlarini mustahkamlashdagi o'rni.	2
9	Ta'limning texnik vositalari. Yog'och yoki materiallardan yasalgan siljiydigan oddiy qurilmalar, ko'chma sinf doskasi, sinf devoriga ilinadigan ikki yoqlama ochiladigan doskalar. «Priogratel», magnitafon,	2

	radiopryomnik va xk. Teleeshittirish uchun xona jixozlari. Sinfdagi teleeshittirishlar, ularning vaqti, sinfdan tashqari teleeshittirishlar, uy sharoitida, kinoteatrlarda, komp'yuterlar, ularning ahamiyati. Tarix xonasini jihozlash. Tarix o`qitishda o`quv xonasi jihozlarning zarurligi. Xonaning o`ziga xos predmet va ko`rgazmali qurollar. Xaritalar, xronologiya, siyosiy shaxslarning portretlari. Kerakli boshqa ma`lumotnomalar. Respublikamiz bayrog`i, gerbi tasviri. Gimn matni.	
10	Sinfdan tashqari ishlash. Tarixiy kechalar va o`quv konferentsiyalari.</b></p> <p>Metodist V.N.Vernadskiyning sinfdan tashqari o`qish metodlari. Sinfdan tashqari o`qishning o`quv jarayonlariga ta`siri. Qo`shimcha adabiyotlar: ilmiy-ommabob, tarixiy belletristika, tarixiy davrga oid badiiy adabiyotlar. Jamoa bo`lib kinoga borish, ko`shimcha suratlar, tarixiy p`esalar.</p> <p>Tarixiy kechalar uyushtirish. Mustaqillik kuni, xotira va kadrlash kuni. A.Temur, A.Navoiy kabi shaxslarning tavallud bayramlarini nishonlash. Kechalarni tashkil etish metodlari. O`quv konferentsiyalar turlari, tashkil etish va ularning ahamiyati.	2

4. Seminar mashg`ulotlari mazmuni va ular bo`yicha ajratilgan soatlarning taqsimoti

№	Mavzular	Soat
1	Tarix o`qitish uslubiyoti faning predmeti va metodi.	2
2	Tarix o`qitish uslubiyoti faning asosiy printsiplari	2
3	Umumta`lim maktablarida tarix kursining tuzilishi	2
4	Tarix o`qitishida og`zaki ta`lim metodlari	2
5	Bosma matnlar bilan ishlash	2
6	Tarixiy hujjatlar bilan ishlash	2
7	Badiiy adabiyotlardan foydalanish	2
8	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	2
9	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	2
10	Tarix darslarida O`zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlaridan foydalanish	2
11	Tarix darslarida matbuot materiallaridan foydalanish	2
12	Tarix darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish	2
13	Ta`limning texnik vositalari	2
14	Tarix darsi va uning turlari	2
15	Sinfdan tashqari ishlash	2

16	Tarixiy kechalar va o`quv konferentsiyalar	2
17	Tarix o`qitishda o`lkashunoslikning tutgan o`rni	2
	Jami	34

5. Mustaqil ishlarni tashkil etishning shakli va mazmuni.

Nazariy va amaliy mashg`ulotlar o`tish davomida talabalarni ijodiy jarayonga yo`naltirish, ularni tahlil qilish, mustaqil ishlashga o`rgatish, mashqlar bajarish. Tarixiy asarlarni estetik-g`oyaviy jihatdan tahlil qilish, klassik asarlar matni ustida ishlash, maktablarda o`quv jarayonni kuzatib borish. Malakaviy amaliyotni o`tish chog`ida yangi texnika, jihozlar, keng ko`lamli ilmiy ish olib borishga qulay jarayonlar va texnologiyalarni o`rganish. Talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog`liq xolda fanning muayyan boblari va mavzularini chuqur o`rganish.

6. Informatsion uslubiy ta`limot.

6.1. Ko`rgazmali qurollar.

1. Xaritalar.
2. Tarixiy xujjatlar.
3. Kartina va illyutratsiyalar.
4. Badiiy adabiyotlar.

7. O`zlashtirish nazorati.

7.1. Tarix o`qitish uslubiyoti fani bo`yicha talabalar bilimni baholash mezonlari

OO`MTVning 2005 yil 30 sentyabrdagi 217-sonli buyrug`i bilan tasdiqlangan "Oliy ta`lim muassasalarida talabalar bilimni baholashning reyting tizimi to`g`risida muvaqqat NIZOM", 2005 yil 21 fevraldagi 34 sonli buyrug`i bilan tasdiqlangan "Talaba mustaqqil ishini tashkil etish, nazorat qilish va baholash tartibi to`g`risida Namunaviy nizom", 2008 yil _____ "Namangan Davlat universitetida talabalar bilimni baholashning reyting tizimi to`g`risida NIZOM"ga asoslanadi.

1. **Oraliq baholash** - Talabalar 2 ta savoldan iborat yozma ish yozadilar yoki 36 ta savoldan iborat test echadilar. Oraliq nazorat semestr davomida 2 marta o`tkazilib, unda talabalar umumiy 40 ball to`plashlari mumkin.

2. **Joriy baholash** - Joriy baholash seminar mashg`ulotlariga asoslanib talabalarning mashg`ulotga tayyorgarligi, qatnashuvi va faolligi etiborga olinadi:

- o`quv intizomi - 20% ball;
 - faollik va bajarilgan topshiriqning sifati - 30% ball;
 - nazariy bilimdonlik - 50% ball.
- jami: -100% ball.

Joriy baholash semestr davomida 4 marta jamlanadi. Talaba 4 ta JBda 11,25 baldan maksimal 45 ballgacha yig`a oladilar.

3. **Yakuniy baholash** - Yakuniy nazoratga fan uchun ajratilgan umumiy ballning 15 %, ya`ni 15 ball ajratiladi. Talabalar 3 ta tayanch ibora asosida yozma

ish yozadilar yoki berilgan 3 ta savolga ogʻzaki javob beradilar. Xar bir tayanch ibora va savol 5 ballik tizimda baholanadi. Shunda talaba maksimal 15 ball toʻplashi mumkin.

7.2. Smestrlar boʻyicha talabalar bilimini nazorat qilish turlari.

Semestr	Nazorat turi	Soat hajmi	Maksimal ball (100%)	Oʻtish bali (55%)
	Joriy № 1		11,25	6,1
	Joriy № 2		11,25	6,1
	Joriy № 3		11,25	6,1
	Joriy № 4		11,25	6,1
	Oraliq № 1	10	20	11
	Oraliq № 2	10	20	11
	Jami	54	85	46
Jami (joriy va oraliq)		-	85	46
Jami (yakuniy)		-	15	8
Jami		54	100	55

7.3. Talaba bilimini baholash

Qoniqarsiz (54% dan kam)		Qoniqarli (55-70%)		Yaxshi (71-85%)		Aʼlo (86-100%)	
Ball		Ball		Ball		Ball	
Min	Mak	Min	Mak	Min	Mak	Min	Mak
0	54	55	70	71	85	86	100

8. Asosiy darsliklar va oʻquv qoʻllanmalar roʻyxati

1. Karimov I. Tarixiy xotirasiz kelajak yoʻq, T.1998.
2. Karimov I.A. Yuksak maʼnaviyat engilmas kuch. Toshkent, 2008.
3. Babanskiy Yu.K. Hozirgi zamon umumiy taʼlim maktablarida oʻqitish metodlari. T., Oʻzbekiston, 1990.

4. G`afforov Ya.X., G`afforova M.G. O`zbekiston xalqlari tarixini o`qitish usullari. T., Universitet 1996.
5. Sa`diev A. O`zbekiston xalqlari tarixini o`qitish. T., O`qituvchi, 1993.
6. Sa`diev A. Maktabda Tarix o`qitish uslubiyoti. T., 1988.
7. Toshpo`latov T., G`afforov Ya. Tarix o`qitish uslubiyoti. T., Universitet, nashriyoti. 2002.
8. O`zbekiston tarixini o`qitish va o`rganishning yagona kontsepsiyasi. T., 1996.
9. Maktabda tarix o`qitishning kontsepsiyasi (loyiha) «O`zbekiston adabiyoti va san`ati» 1992, aprel'.

9. Tarix o`qitish uslubiyoti fanidan o`tiladigan mavzular va ular bo`yicha mashg`ulot turlariga ajratilgan soatlarning taqsimoti

№		Soatlar miqdori		
		Jami	ma`ruza	Seminar
1	Tarix o`qitish uslubiyoti faning predmeti va metodi.	4	2	2
2	Tarix o`qitish uslubiyoti faning asosiy printsiplari	4	2	2
3	Umumta`lim maktablarida tarix kursining tuzilishi	4	2	2
4	Ta`lim metodlari	14	6	8
8	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	8	4	4
9	Tarix darslarida O`zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlaridan foydalanish	2	-	2
10	Tarix darslarida matbuot materiallaridan foydalanish	2	-	2
11	Tarix darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish	2	-	2
12	Ta`limning texnik vositalari	4	2	2
13	Tarix darsi va uning turlari	2	-	2
14	Sinfdan tashqari ishlash	4	2	2
15	Tarixiy kechalar va o`quv konferentsiyalar	2	-	2
16	Tarix o`qitishda o`lkashunoslikning tutgan o`rni	2	-	2
Jami		54	20	34

10. O`quv-uslubiy (texnologik) xarita

10.1. Ma`ruzalar uchun o`quv-uslubiy xarita

№	Ma`ruzalar	Soat	O`tish muddati	Ko`rgazma li qurol	Nazorat turi	Izoh
1	Tarix o`qitish uslubiyoti faning predmeti va metodi.	2	1	O`quv uslubiy qullanma		6-semester
2	Tarix o`qitish uslubiyoti faning asosiy printsiplari	2	2	O`quv uslubiy qullanma		
3	Umumta`lim maktablarida tarix kursining tuzilishi. O`quv yuklamalari.	2	3	Metodikaga oid adabiyot, darslik		
4	Tarix o`qitishida og`zaki ta`lim metodlari	2	4	Tarqatma materiallar		
5	Bosma matnlar va tarixiy hujjatlar bilan ishlash	2	5	Bosma matnlar	O.N	
6	Badiiy adabiyotlardan foydalanish	2	6	Badiiy adabiyotlar		
7	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	2	7	Moddiy madaniyat buyumlari, kartinalar, kitoblar		
8	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	2	8	Moddiy madaniyat buyumlari, kartinalar, kitoblar		
9	Ta`limning texnik vositalari	2	9	Radio, teleapparatlar, kom`pyuter		
10	Sinfdan tashqari ishlash. Tarixiy kechalar va o`quv konferentsiyalari	2	10	Adabiyotlar	O.N	
		JAMI 20 soat				

10.2. Seminar mashg`ulotlari uchun o`quv-uslubiy xarita

№	Mavzular	Soat	muddati	Ko`rgazmali qurollar	Nazorat turi
1	Tarix o`qitish uslubiyoti faning predmeti va metodi.	2	1	Metodikaga oid adabiyot,DTS	
2	Tarix o`qitish uslubiyoti faning asosiy printsiplari	2	2	Metodikaga oid adabiyot,DTS	
3	Umumta`lim maktablarida tarix	2	3	Metodikaga oid	

	kursining tuzilishi			adabiyot,DTS.	
4	Tarix o`qitishida og`zaki ta`lim metodlari	2	4	Badiiy adabiyotlar tarixiy hujjatlar, darsliklar	
5	Bosma matnlar bilan ishlash	2	5	Darsliklar,DTS.	
6	Tarixiy hujjatlar bilan ishlash	2	6	Tarixiy hujjatlar, darsliklar	
7	Badiiy adabiyotlardan foydalanish		7	Badiiy adabiyotlar tarixiy hujjatlar, darsliklar.	
8	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	2	8	Kartinalar, xaritalar, bosma matnlar, tarqatma materiallar	
9	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	2	9	Kartinalar, xaritalar, bosma matnlar, tarqatma materiallar	
10	Tarix darslarida O`zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlaridan foydalanish	2	10	Davlat hujjatlari, I.A.Karimov asarlari	
11	Tarix darslarida matbuot materiallaridan foydalanish	2	11	OAV materiallari	
12	Tarix darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish	2	12	Moddiy madaniyat buyumlari	
13	Ta`limning texnik vositalari	2	13	Kartinalar, kitoblar	
14	Tarix darsi va uning turlari	2	14	Xaritalar	
15	Sinfdan tashqari ishlash	2	15	Radio, teleappartlar	
16	Tarixiy kechalar va o`quv konferentsiyalar	2	16	Texnik fotosurat	
17	Tarix o`qitishda o`lkashunoslikning tutgan o`rni	2	17	O`lkashunoslik muzey materiallari, kartinalar, kitoblar	J.N.
	Jami	42			

10.3. Mavzular uchun taqvim reja

№	Mavzular	Soat	O`tish muddati	o`tildi
1	Tarix o`qitish uslubiyoti faning predmeti va metodi.	2	mart 1 xafta	
2	Tarix o`qitish uslubiyoti faning asosiy printsiplari	2	mart 2 xafta	
3	Umumta`lim maktablarida tarix kursining tuzilishi.	2	mart 3 xafta	

	O'quv yuklamalari.			
4	Tarix o'qitishida og'zaki ta'lim metodlari	2	mart 4 hafta	
5	Bosma matnlar va tarixiy hujjatlar bilan ishlash	2	aprel 1 hafta	
6	Badiiy adabiyotlardan foydalanish	2	aprel 2 hafta	
7	Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi	2	aprel 3 hafta	
8	Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi	2	Apr 4 hafta	
9	Ta'limning texnik vositalari	2	may 1 hafta	
10	Sinfdan tashqari ishlash. Tarixiy kechalar va o'quv konferentsiyalari	2	may 2 hafta	
	jami	20		

10.4. Seminar mashg'ulotlari uchun taqvim reja

№	Mavzular	s	O'tish muddati	O'tildi
1	Tarix o'qitish uslubiyoti faning predmeti va metodi.	2	Mart 1 hafta	
2	Tarix o'qitish uslubiyoti faning asosiy printsiplari	2	Mart 2 hafta	
3	Umumta'lim maktablarida tarix kursining tuzilishi	2	Mart 3 hafta	
4	Tarix o'qitishida og'zaki ta'lim metodlari	2	Mart 4 hafta	
5	Bosma matnlar bilan ishlash	2	Mart 4 hafta	
6	Tarixiy hujjatlar bilan ishlash	2	Apr 1hafta	
7	Badiiy adabiyotlardan foydalanish	2	Apr 2hafta	
8	Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi	2	Apr 3 xafta	
9	Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi	2	Apr 4 hafta	
10	Tarix darslarida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlaridan foydalanish	2	May 1 hafta	

11	Tarix darslarida matbuot materiallaridan foydalanish	2	May 2 hafta	
12	Tarix darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish	2	May 3 hafta	
13	Ta`limning texnik vositalari	2	May 4 hafta	
14	Tarix darsi va uning turlari	2	May 4 hafta	
15	Sinfdan tashqari ishlash	2	Iyun' 1 hafta	
16	Tarixiy kechalar va o`quv konferentsiyalar	2	Iyun' hafta	
17	Tarix o`qitishda o`lkashunoslikning tutgan o`rni	2	Iyun' 2 hafta	
	Jami	42		

11. Talabalar mustaqil ta`limining mazmuni va hajmi

Ishchi o`quv dasturining mustaqil ta`limga oid bo`lim va mavzulari	Mustaqil ta`limga oid topshiriq va tavsiyalar	Bajarilish muddati	Hajmi (s.da)
SHo`rolar davrida O`zbekiston tarixi fanining o`qitilish ahvoli	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	1-hafta	2
Mustaqillik sharoitida O`zbekiston tarixi fanining o`qitilish ahvoli	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	2-hafta	2
O`zbekiston xalqlari tarixidan hikoyalar kursining tuzilishi va ta`lim tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	3-hafta	2
V cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	4-hafta	2
VI cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	5-hafta	2
VII cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	6-hafta	2
VIII cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	7-hafta	2
IX cinfda o`rganiladigan O`zbekiston	O`quv adabiyotlari	8-hafta	2

xalqlari tarixining mazmuni va ta'lim-tarbiyaviy vazifalari	yordamida mustaqil o'zlashtirish.		
Akad. litseylarda o'rganiladigan O'zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta'lim-tarbiyaviy vazifalari	O'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish.	9-hafta	2
Kasb-xunar kollejlari o'rganiladigan O'zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta'lim-tarbiyaviy vazifalari	O'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish.	10-hafta	2
Sinfdan tashqari ishlash metodi va uning tarix o'qitishdagi ahamiyati	O'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish.	11-hafta	2
Tarix o'qitishda mahalliy o'lkashunoslik materiallaridan foydalanish va uning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati	O'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish.	12-hafta	2
Xaritalarning turlari va ular bilan ishlash	O'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish.	13-hafta	2

12. O'quv-uslubiy adabiyotlar ro'yxati

№	Mualliflar	Adabiyotning nomi	ARMdagi soni	Kafedradagi soni
	I			
1	Karimov I.A.	Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q, T.1998.	10	1
2	Karimov I.A.	Yuksak ma'naviyat engilmas kuch. Toshkent, 2008.	10	1
3	Babanskiy Yu.K.	Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktablarida o'qitish metodlari. T., O'zbekiston, 1990.	5	1
4	G'afforov YA.X., G'afforova M.G.	O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish usullari. T., Universitet 1996.	10	1
5	Sa'diev A.	O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish. T., O'qituvchi, 1993.	10	1
6	Sa'diev A.	Maktabda Tarix o'qitish uslubiyoti. T., 1988	10	1
7	Toshpo'latov T., G'afforov YA.	Tarix o'qitish uslubiyoti. T., Universitet, nashriyoti. 2002.	20	1

	II			
1		O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontseptsiyasi. T., 1996		
2		Maktabda tarix o'qitishning kontseptsiyasi (loyiha) «O'zbekiston adabiyoti va san'ati» 1992, aprel'.		
3		Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturi(DTS). T., 1999		

14. Yozma ish savollari.

1	Tarix o'qitish metoditkasi, predmeti va uning vazifalari
2	Tarix o'qitishda inson omili va xolislik printsiplari.
3	Sho'rolar davrida tarix o'qitish printsiplarining buzilishi
4	Maktablarda O'zbekiston tarixi va jahon tarixi o'qitilishining o'ziga xos xususiyatlari
5	Maktablarda davlat va xuquq asoslarining o'qitilishi va o'quv yuklamalari
6	TO'Mda og'zaki ta'lim uslubi
7	Og'zaki bayon metodlari
8	Bosma matnlar bilan ishlash
9	TO'Mda «Temur tuzuklari» asaridan foydalanish
10	Tarixiy xujjatlar bilan ishlash
11	Yozma manbalar bilan ishlash
12	Tarix o'qitishda badiiy adabiyotlardan foydalanish
13	Ko'rgazmali qurollar bilan ishlash
14	Kartinalar bilan ishlash
15	Minatyuralar
16	Xaritalar bilan ishlash
17	Texnik vositalardan foydalanish
18	Sinfdan tashqari ishlash
19	Tarixiy kechalar va o'quv konferentsiyalar
20	Tarixiy o'lkashunoslik materiallaridan foydalanish

O`quv-uslubiy (texnologik) xarita

1. Ma`ruzalar uchun o`quv-uslubiy xarita

№	Ma`ruzalar	Soat	O`tish muddati	Ko`rgazma li qurol	Nazorat turi	Izoh
1	Tarix o`qitish uslubiyoti faning predmeti va metodi.	2	1	O`quv uslubiy qullanma		6-semester
2	Tarix o`qitish uslubiyoti faning asosiy printsiplari	2	2	O`quv uslubiy qullanma		
3	Umumta`lim maktablarida tarix kursining tuzilishi. O`quv yuklamalari.	2	3	Metodikaga oid adabiyot, darslik		
4	Tarix o`qitishida og`zaki ta`lim metodlari	2	4	Tarqatma materiallar		
5	Bosma matnlar va tarixiy hujjatlar bilan ishlash	2	5	Bosma matnlar	O.N	
6	Badiiy adabiyotlardan foydalanish	2	6	Badiiy adabiyotlar		
7	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	2	7	Moddiy madaniyat buyumlari, kartinalar, kitoblar		
8	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	2	8	Moddiy madaniyat buyumlari, kartinalar, kitoblar		
9	Ta`limning texnik vositalari	2	9	Radio, teleapparatlar, kom`pyuter		
10	Sinfdan tashqari ishlash. Tarixiy kechalar va o`quv konferentsiyalari	2	10	Adabiyotlar	O.N	
		JAMI 20 soat				

2. Seminar mashg`ulotlari uchun o`quv-uslubiy xarita

№	Mavzular	Soat	muddati	Ko`rgazmali qurollar	Nazorat turi
1	Tarix o`qitish uslubiyoti faning predmeti va metodi.	2	1	Metodikaga oid adabiyot,DTS	
2	Tarix o`qitish uslubiyoti faning asosiy printsiplari	2	2	Metodikaga oid adabiyot,DTS	
3	Umumta`lim maktablarida tarix	2	3	Metodikaga oid	

	kursining tuzilishi			adabiyot,DTS.	
4	Tarix o`qitishida og`zaki ta`lim metodlari	2	4	Badiiy adabiyotlar tarixiy hujjatlar, darsliklar	
5	Bosma matnlar bilan ishlash	2	5	Darsliklar,DTS.	
6	Tarixiy hujjatlar bilan ishlash	2	6	Tarixiy hujjatlar, darsliklar	
7	Badiiy adabiyotlardan foydalanish		7	Badiiy adabiyotlar tarixiy hujjatlar, darsliklar.	
8	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	2	8	Kartinalar, xaritalar, bosma matnlar, tarqatma materiallar	
9	Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi	2	9	Kartinalar, xaritalar, bosma matnlar, tarqatma materiallar	
10	Tarix darslarida O`zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlaridan foydalanish	2	10	Davlat hujjatlari, I.A.Karimov asarlari	
11	Tarix darslarida matbuot materiallaridan foydalanish	2	11	OAV materiallari	
12	Tarix darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish	2	12	Moddiy madaniyat buyumlari	
13	Ta`limning texnik vositalari	2	13	Kartinalar, kitoblar	
14	Tarix darsi va uning turlari	2	14	Xaritalar	
15	Sinfdan tashqari ishlash	2	15	Radio, teleappartlar	
16	Tarixiy kechalar va o`quv konferentsiyalar	2	16	Texnik fotosurat	
17	Tarix o`qitishda o`lkashunoslikning tutgan o`rni	2	17	O`lkashunoslik muzey materiallari, kartinalar, kitoblar	J.N.
	Jami	42			

«Tasdiqlayman»
Tarix fakul'teti
dekani, t.f.n. B. Talapov

«__» ____ 2008 yil

5220200-Tarix yo'nalishi kunduzgi bo'lim__kurs__gurush talabalari uchun
Tarix o'qitish metodikasi fanidan
TAVQIM ISH REJASI

№	Ma'ruza mavzulari.	Soat	O'tish muddati	O'tilgan muddat	Imzo	Izosh
1.	Tarix o'qitish uslubiyoti faning predmeti va metodi.	2	mart 1 xafta			
2.	Tarix o'qitish uslubiyoti faning asosiy printsiplari	2	mart 2 xafta			
3.	Umumta'lim maktablarida tarix kursining tuzilishi. O'quv yuklamalari.	2	mart 3 xafta			
4	Tarix o'qitishida og'zaki ta'lim metodlari	2	mart 4 xafta			
5.	Bosma matnlar va tarixiy hujjatlar bilan ishlash	2	aprel 1 xafta			
6.	Badiiy adabiyotlardan foydalanish	2	aprel 2 xafta			
7.	Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi	2	aprel 3 xafta			
8.	Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi	2	Apr 4 xafta			
9	Ta'limning texnik vositalari	2	may 1 xafta			
10	Sinfdan tashqari ishlash. Tarixiy kechalar va o'quv konferentsiyalari	2	may 2 xafta			
	Jami	10				

Kafedra mudiri _____

Ma'ruza o'tuvchi o'qituvchi: _____

«Tasdiqlayman»
Tarix fakul'teti
dekani t.f.n. B. Talapov
 _____ «__» _____ 2008 yil

5220200-Tarix yinalishidagi _____ bilim__kurs____gurush talabalari uchun

Tarix o'qitish metodikasi fanidan

TAVQIM ISH REJASI

№	Seminar mavzulari.	So at	O'tish muddati	O'tilgan muddat	Imzo	Izosh
1.	Tarix o'qitish uslubiyoti faning predmeti va metodi.	2	Mart 1 hafta			
2.	Tarix o'qitish uslubiyoti faning asosiy printsiplari	2	Mart 2 hafta			
3.	Umumta'lim maktablarida tarix kursining tuzilishi	2	Mart 3 hafta			
4.	Tarix o'qitishida og'zaki ta'lim metodlari	2	Mart 4 hafta			
5.	Bosma matnlar bilan ishlash	2	Mart 4 hafta			
6.	Tarixiy hujjatlar bilan ishlash	2	Aprel 1hafta			
7.	Badiiy adabiyotlardan foydalanish		Aprel 2hafta			
8.	Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi	2	Aprel 3 xafta			
9	Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi	2	Aprel 4 hafta			
10	Tarix darslarida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlaridan foydalanish	2	May 1 hafta			
11	Tarix darslarida matbuot materiallaridan foydalanish	2	May 2 hafta			
12	Tarix darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish	2	May 3 hafta			
13	Ta'limning texnik vositalari	2	May 4 hafta			
14	Tarix darsi va uning turlari	2	May 4 hafta			
15	Sinfdan tashqari ishlash	2	Iyun' 1 hafta			
1	Tarixiy kechalar va o'quv konferentsiyalar	2	Iyun'			

6			hafta			
1 7	Tarix o`qitishda o`lkashunoslikning tutgan o`rni	2	Iyun' 2 hafta			
	Jami	34				

Kafedra mudiri _____

O'qituvchi: _____

Tarix o'qitish metodikasi

fanidan seminar

ishlanma

(III kurs talabalari uchun)

Ushbu uslubiy ko'rsatmada «**Tarix o'qitish metodikasi**» fani seminar mashg'ulotlari uchun o'tiladigan mavzularning rejalari, rejaga muvofiq uslubiy maslahatlar, seminar mashg'ulotlariga talabalarni mustaqil tayyorgarlik ko'rishlari uchun asosiy va qo'shimcha adabiyotlar manba sifatida berilgan.

Ushbu uslubiy ko'rsatmadan tarix fakul'teti talabalari va fan o'qituvchilari foydalanishlari mumkin.

Muallif: o'qituvchi I.Qo'ziqulov

1. Tarix o'qitish metodikasi fanning predmeti va metodi.

Reja

1. Umumta'lim maktablarida tarix fanini o'qitish va o'rganish zarurati va ahamiyati.
2. Tarix o'qitish metodikasining predmeti va uning vazifalari.
3. Tarix o'qitish metodikasi fanining maqsadi.

E'tibor bering:

Maktablarda tarix fanini o'qitish zarurati. Tarix o'qitishning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati. Sho'rolar davrida tarixning o'qo'tilish ahvoli, milliy maktablarda, umuman, O'zbekistonda xalqimiz tarixini o'rganish sharoitini yuqligi. Sho'rolar va KPSSning o'quv jarayoniga aralashuvi. Mustaqillik sharoitida vatanimiz tarixini o'rganishga e'tiborning kuchayishi. TO'Mning asosiy vazifalari yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, xalqimiz merosini chukkurroq o'rganish. O'zbekistonning inson tsivilizatsiyalari markazlaridan biri ekanligini tushuntirish. Komil inson tarbiyasi.

Adabiyotlar.

1. Babanskiy Y.K. Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktablarida o'qitish metodlari. T., O'zbekiston, 1990.
2. G'afforov Y.X., G'afforova M.G. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish usullari. T., Universitet 1996.
3. Sa'diev A. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish. T., O'qituvchi, 1993.
4. Sa'diev A. Maktabda tarix o'qitish metodikasi. T., 1988.
5. Toshpo'latov T., G'afforov Y. Tarix o'qitish metodikasi. T., Universitet, nashriyoti. 2002.
6. O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontseptsiyasi. T., 1996.
7. Maktabda tarix o'qitishning kontseptsiyasi (loyiha) «O'zbekiston adabiyoti va san'ati» 1992, aprel'.

2. Tarix o'qitish metodikasi fanining asosiy printsiplari.

Reja.

1. Ilmiy xolislik.
2. Inson omili.
3. O'quvchilar yoshi ruhiyatini hisobga olish.

E'tibor bering:

Tarix o'qitishning asosiy tamoyillari. Tamoyil turlari. Sho'rolar davrida ilmiy xolislik, adolat, inson omili printsiplarining buzilishi. KPSSning roli. Mustaqillikdan sing TO'M asosiy printsiplarining ishlab chiqilishi va ularning rivojlantirilishi. Asosiy e'tiborda inson omili ekanligi. Hamma narsa insonning baxti va uning yaxshi yashashi uchunligigi. Tarix darslarida, ayniqsa, tarixiy voqealarni yortishda o'quvchilarning yoshini va ruhiyatini hisobga olish. Darsliklarning ham shunga moslash.

Adabiyotlar.

1. Karimov I. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q, T.,1998.
2. Babanskiy Yu.K. Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktablarida o'qitish metodlari. T., O'zbekiston, 1990.
3. G'afforov Ya.X., G'afforova M.G. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish usullari. T., Universitet 1996.
4. Sa'diev A. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish. T., O'qituvchi, 1993.
5. Sa'diev A. Maktabda tarix o'qitish metodikasi. T., 1988.
6. 5. Toshpo'latov T., G'afforov Y. Tarix o'qitish metodikasi. T., Universitet, nashriyoti. 2002.
7. O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontsepsiyasi. T., 1996.
8. Maktabda tarix o'qitishning kontsepsiyasi (loyiha) «O'zbekiston adabiyoti va san'ati» 1992, aprel'.

3.Umumta'lim maktablarida tarix kursining tuzilishi.

Reja.

1. Maktablarda O'zbekiston tarixini o'qitishda uning iziga xos xususiyatlari
2. Maktablarda jahon tarixining o'qo'tilishida uning iziga xos xususiyatlari
3. Maktablarda davlat va huquq asoslarining o'qitilishi.
4. O'quv yuklamalari.

E'tibor bering:

Mustaqillikdan keyingi maorifdagi islohatlar. O'zbekiston xalq ta'limi vazirligining 1999 - 2000 o'quv yilidan tarix kursini o'qitish tartiblarini o'zgartirilishi. Soatlarning yangidan taqsimlanishi. «O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontsepsiyasi». I.A.Karimovning «tarixiy xotirasiz kelajak yo'q» asari. O'zbekiston tarixini o'qitishda uning iziga xos xususiyatlari. Jahon tarixini o'qitish tizimining yaratilishi, davomiylik. Davlat va huquq asoslarining o'quv rejasiga kiro'tilishi. Uning ahamiyati, tarkibi. Iqo'tilish printsiplari.

Sho'rolar davrida tariximizni o'rganish va o'qitishning ahvoli. Mustaqillik yillarida tarix o'qitish tamoyillarining tiklanishi. Tarix o'qo'tilishi uchun o'quv soatlarining taqsimoti. O'zbekiston tarixi, jahon tarixi, davlat va huquq asoslari fanlari uchun soatlar o'zgarishi. Yangi o'quv yilidagi yuklamalar, sinflar bo'yicha soatlar taqsimotidagi o'zgarishlar.

Adabiyotlar.

1. Karimov I. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q, T.1998.
2. Babanskiy Yu.K. Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktablarida o'qitish metodlari. T., O'zbekiston, 1990.
3. G'afforov Ya.X., G'afforova M.G. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish usullari. T., Universitet 1996.
4. Sa'diev A. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish. T., O'qituvchi, 1993.
5. Sa'diev A. Maktabda tarix o'qitish metodikasi. T., 1988.

6. Toshpo'latov T., G'afforov Y. Tarix o'qitish metodikasi. T., Universitet, nashriyoti. 2002.
7. O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontsepsiyasi. T., 1996.
8. Maktabda tarix o'qitishning kontsepsiyasi (loyiha) «O'zbekiston adabiyoti va san'ati» 1992, aprel'.
9. O'zbek sovet entsiklopediyasi. 1-9 tom.
10. O'qituvchilar gazetasi. 1991 yil 32-,33-,34-,35-,36 sonlar.

4. Tarix o'qitishida og'zaki ta'lim metodlari.

Reja

1. O'quvchi jonli nutqining ta'lim- tarbiyaviy ahamiyati.
2. O'qituvchining bayoni oldiga qo'ygan talablari.
3. Tarix materiallarini og'zaki bayon qilish metodlarining turlari.

E'tibor bering:

Tarix o'qotilishda ta'lim metodlari. Tarix o'qotilishida og'zaki nutqning zarurligi. Qadimgi Yunoniston va Rimda notiqlik san'ati. Retorika. Aristotel, Platon, Suqrot. O'quvchilarga vaqtdan unumli foydalangan xolda materiallarni og'zaki bayon qilish. Og'zaki o'qitishning muhim shartlari. O'quvchilar nutqini o'stirishda og'zaki metodning zarurligi. Ayniqsa, quyi sinflarda dars o'tishda og'zaki bayonning zarurligi. Maktab ma'ruzasi, tavsiflash turlari, xikoya va boshqalar.

Adabiyotlar.

1. Sa'diev A. Maktabda tarix o'qitish metodikasi. T. 1988
2. O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontsepsiyasi. T. 1996 yil
3. Maktabda tarix o'qitishning kontsepsiyasi (loih), «O'zbekiston adabiyoti va san'ati» 1992, aprel'.
4. O'zbek sovet entsiklopediyasi. 1-9 tom.

5. Bosma matnlar bilan ishlash.

Reja.

1. Tarix darsligi matnlari ustida ishlash, tushintirish va izohlash.
2. Siyosiy arboblarning asarlarini o'rganish.
3. Siyosiy hujjatlarni o'rganish.

E'tibor bering:

Bosma matn ustida ishlashda darslikning asosiy manba ekanligi. Yuqori sinflarda bosma matn ustida ishlash metodining zarurligi. Matnlar ustida ishlash, tarixiy asarlarni o'rganish va ularning mazmuni. Tariximizda muhim ahamiyatga

ega bilgan A.Temur, Bobur, Feruz, Y.Oxunboboev, F.Xijaev, A.Ikromov, S.Rashidov, I.Karimov kabi siyosiy arboblarning asarlarini o'rganish. Uzoq va yaqin o'tmishdagi siyosiy hujjatlar va ularning tahlili, ahamiyati.

Adabiyotlar.

1. Karimov I. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q, T.1998.
2. Babanskiy Yu.K. Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktablarida o'qitish metodlari. T., O'zbekiston, 1990.
3. G'afforov Y.X., G'afforova M.G. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish usullari. T., Universitet 1996.
4. Sa'diev A. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish. T., O'qituvchi, 1993.
5. Sa'diev A. Maktabda tarix o'qitish metodikasi. T., 1988.
6. Toshpo'latov T., G'afforov Y. Tarix o'qitish metodikasi. T., Universitet, nashriyoti. 2002.
7. O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontseptsiyasi. T., 1996.

6.Tarixiy hujjatlar bilan ishlash

Reja.

1. Tarixiy hujjatlar.
2. Moddiy madaniyat buyumlari.
3. Tasviriy san'at asarlari.
4. Yozma manbalar.

E'tibor bering:

Tarixiy hujjatlar bilan ishlash zarurati. Davrlarga oid tarixiy hujjatlar. Ularning turlari Yozilish uslublari. Usha davr uchun ahamiyati. Inson mehnati bilan yaratilgan moddiy madaniyat buyumlari, ularning tarixiy davrlari. Tasviriy san'at asarlari, turlari. Yunon-Rim, Xitoy, o'rta asrlarga oid bilgan tarixiy xujjatlar, arxiv xujjatlari. Tarixiy hujjatlarning o'lkamiz tarixini o'rganishdagi ahamiyati. Ularning o'quvchilar bilimini mustahkamlashdagi o'rni.

Adabiyotlar.

1. Sa'diev A. Maktabda tarix o'qitish metodikasi. T. 1988 yil.
2. O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontseptsiyasi. T. 1996 yil
3. Maktabda tarix o'qitishning kontseptsiyasi (loih), «O'zbekiston adabiyoti va san'ati», 1992 aprel'.
4. O'zbek sovet entsiklopediyasi. 1-9 tom.

7. Badiiy adabiyotlardan foydalanish

Reja.

1. O'rganilayotgan davrlarning adabiy yodgorliklari.
2. Tarixiy belletristik asarlar.

E`tibor bering:

Tarix o`qitishda badiiy adabiyotlardan foydalanishning o`rni. Qadimgi Mesopotamiya, Qadimgi Yunoniston, Qadimgi Rim afsonalari: «Gilgamish haqida afsona», «Illiada», «Odissey» va boshqalar. Vatanimiz tarixiga oid bilgan badiiy adabiyotlar: o`rganilayotgan davrlarning adabiy yodgorliklari va tarixiy belletristik asarlar. «Qutadg`u bilig», «Siyosatnoma», «Fozil odamlar shahri», «Avlodlar dovoni», «Chingizxon» va «Shohnoma» kabi asarlarning tarix o`qitishdagi ahamiyati. Davrlar tarixini o`rganishda badiiy adabiyotlarning o`rni.

Adabiyotlar.

1. Maktabda tarix o`qitishning kontseptsiyasi (loiha), «O`zbekiston adabiyoti va san`ati», 1992, aprel`.
2. Tarix va kelajak. Yosh Leninchi. 1989, 1 aprel.
3. Taraqqiyot. Zid fikrlarning to`qnashuvi. Sharq yulduzi. 1990 yil
4. M.Soliev Milliy g`urur, Yosh Leninchi 1991 yil 17 yanvar`.
5. B.Ahmedov «O`tmishi yo`qning keljagi yo`q.» Yosh leninchi 1990 yil 11 dekabr`.
6. X.Davron Bosqinchilik kahramonlik biladimi? O`zbekiston adabiyoti va san`ati. 1990 yil 13 aprel`.
7. Bosmachilik: xaqiqat va uydurma. Sharq yulduzi. 1991 yil 3-son. 165 bet.
8. O`tmishga munosabat va tarixiy xaqiqat. Muloqot. 1991, 6-son.
9. B.Axmedov tarixni soxtalashtirib bulmaydi. Sharq Yulduzi 1998 yil 6-son.

8. Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi

Reja.

1. Ko`rgazmali qurollar- tarixiy bilimlarining muhim manbasi ekanligi
2. Predmet ko`rgazmaliligi .
3. Tasviriy ko`rgazmalar.
4. Shartli ko`rgazmalar.

E`tibor bering:

Tarix o`qitishda ko`rgazmali qurollarning ahamiyati. Ko`rgazmali qurollarning tarlari. Turli davrlarga oid bilgan buyumlar, mis, sopol idishlar, bronza, temir buyumlar, duradgorlik mahsulotlari. Xunarmandchilikning barcha mahsulotlari. Rasmlar, diogrammalar, ilovalar. Xaritalar va ularning turlari. Tarix o`qitishda xaritalardan foydalanishning ahamiyati. Ko`rgazmali qurollarning tarixiy bilimlari mustahkamlashdagi o`rni.

Adabiyotlar.

1. Babanskiy Y.K. Hozirgi zamon umumiy ta`lim maktablarida o`qitish metodlari. T., O`zbekiston, 1990.

2. G`afforov Y.X., G`afforova M.G. O`zbekiston xalqlari tarixini o`qitish usullari. T., Universitet 1996.
3. Sa`diev A. O`zbekiston xalqlari tarixini o`qitish. T., O`qituvchi, 1993.
4. Sa`diev A. Maktabda tarix o`qitish metodikasi. T., 1988.
5. Toshpo`latov T., G`afforov Ya. Tarix o`qitish metodikasi. T., Universitet, nashriyoti. 2002.
6. O`zbekiston tarixini o`qitish va o`rganishning yagona kontsepsiyasi. T., 1996.

9. Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi.

Reja.

1. Illyustratsiyalar bilan ishlash.
2. Xaritalar bilan ishlash.

E`tibor bering:

Ma`lum bir davr voqealarga oid kartinalar. «Sharqning jasorati», «Jaloliddin Manguberdi», «Savdogarlar», «Barikada», «Volga burlaklari», «Dehqon tiplari. Non yopayotgan dehqon ayoli», «Jakonda», «Sikstant madonnasi», «Qadimgi Gretsiyada qul savdosi», «Salamini jangi», «1905 yil 9 yanvar» kabi kartinalar.

Saroylar, masjid va madrasalar, maqbaralar tasvirlari, «Registon», «Kukaldoshlar madrasasi», «Sherdor madrasasi», «Afina akropoli», «Moskvaning XVII asr oxiradagi ko`rinishi» va xk. XIX - XX asrga oid bilgan arxitektura yodgorliklari. Sharq va g`arbga xos arxitektura yodgorliklari: eyfel minorasi, Tauer, Kreml', Registon kompleksi, Go`ri Amir maqbarasi, Shohi Zinda, Ark va Ayniqsa, qadimgi davr arxeologiya yodgorliklari.

Illyustrativ materiallar: o`tmishdagi buyum yodgorliklarning tasviri, ayrim buyumlar yoki ularning parchalari, rizg`or ashyolari, urush qurollari, mehnat qurollari, arxitektura yodgorliklari va san`at asarlari tasviri. Turli davrlardagi xayotdan olib ishlangan asarlar. «Janna D Arkning jasorati», «Dehqon tiplari. Non yopayotgan dehqon ayoli», «Bastiliyaning olinishi». Karikatura va uning ahamiyati. «Imperiya tinchlik demakdir», «Bolqonning porxli bochkasi», «Katta tayoq siyosati». Sharqqa xos bilgan miniatyuralar. Kamoliddin Bexzod. XIX- XX asrlarga oid hujjatli fotosuratlar. Xujjatlar, yozuvlar, xujjatli matnlar tasviri.

Xarita turlari. Xarita masshtablari: Yirik, o`rta, kichik. Bir mamlakat yoki bir grupp mamlakatlardagi tarixiy voqealarni, ularning mavqeini, tarixiy rivojlantirishning ma`lum bosqichidagi ahvolni aks ettiruvchi umumiy xaritalar. O`rganiladigan voqealar rivojlanishining izchilligini uzoq davr mobaynida xududning o`zgarganligini aks ettir obzor xaritalar, siyosiy xaritalar. Tarixga oid, ma`lum tarixiy voqealarga yoki tarixiy jarayonning ayrim tomonlariga bag`ishlan maxsus xaritalar. Xarita bilan ishlash metodikasi. Ularning o`quvchilar bilimlarini mustahkamlashdagi o`rni.

Adabiyotlar.

- 1.. Sa`diev A. Maktabda tarix o`qitish metodikasi. T. 1988 yil.
2. O`zbekiston tarixini o`qitish va o`rganishning yagona kontseptsiyasi. T. 1996 yil.
3. Maktabda tarix o`qitishning kontseptsiyasi (loiha).«O`zbekiston adabiyoti va san`ati».1992. aprel'.
4. O`zbek sovet entsiklopediyasi. 1-9 tom.

10. Tarix darslarida O`zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlaridan foydalanish

Reja

- 1.Prezident I.A.Karimov asarlari va davlat xujjatlarini o`rganishning ta`lim – tarbiyaviy ahamiyati.
2. Prezident I.A.Karimov asarlaridan foydalanish.
3. Oliy majlis tomonidan qabul qilingan hujjatlar va qonunlarni o`rganish.
4. Vazirlar Maxkamasi xujjatlarini o`rganish.

E`tibor bering:

Tarix darslarida Oliy majlis tomonidan qabul qilingan hujjatlar va qonunlarni, O`zbekiston Respublikasi Prezidenti ma`ruzalari, nutqlari hamda asarlarini o`rganishning ahamiyati. Ulardan tarix darslarida foydalanish. O`zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlariga tayangan holda tarixni o`rganishda milliy istiqlool g`oyasi va milliy mafkura nuqtai nazaridan xolisona yondashish, xalq tarixi insoniyat tarixining muhim bo`g`ini ekanligi haqidagi yaxlit tasavvurga ega bo`lgan tarixiy tafakkurni yaratish.

O`zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlari tarix fanlarini o`qitish, ta`lim samaradorligini oshirishning muhim omili ekanligi.I.A.Karimov asarlarining ta`limiy va tarbiyaviy ahamiyati. I.A.Karimov asarlarida tarix darslarida foydalanish uchun metodik tavsiyalar. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni o`quv jarayoniga tatbiq etish. Bu asarlar yoshlarda milliy o`zlikni shakllantirishdagi asosiy manba.

11. Tarix darslarida matbuot materiallaridan foydalanish

Reja

1. Ommaviy axborot vositalaridan foydalanishning ta`lim – tarbiyaviy ahamiyati.
2. Televidenie va radio ma`lumotlaridan foydalanish.
3. Vaqtli matbuot ma`lumotlaridan foydalanish.

E`tibor bering:

Tarix darslarida matbuot materiallarini tanlashning mezonlari. Matbuot materiallari darsning rivojlantiruvchi tarkibiy qismi. O`quvchilarning mustaqil faoliyatini tashkil qilish maqsadida vaqtli matbuotdan foydalanish. O`quvchilarning ilmiy dunyoqarashini o`stirishda vaqtli matbuotning o`rni. Vaqtli

matbuotdan tarix darslarida foydalanishning metodik usullari. Matbuot materiallari tarix o`qitishning vositasi sifatida, undagi tarixiy ma`lumotlardan dars jarayonida va sinfdan tashqari mashg`ulotlarda foydalanish metodlari. Kundalik vaqt matbuot materiallari tarix ta`limi samaradorligini oshirish, o`quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirish, dars mazmunini boyitish manbasi ekanligi.

12. Tarix darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish

Reja

1. Pedagogikada dars jarayoniga yangicha yondoshuv (innovatsiya).
2. Pedagogikada dars jarayoniga yangicha yondoshuvning maqsad va vazifalari.
3. Ta`lim jarayonida interfaol usullar.

E`tibor bering:

Darsga formal-an`anaviy, akademik yondoshuvdan voz kechish zaruriyati. Pedagogikada dars jarayoniga yangicha yondoshuvlarning (innovatsiyalarning) maqsad va vazifalari. Texnologiya tushunchasi. Texnologiya va metodika. Ta`lim texnologiyasi va o`qituvchi. Darsning texnologik kartasi. Ta`lim jarayonida interfaol usullar. Interfaol usullar–o`quvchilarning o`zaro va o`qituvchi bilan faol muloqoti sifatida. Bunday pedagogik usullarni qo`llash shartlari. Psixologik vaziyat yaratish.

Guruhlarda ishlash "Muayyan pozitsiyani egallash", "Aql-idrok hujumi (Mozgovoy shturm)", "Xamma bir-birini o`qitadi", "Davra suhbat", "Senektika usuli" va boshqa interfaol usullar.

Sotsiologik tadqiqotlar o`tkazish, muammoviy anjumanlar tashkil qilish, ilmiy ishlar yozish o`quvchilarni ilmiy izlanishga yo`naltirish shakllari sifatida. Ta`limda formal-an`anaviy, akademik yondoshuv; pedagogik texnologiya va metodika; texnologik karta; interfaol usullar; ta`limda amaliy ishlarni tashkil qilish.

13. Ta`limning texnik vositalari.

Reja.

1. Oddiy texnik qurilmalar.
2. Ovozli apparatlar.
3. Sinf va sinfdan tashqari teleeshittirish.
4. Texnik vositalardan foydalanish usullari.

E`tibor bering:

Yog`och yoki materiallardan yasalgan siljiydigan oddiy qurilmalar, kichma sinf doskasi, sinf devoriga ilinadigan ikki yoqlama ochiladigan doskalar. «Priogratel», magnitafon, radiopryomnik. Maktab tajribasida plastinkalar va magnit lentalar yordamida shuningdek, radiopriyomniklar vositasida o`quvchilarni klassik va boshqa bastakorlarning asarlari bilan tanishtirish, XIX-XX asrlarga oid klassiklar asarlari va davlat arboblarning nutqlari.

Teleeshittirish uchun xona jihozlari. Texnika vositalari bilan ta'minlangan xonaga qiyiladigan talablar. Sinfdagi teleeshittirishlar. epidiaskop, diapozitivlar, diafil'mlar va o'quv kinofil'mlari ularning vaqti. Tarixiy mavzularga bag'ishlangan badiiy fil'mlar. Badiiy fil'mlarning o'quvchilarga emotsional ta'sir ko'rsatish, estetik va ahloqiy tarbiya berish vositasi ekanligi. Sinfdan tashqari teleeshittirishlar va ularga qiyiladigan talablar.

Sinfdan tashqari teleeshittirishlarni tashkil qilish va ularga qo'yiladigan talablar. Iy sharoitida, kinoteatrlarda fil'mlar tamosha qilish. Komp'yuterlar, Internet va ularning xizmatidan foydalanish, ahamiyati.

Adabiyotlar.

1. Karimov I. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q, T.1998.
2. Babanskiy Yu.K. Hozirgi zamon umumiy ta'lim maktablarida o'qitish metodlari. T., O'zbekiston, 1990.
3. G'afforov Y.X., G'afforova M.G. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish usullari. T., Universitet 1996.
4. Sa'diev A. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish. T., O'qituvchi, 1993.
5. Sa'diev A. Maktabda tarix o'qitish metodikasi. T., 1988.
6. Toshpo'latov T., G'afforov Y. Tarix o'qitish metodikasi. T., Universitet, nashriyoti. 2002.

14. Tarix darsi, uning turlari va tuzilishi.

Reja.

1. Tarix darsi- maktabdagi ta'lim-tarbiyaviy ishlarning asosiy tashkiliy formasi.
2. Tarix darslari turlarining klassifikatsiyasi.

E'tibor bering:

Tarix darsining tarbiyaviy ishlarning asosiy tashkiliy formasi ekanligi. Darslarning g'oyaviy mazmuni. Tarix darslari turlarining klassifikatsiyasi. S. V. Ivanov, I. N. Kazantsev, V. N. Bernadskiy, A. A. Vaginning tarix darslari turlari xaqidagi g'oyalari. Aralash dars, yangi materiallarni bayon qilish darsi, hikoya formasida bayon darsi, takrorlash darsi, taxlil darsi, yakunlovchi dars va ulardan IV-V sinflar, VI- IX sinflar, X-XI sinflarda foydalanish.

Adabiyotlar.

1. Karimov I. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q, T.1998.
2. Sa'diev A. Maktabda tarix o'qitish metodikasi. T. 1988 yil.
3. O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontseptsiyasi. T. 1996.
4. Maktabda tarix o'qitishning kontseptsiyasi (loiha), «O'zbekiston adabiyoti va san'ati», 1992, aprel'.
5. O'zbek sovet entsiklopediyasi. 1-9 tom.
6. O'qituvchilar gazetasi. 1991 yil 32-,33-,34-,35-,36 betlar.

15. Sinfдан tashqari ishlash.

Reja

1. Sinfдан tashqari ishlarning ta`lim-tarbiyaviy ahamiyati
2. Sinfдан tashqari ishlarning metodlari
3. Sinfдан tashqari ishlarning mazmuni va shakllari
4. Sinfдан tashqari iqish.

E`tibor bering:

Ta`lim-tarbiyaviy ishlarga sinfdan tashqari ishning ta`siri. Sinfдан tashqari iqish metodlari, mazmuni va shakllari. Sinfдан tashqari iqishning o`quv jarayonlariga ta`siri. Tarix tigaragi, tarixiy-o`lkashunoslik va arxeologik ekspeditsiyalar. Muzeylar tashkil etish. Qishimcha adabiyotlar: ilmiy-ommabob, tarixiy belletristika, tarixiy davrga oid bidiiy adabiyotlar. Jamoa bilib kinoga borish, qo`shimcha suratlar, tarixiy p`esalar.

Adabiyotlar.

1. Maktabda tarix o`qitishning kontseptsiyasi (loiha) 1992 yil «O`zbekiston adabiyoti va san`ati» aprel`.
2. Tarix va kelajak. Yosh Leninchi. 1989 yil 1 aprel.
3. Taraqqiyot. Zid fikrlarning tiqnashuvi. Sharq Yulduzi. 1990 yil 11 dekabr`.
4. M.Soliev Milliy g`urur, Yosh Leninchi 1991 yil 17 yanvar`.
5. Ahmedov «O`tmishi yo`qning keljagi yo`q.» Yosh leninchi 1990,11 dekabr`.
6. Davron X. Bosqinchilik kahramonlik biladimi? O`zbekiston adabiyoti va san`ati. 1990 yil 13 aprel`.
7. Bosmachilik: xaqiqat va uydurma. Sharq yulduzi. 1991 yil 3-son. 165 bet.
8. O`tmishga munosabat va tarixiy xaqiqat. Muloqot. 1991 yil 6-son.
9. Ahmedov, Tarixni soxtalashtirib bilmaydi. Sharq Yulduzi 1998 yil 6-son.

16.Tarixiy kechalar va o`quv konferentsiyalar.

Reja

1. Tarixiy kechalar.
2. O`quv konferentsiyalar.

E`tibor bering:

Tarixiy kechalar uyushtirish. «Uyg`onish davri madaniyati», «Temur va temuriylar davri madaniyati», «Jaloliddin Manguberdi jasorati» kabi tematik kechalar. Mustaqillik kuni, xotira va kadrlash kuni. A.Temur, A.Navoiy kabi shaxslarning tavallud bayramlarini nishonlash. Kechalarni tashkil etish metodlari.

O'quv konferentsiyalar turlari, tashkil etish va ularning ahamiyati. Yubileylarga bag'ishlangan, maxsus tematik o'quv konferentsiyalari.

Adabiyotlar.

1. Maktabda tarix o'qitishning kontsepsiyasi (loiha), «O'zbekiston adabiyoti va san'ati», 1992, aprel'.
2. Tarix va kelajak. Yosh Leninchi, 1989, 1 aprel.
3. Taraqqiyot. Zid fikrlarning tuqnashuvi. Sharq Yulduzi. 1990 yil 11 dekabr'.
4. Soliev, Milliy g'urur, Yosh Leninchi, 1991, 17 yanvar'.
5. Ahmedov «O'tmishi yo'qning keljagi yo'q.» Yosh leninchi 1990 yil 11 dekabr'.
6. Ahmedov tarixni soxtalashtirib bilmaydi. Sharq Yulduzi, 1998, 6-son.

17. Tarix o'qitishda tarixiy o'lkashunoslikning tutgan o'rni.

Reja.

1. Tarixiy o'lkashunoslikning tutgan o'rni.
2. O'lka materiallaridan foydalanish usullari.

E'tibor bering:

Tarixiy o'lkashunoslik va uning turlari. Tarix darsligiga kiritilgan o'lkashunoslik mareriallari. Maxalliy o'lkashunoslik mareriallari. Tarixiy o'lkashunoslikning yoshlar tarixiy bilimlarini oshirish va ularni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashdagi o'rni. Tarix darsiga kiritilgan materiallar. Darsliklarga kiritilmagan, lekin muhim ahamiyatga ega bo'lgan o'lka materiallari, tarxiy o'lkashunoslik muzeylari. Maktab muzeylarni tashkil etish usullari. Muzey materiallari:

1. Tarixiy yodgorliklar.
2. Arxeologik yodgorliklar.
3. etnografik yodgorliklar.
4. Toponimik va arxiv xujjatlari.

Adabiyotlar.

1. Nabiev, Tarixiy o'lkaxunoslik, Toshkent, 1996.
2. Sa'diev A. Maktabda tarix o'qitish metodikasi. T. 1988 yil. 224
3. O'zbekiston tarixini o'qitish va o'rganishning yagona kontsepsiyasi. T., 1996 yil 40 B.
4. Maktabda tarix o'qitishning kontsepsiyasi (loiha), «O'zbekiston adabiyoti va san'ati», 1992, aprel'.
5. O'zbek sovet entsiklopediyasi. 1-9 tom

Adabiyotlar

Asosiy

1. Babanskiy Y.K. «Shozirgi zamon umumiy ta`lim maktablarida o`qitish metodlari». T., «O`zbekiston», 1990.
2. Fafforov Y.X., Fafforova M.G. «O`zbekiston xalqlari tarixini o`qitish usullari». T., «Unitversitet» 1996.
3. Sa`diev A. Maktabda tarix o`qitish metodikasi. T. 1988.
4. Sa`diev A. O`zbekiston xalqlari tarixini o`qitish. T., «O`qituvchi», 1993.
5. Toshpilatov T., Fafforov Y. Tarix o`qitish metodikasi. T., «Universitet» nashriyoti. 2002.
6. Sayidaxmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. T. «Moliya» nashriyoti. 2003.
7. O`zbekiston tarixini o`qitish va o`rganishning yagona kontseptsiyasi. T. 1996.
8. Maktabda tarix o`qitishning kontseptsiyasi (loisha), «O`zbekiston adabiyoti va san`ati» 1992, aprel`.
9. Umumiy irta ta`lim standarti va o`quv dasturi (2-maxsus son). Toshkent, «Sharq», 1999.

Qishimcha.

1. Islom Karimov. O`zbekistonning o`z istiqlol va taraqqiyot yili. T., «O`zbekiston», 1992.
2. Islom Karimov. O`zbekiston milliy istiqlol, iqtisodiy, siyosat, mafkura. T., «O`zbekiston», 1996, 1-tom.
3. Islom Karimov. Vatan sajdagosh kabi muqaddasdir. T., «O`zbekiston», 1996, 3-tom.
4. Islom Karimov. Biz kelajagimizni o`z qo`limiz bilan quramiz. T., «O`zbekiston», 1997, 7-tom.
5. Islom Karimov. O`zbekiston buyuk kelajak sari. T., «O`zbekiston», 1998.

6. Karimov I. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q, T.1998.
7. Islom Karimov. Ollosh qalbimizda, yuragimizda. T., «O'zbekiston», 1999.
8. Islom Karimov. Milliy istiqlol mafkurasi - xalq e'tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir. T., «O'zbekiston», 2000.
9. Ozerskiy I.Z. Nachinayushemu uchitelyu istorii. M., "Prosveshenie". 1987.
10. Safo Ochil. Mustaqillik ma'naviyati va tarbiya asoslari. T., «Iqituvchi», 1997.
11. Choriev A. Problemi narodnogo obrazovaniya i podgotovki pedagogicheskix kadrov Uzbekistana. T. "Fan". 1997.
12. Qodirov B. Ta'lim tizimidagi islohotlarning maqsad va yo'nalishlari. T. «O'zbekiston». 1999.
13. O'qituvchilar gazetasi. 1991 yil 32-,33-,34-,35-,36 betlar.
14. O'zbek sovet entsiklopediyasi. 1-9 tom.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI

«VATAN TARIXI» KAFEDRASI

«TARIX O'QITISH USLUBIYOTI»

fanidan

NAZORAT SAVOLLAR TO'PLAMI

Namangan-2008

1. Tarix o`qitish uslubiyoti (TO`M)ning predmeti va vazifalari

1. Tarix o`qitish uslubiyoti (TO`M)ning predmeti niva?
2. Umumta`lim maktablarida tarix fanini o`qitish va o`rganishning ahamiyatini ko`rsating.

2. Tarix o`qitish uslubiyoti fanining asosiy printsip(tamoil)lari

1. Sho`rolar davrida TO`Mning qaysi printsiplari buzilgan?
2. Inson olimi tamoyilini tushuntirib bering.
3. Ilmiy xolislik tamoyili nima?

3. O`zbekistonda umumiy o`rta ta`lim tizimida tarix fanlari tuzilishi. O`quv yuklamalari

1. O`zbekiston Respublikasi Vazirlar maxkamasining «Umumiy o`rta ta`limning davlat ta`lim standartlari (DTS)ni tasdiqlash to`g`risida»gi qarori chiqdi?
2. O`zbekiston Respublikasi Vazirlar maxkamasining «Umumiy o`rta ta`limning davlat ta`lim standartlari (DTS)ni tasdiqlash to`g`risida»gi qarorining mazmunini tushuntirib bering.
3. DTS da umumiy o`rta ta`lim maktablarini 5-sinf o`quvchilari uchun «Jahon tarixidan xikoyalar» kursini o`qishga necha soat ajratilgan?

4. Tarix o`qitishning og`zaki metodi

1. Analitik tasvirlash nima?
2. Suratlab tasvirlash nima?
3. Og`zaki bayonning qaysi usulida voqeaning to`liq kartinasi berilib o`quvchilarda tarixiy voqea haqida konkret tasavvur yaratiladi?

5. Bosma matnlar va tarixiy xujjatlar bilan ishlash

1. Hujjatli manbalar qaysi guruhlarga bo`linadi?
2. Bosma matnlar bilan ishlashda tushuntirish va izohlash qaysi sinflarda ko`p qo`llaniladi?

6. Badiiy adabiyotlardan foydalanish

1. Tarix o`qitishda foydalaniladigan badiiy adabiyotlar necha turga bo`linadi?
2. Belletrictik asarlar xaqida tushuncha bering.

7. Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi

1. O`qituvchi dars jarayonida, o`quv materiallarini og`zaki bayon qilib berishda rasm-suratlar, illyustratsiyalar va boshqa qurollardan foydalanishi mumkinmi?
2. Shartli ko`rsatmali qurollarga qaysilar kiradi?

8.Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi

1. Tasviriy ko`rsatmalarga nimalar kiradi?
2. Karikatura nima?
3. Illyastratsiya nima?

9. Ta`limning texnik vositalari

1. Texnika qurilmalariga nimalar kiradi?
2. Oddiy texnika qurilmalariga nimalar kiradi?

10. Sinfdan tashqari ishlash.

1. Maktabda sinfdan tashqari ishlarning asosiy tashkiliy formalarini bayon qiling.
2. Sinfdan tashqari kitob o`qishda o`quvchilarni kitob o`qishga qiziqtirishda o`qituvchi V-VII sinflar uchun necha minut kitob o`qib berishi mumkin?

Tayanch iboralar

1. Tarix o'qitish metodikasi(TO'M)- Tarix o'qitish metodikasi predmeti va uning vazifalari.
2. TO'M- Tarix o'qitishni tashkil etish.
3. Printsip- Tarix o'qitishda xolislik printsipli.
4. Tarix o'qitishda inson omili.
5. Shirolar davrida O'zbekiston tarixining o'qitilish ahvoli.
6. Printsip- Shirolar davrida tarix o'qitish printsiplarining buzilishi.
7. Mustaqillik davrida O'zbekiston tarixini o'qitishga e'tiborning ortishi.
8. Kadrlar tayyorlashda sifat o'zgarishi.
9. Davlat ta'lim standartlari.
10. Maktablarda O'zbekiston tarixining o'qitilish xususiyatlari.
11. Maktablarda jahon tarixining o'qitilish xususiyatlari.
12. Maktablarda davlat va huquq asoslarining o'qitilishi.
13. Karimovning «Tarixiy xotirasiz kelajak yiq» asari haqida.
14. O'zbekiston tarixi fani uchun o'quv yuklamalari.
15. Jahon tarixi fani uchun o'quv yuklamalari.
16. Davlat va huquq asoslari fani uchun o'quv yuklamalari.
17. Uslub- Og'zaki ta'lim uslubi.
18. Klassifikatsiya- og'zaki bayon metodlari.
19. Tasvirlash- og'zaki bayonda tasvirlash usullari.
20. Ma'ruza- maktab va oliy maktab ma'ruzalari.
21. Uslub- bosma matnlar bilan ishlash.
22. Siyosiy arboblarning asarlarini o'rganish.
23. Siyosiy xujjatlarni o'rganish.
24. Tarixiy xujjatlar bilan ishlash.
25. Moddiy madaniyat buyumlari.
26. Tasviriy san'at asarlari bilan ishlash.
27. Yozma manbalar bilan ishlash.

28. Tarix o'qitishda badiy adabiyotlardan foydalanish.
29. Qadimgi yunon asarlari.
30. O'rta asrlarga oid badiy adabiyotlardan foydalanish.
31. Nizom ul Mulkning «Siyosatnoma» asari.
32. «Boburnoma» tarixiy-geografik asar.
33. Temur tuzuklari.
34. Ko'rgazmali qurollar.
35. Kartinalar bilan ishlash.
36. Minatyuralar.
37. Kamoliddin Bexzod.
38. Xujjatli fotosuratlar.
39. Tarix o'qitishda xaritalardan foydalanish.
40. Xarita turlari.
41. Tematik xaritalar.
42. Siyosiy xaritalar.
43. Maxsus xaritalar.
44. Xaritalardan foydalanishning ahamiyati.
45. Tarix o'qitishda texnik qurilmalardan foydalanish.
46. Pedagogik texnologiya
47. Tarix o'qitishda I.A.Karimov asarlaridan foydalanish
48. Tarix o'qitishda OAVdan foydalanish
49. Tarix o'qitishda Oliy Majlis va Vazirlar Maxkamasi xujjatlaridan foydalanish
50. Oddiy texnik qurilmalar.
51. Ovozli apparatlardan foydalanish.
52. Tarix o'qitish xonasini jihozlash.
53. Sinfdan tashqari ishlash.
54. Sinfdan tashqari ishlashning turlari.
55. Tarixiy kechalar.
56. O'quv konferentsiyalari.

57. Tarix to'garagi.
58. To'garakni tashkil etish.
59. Tarix o'qitishda tarixiy o'lkashunoslikdan foydalanish.
60. Tarixiy o'lkashunoslik materiallari.
61. Tarixiy o'lkashunoslikda etnografiyaning o'rni.
62. Tarixiy o'lkashunoslikda toponimikaning o'rni.
63. Tarixiy o'lkashunoslikda arxeologiyaning o'rni.
64. Sinf dan tashqari ishlashda badiiy adabiyotlardan foydalanish.

O`zbekiston respublikasi oliy va o`rta maxsus ta`lim vazirligi

Namangan Davlat universiteti

TARIX FAKUL'TETI

«Vatan tarixi» kafedrası

«Tarix o`qitish uslubiyoti»

ma`ruzalar matni

1. Tarix o`qitish uslubiyoti (TO`M)ning predmeti va vazifalari.

Reja:

1. Umumta`lim maktablarida tarix fanini o`qitish va o`rganish zarurati hamda ahamiyati.
2. Tarix o`qitish uslubiyoti (TO`M)ning predmeti va uning vazifalari.
3. TO`M ning maqsadi.

Tarix o`qitish uslubiyoti mutaxassisi hisoblanmish professor P.V. Gora, Tarix o`qitish uslubiyoti ilmiy pedagogik fan bo`lib, u o`quvchilarga tarixdan, huquqdan bilim berishga, ularni tarbiyalashda va kamol toptirishda muhim ahamiyat ega, deb hisoblaydi. Tarix o`qitish uslubiyotining asosiy fan sifatida oliy o`quv yurtlaridagi tarix fakul'tetlarining o`quv rejasiga kiritilishi va uni o`rganishdan ko`zda tutilgan maqsad kelgusida o`qituvchi bo`lib etishadigan talabalarni maktabda tarix o`qitishning ilmiy asoslari bilan qurollantirishdan iborat.

Milliy istiqlol, milliy istiqlol g`oyasi Tarix o`qitish uslubiyotining metodologik asosini tashkil etadi. Tarix o`qitish uslubiyoti o`zining mustaqil tekshirish predmetiga ega. Maktabda tarix fanining o`qitilishi va o`qitish jarayonining o`rganilishi Tarix o`qitish uslubiyotining predmetini tashkil etadi. O`qitish jarayonining ob`ektiv suratda amal qilinadigan o`z qonuniyatlari bor. Ularni bilib olish va ta`lim-tarbiya jarayonida bu qonuniyatlarga amal qilish, ulardan oqilona foydalanish maktabda tarix o`qitishni ilmiy asosda olib borishning muhim shartidir. Oxirgi yillardagi siyosiy, iqtisodiy, o`quv va ilmiy o`zgarishlar tarix o`qitishni yanada takomillashtirib borish, zamon talabiga mos mutaxassislar tayyorlashni talab etmoqda.

Tarix o`qitish jarayonining tarkibiy qismlari (ya`ni, maqsadi, mazmuni, o`qitishning metod va usullari, natijalari) o`rtasidagi qonuniyatli aloqalar kuidagida namoyon bo`ladi: maktab tarix kursining maqsadi, ta`lim-tarbiya vazifalarining muvoffaqiyatli amalga oshirilishi o`qitishning mazmuniga, uning g`oyaviy-siyosiy va nazariy jihatdan pishiq bo`lishiga bog`liq bo`lganidek, o`quvchilarning tarix kursini o`zlashtirish darajasi ham o`z navbatida o`qitishning ilmiy asosda,

maqsadga muvofiq tashkil qilishiga, o`qituvchining o`rganiladigan mavzuning maqsadi, ta`lim-tarbiya vazifalari va mazmuniga mos keladigan ta`lim shakllari, o`qitish metod va usullari hamda vositalardan qay darajada maqsadga muvofiq foydalana bilishiga bog`liqdir. Shuningdek, o`qitishning natijalari ham o`qituvchining o`qitishdan ko`zlagan maqsadni, uning ta`lim-tarbiyaviy vazifalarini belgilab olishga, kursning mazmuniga mos tarzda amalga oshirishga yordam beradigan metod va usullardan ilmiy asosda foydalana bilishga bog`liqdir. Tarix o`qitish jarayonining tarkibiy qismlari o`rtasidagi bu o`zaro dialektik bog`lanish natijasida ular bir-biriga uzluksiz ta`sir ko`rsatib boradi. Tarix o`qitishda ana shu qonuniyatlarga suyanmasdan, ularni e`tiborga olmasdan turib yaxshi natijaga erishib bo`lmaydi.

Tarix o`qitishning asosiy maqsadi o`qimishli, etuk, komil insonni tarbiyalashdan iboratdir. Bu maqsad bir butun, qator ta`lim-tarbiya vazifalaridan tashkil topadi; bosh vazifa bilan birga yoshlarni mehnatga layoqat, kamol ahloq, vatanparvarlik, baynalminallik, huquqiy tarbiya, mafkuraga yot fundamentalizm va terorizmga murosasizlik, bilim hamda izlanuvchanlik kabi fazilatlarni rivojlantirish muhimdir. Tarix o`qitish deganda, tarixiy material vositasida o`quvchilarga bilim berish, eng zarur jarayon-o`qituvchi va o`quvchilarning aqliy (ichki) hamda o`quv xarakatlari (tashqi) jarayoni tushuniladi.

Tarix kursining mazmuni, deganda tarix dasturida belgilab berilgan tarixiy bilimlar ko`lami, o`quv materiallari: uning asl mazmuni tarixiy faktlarni xolislik nuqtai nazaridan tahlil qilish asosida kelib chiqadigan xulosalar va umumlashtirishlar, o`quvchilarning tarixiy materiallarni o`zlashtirish va olgan bilimlaridan foydalana bilish sohasidagi o`quv usullari, ko`nikma va malakalari tizimi, shu jumladan, ularni ilmiy tadqiq qilish ishlarning eng oddiy shakllarini egallashlari ko`zda tutiladi.

O`qitish metodlari murakkab muammo bo`lib, maktab oldiga qo`yilgan mas`uliyatli vazifalarning hal etilishi ko`p jihatdan uning to`g`ri hal qilinishga bog`liq. Biroq hozircha o`qitish metodikasining bu muhim muammosi hususan tarix o`qitish metodlari tizimi(tizimi) etarli darajada ishlab chiqilmagan. Metodik

adabiyotda metodistlar tomonidan «Metod», «Metodik usullar» tushunchasi turlicha talqin etiladi.

Shu bilan birga maktab amaliyotida, ayniqsa keyingi yillarda o`quvchilarni tarix predmeti vositasida tarbiyalashga, uni o`qitishni ilmiy asosda olib borish ta`lim-tarbiya ishlari samaradorligini oshirish sohasida ko`pgina ilg`or tajribalar to`planadi va umumlashtiriladi.

O`qitish metodlarini ilmiy asosda klassifikatsiyalash masalasi pedagogika fanida o`qitishning turli bosqichlarida turlicha hal qilib qilindi. O`qitish metodlarini klassifikatsiyasiga ba`zan analiz va sintez, deduktsiya va induktsiya kabi mantiqiy operatsiyalar asos qilib olinib, o`qitish metodlari induktiv, analitik va boshqa mantiqiy usullar sifatida harekterlanadi.

O`qitish metodlarini ba`zan o`quvchilarning bilish faoliyati faollik darajasiga qarab turkumlash tavsiya qilinadi. Bu tarzda ajratish o`qitish metodlaridan ko`ra ko`proq o`qitishning umumiy harekterlariga ta`luqlidir.

XX asrning 60- yillarda tarix o`qitish metodlari va ularni turkumlash turlicha hal qilindi. Metodist A.I.Strajev «Tarix o`qitishning tashkil etilishi metodlari va vositalari tarix fanining ta`lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirishga xizmat qiladi» deydi. Biroq u ham o`qitishning asosiy metodlarini tarixiy jarayonning o`zini o`rganish metodidan iborat qilib qo`yib, masalada noaniqlikka yo`l qo`yadi. A.I.Strajev quyidagi o`qitish metodlarini tavsiya etadi:

1. Tarixiy faktlarni o`rganish metodlari.
2. Xronologiyani o`rganish metodlari.
3. Mahalliy tarixiy voqealarni o`rganish metodlari.
4. Asosiy tarixiy tushunchalarni shakllantirish metodlari
5. Sabab-natija aloqalarni o`rganish metodlari.
6. Tarixiy jarayonning qonuniyatlarini ochib berish metodlari.

O`qitishning metod va usullarini tanlashda shuni nazarda tutmoq kerakki, o`quvchilar esda saqlab qolishi zarur bo`lgan bilimlarni shunchaki, bayon qilib qo`ya qolish bilan maqsadga erishib bo`lmaydi. O`qitish jarayonida o`quvchilarning bilim faoliyatini faollashtirish, ularni amaliy faoliyatga tayyorlash,

o`rgatish ham lozim. Ularda mustaqil ijodiy izlanish, yangilikka intilishni kuchaytirish, hali jamiyatga ma`lum bo`lmagan bilish usullarini qidirib topish va amaliy faoliyatga joriy eta bilish qobiliyatini ham rivojlantirish kerak.

I.Ya.Lerner o`qitish metodlarini 5 guruhga bo`ladi:

1. Bayon metodi.
2. Reproduktiv metod.
3. Ilmiy-tadqiqot metodi.
4. Qisman izlanish yoki evristik metod.

O`qitishning birinchi va ikkinchi usulida o`quvchilar o`rganiladigan materialni puxta esda saqlab qolishlari va uni qayta so`zalb berishlari mumkin.

O`qitish metodlari va usullari xaqida tushuncha.O`qitish metodlariga ta`rif berilganda birinchi navbatda u o`qituvchining o`qitish va o`quvchilarning o`rganishi yoki bilish faoliyati usullaridan iborat ekanligini nazarda tutishi kerak. Xaqiqatan ham, o`qituvchi ko`rgazmali vositalar yordamida so`zlab berish yoki qandaydir amaliy xarakterlarni ko`rsatish, ularni tushuntirib berish jarayonida o`zi faol fikrlash bilan birga, o`quvchilarning ham fikrlash faoliyatini aktivlashtiradi va o`quv materialining o`zlashtirilishiga rahbarlik qiladi, ularning bilim va malakalarini o`zlashtirib olishlariga yordam ko`rsatadi. Binobarin, o`qitish metodlariga o`qitish va o`rganish usullari va unga bog`liq o`qituvchi va o`quvchilarning tafakkur qilish faoliyati asos qilib olinadigan bo`lsa, uni quyidagicha ta`riflash mumkin.

O`qitish metodlari - o`qituvchilarning aktiv fikrlash asosida o`quvchilarni o`qitishga, o`qituvchi rahbarligida o`quvchilarning ilmiy bilimlarini maktab ta`limi metodlari tizimidan to`g`ri foydalanilgan taqdirdagina ta`lim-tarbiya ishlari sohasida yaxshi natijalarga erishish mumkin. Maktab ta`limi metodlari tizimi, deb eng muhim umumiy belgilari bilan o`qitish va o`rganish usullari, hamda o`qituvchi va o`quvchilarning tafakkur faoliyatidan iboratdir. Bir-biri bilan bog`langan o`qitish metodlarini quyidagi guruhlariga ajratish mumkin:

- 1) og`zaki ta`lim metodi.
- 2) bosma matnlar yordamida o`qitish metodi.

3) ko`rgazmali ta`lim.

4) ta`limning amaliy metodi.

Mazkur metodlar tizimi maktabdagi barcha o`quv predmetlarini o`qitishda qo`llanishi mumkin.

O`qitish usullari va o`quvchilarning o`rganish usullari turli shakllar bir-biri bilan qo`shilib o`qituvchi va o`quvchilar faol ishtirok etadigan ta`lim jarayonlar metodini tashkil etadi.

Metodik usullar tizimi. Ma`lumki, maktab tarix kursining mazmunini ayrim aniq va tipik voqealardan iborat faktlar tashkil etadi. Bu faktlar o`quvchilarga ijtimoiy xayotning barcha tomonlari, bu tomonlarning rivojlanishini va ular o`rtasidagi o`zaro aloqalar xaqida bilim beradi, ularning aqli, o`yi xayoli, sezgi va irodasiga ta`sir ko`rsatadi. Tarixiy faktorlarning xarakterli xususiyati shundaki, ularni bevosita xissiy tasavvurlar asosda o`rganib bo`lmaydi. Shuning uchun o`tmishga doir eng muhim faktorlarni obrazli tasavvur etishning ahamiyati g`oyatda kattadir. Obrazli tasavvurlar o`quvchilarning tarixiy voqalar xaqidagi faktorlarni jonli idrok etishlariga yordam beradi.

Maktab tarix kursi ta`lim tarbiyaviy jihatdan juda muhim bo`lgan keng va obrazli qilib yoritilgan. Faktorlardan tashqari, ular o`rtasidagi bog`lanishlarni aniqlashga yordam beradigan ma`lumotlar ham beriladi. Ular juda qisqa ba`zan spravka shaklida bo`lsada, tarixiy jarayonni bir butun yaxlit tasavvur etish, tushunchalar tizimini va ijtimoiy rivojlanishning qonuniyatlarini to`liq o`zlashtirishga yordam beradi. Shunday qilib o`quvchilar xotirasida saqlanib qolinishi kerak bo`lgan tarixiy materiallar tarixiy bo`limning ikkinchi muhim tarkibiy qismini tashkil etadi. Tarix o`qitishning tajribasida tarixiy materiallarni puxta va mustahkam o`qlashtirishga yordam beradigan ko`pgina samarali usullar bor. Materialni bayon qilib borishda o`qituvchi va o`quvchilarning o`quv materiali yuzasidan og`zaki va yozma reja, voqealar qalendari va xronologik jadvallar tuzishlari, raqamlarni yozish, grafik yozuvlarini olib borishlari diagrammalar chizish, kontur xarita va daftarda yozuv-chizuv ishlarini olib borishlari shular jumlasidandir. Shuni aytish kerakki, obrazli tarixiy tasavvurlarni shakllantirish, tarixiy faktlar xronologiya va

boshqalarni xotirada mustahkam saqlab qolish tarixni o'rganishning birinchi bosqichini tashkil etadi. Uning eng muhim ikkinchi bosqichi tarixiy tushunchalarni shakllantirishdir. Tarixiy tushunchalarin o'zlashtirish juda katta ta'lim va tarbiyaviy ahamiyatga ega. Tushunchalar o'quvchilarda keng dunyoqarashni shakllantirishga yordam beradi, ularni tafakkur faoliyatini, bilish malakalari va qobiliyatlarini o'stiradi. Tafakkur qilishning psixik jarayoniga suyanadigan bu usullar har qaysi tarix o'qitish metodiga metodik usullarning uchinchi guruxi bo'lib kirishi mumkin. Ular birinchi navbatda o'qituvchining tushuntirib berishi, muammoli bayoni, o'qituvchi rahbarligida o'quvchilarning tarixiy xujjatlarni tahlil qilishi mantiqiy vazifalarni echishi va evristik suhbatdan iboratdir.

Ta'lim-tarbiya jarayonida bu usullar va bilimlarning barchasi tarkibiy qismlari bir-biri bilan o'zaro bog'liq holda ishtirok etadi.

2.Tarix o'qitish uslubiyoti fanining asosiy printsiplari(tamoil)lari.

Reja.

4. Sho'rolar davrida TO`M asosiy printsiplarining buzilishi.
5. Ilmiy xolislik.
6. Inson olimi.
7. O'quvchilar yoshi ruhiyatini hisobga olish.

Tarix o'qitish uslubiyoti yosh, yangi fan, lekin eng qadimgi davrlardan boshlab maktablari madrasalarda tarix fani ta'lim tarbiyada asosiy o`rin egallab kelgan. Ta'lim soxasida uyg'onish , temuriylar, shayboniylar davrlarida va ayniqsa, XIXasrda rivojlanish bosqichida bo'ldi. CHor Rossiyasining Turkistonni bosib olishidan so`ng general-leytenant N.O.Rozenbax (1884-1889) «rus-tuzem» maktablarini ochish loyixasini ishlab chiqdi. 1884 yili Toshkentda birinchi «rus-tuzem» maktabi ochildi. Asr oxiriga kelib ularning soni 100 ta dan oshib ketdi.

Shu paytlarda Rossiyaning o`zida tarix o'qitish soxasida muhim o`zgarishlar yuz bermoqda edi. 1874 yili gimnaziyaning o`quv rejasiga o`zgarishlar kiritilib, III-sinfidagi Qadimgi Sharq, Yunoniston va Rim tarixi o`rniga Rossiya tarixining

hikoyalar kursi, IV sinfdan Rossiya va umumiy tarix hikoyalar kursi o'rniga Qadimgi dunyo tarixining sistemali kursi, V-VI sinflarga Rossiya va umumiy tarixning XIX asr o'rtalarigacha bo'lgan sistemali kursi o'qitiladigan bo'ldi. O'sib kelayotgan inqilobiy vaziyat yoki marksistik g'oya va idealistik, deb tushuniladigan g'oya o'rtasidagi kurash tarix o'qitishda ham o'z aksini topa boshladi. Lekin shunday bo'lsada tarix o'qitishda rivojlanish sezildi. M. Gimnaziya o'qituvchisi K.A.Ivanov darsliklari faktlarning obrazli va asosli bayoni, muhim xujjatlar, rasmlar bilan boyigan edi. 1890 yilda tarix o'qitishga doir ko'pgina maqolalar chop etilgan «Vestnik vospitaniya» jurnali nashr etila boshlandi. Rossiyada ta'lim sohasida katta o'zgarishlar bo'layotgan bo'lsada Turkistondagi rus-tuzem maktablari O'rta Osiyolik musulmonlar ehtiyojini qondira olmas edi. «Rus-tuzem» maktablari mahalliy aholini ruslashtirish uchun bir qurol edi. XIX asrning ikkinchi yarmida Turkistonda yangi usul maktablarining vujudga kelishi muhim ahamiyatga ega bo'ldi. 1917 yil oktyabr to'ntarishidan keyin Turkiston butunlay Imperiyaning bir qismiga aylanar ekan ta'lim-tarbiya sohasidagi o'zgarishlardan ham chetda qolmadi. V.I.Lenin maorif sohasining vazifalari xaqida to'xtalar ekan: «... maorif ishining qo'yilishi proletariyatning o'z diktatura maqsadlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun... sinfiy kurash ruhi bilan sug'orilgan bo'lishi lozim» degan edi. Tarix o'qitish bol'shevistik yangi jamiyat uchun siyosatda muhim rol o'ynashi kerak edi. Shuning uchun N.K.Krupskaya, A.V.Lunacharskiy, M.N.Pokrovskiy kabi shaxslar boshchiligida, RSFSR xalq maorifi komissarligi etakchiligida yangi tizimni yaratish uchun bel bog'landi. 1920 yil Tarix fanining birinchi dasturi qabul qilindi. Unda madaniyat tarixi, chet el va Rossiya tarixi, iqtisod tarixi va sotsializm tarixi kabilar o'rin olgan edi, ko'rinib turibdiki o'quvchilar kommunistik g'oyalar bilan sug'orilishi kerak edi. 1921 yili tarix kursi jamiyatshunoslik bilan almashtirildi. Tarix, siyosiy iqtisod, xuquq asoslari, jamiyatshunoslik tarkibiga kirishi kerak edi. Kurs 1,5 yil davomida II-III sinflarda o'qitilishi mo'ljallangan. 1925-, 1927 yillarda dasturga yana o'zgartirishlar kiritildi. 1930-yillarda maktablarda tarix o'qitishda yana o'zgarishlar boshlandi. 1934 yil 15 mayda VKP (b) MKning «SSSR maktablarida

grajdanlar tarixining o`qitilishi to`g`risida»gi qaror qabul qilindi. Shunday qilib, IV-sinflarda SSSR tarixining qisqa kursi, V-VII sinflarda qadimgi dunyo va o`rta asrlar, VIII-X sinflarda esa SSSR tarixi, yangi va eng yangi tarix kurslari o`qitila boshlandi. Shu boshlangan ish to 1991 yilgacha davom etdi. Tarix kitoblari qayta-qayta nashr etildi, lekin ularning mazmuni ijobiy tomonga o`zgarmadi. SSSR tarixi darsliklari ham jahon tarixi (umumiy tarix) darsliklari ham sinfiylik, sotsializmning kapitalizm ustidan g`alabasi, internatsiolizm deb atalgan aslida ruslashtirish siyosati va ateizm bilan sug`orildi. O`quvchilarni iloji boricha o`tmishga nafrat bilan boqishga o`rgatildi, faqatgina kommunistik g`oyalar uchun muhim bo`lgan qo`zg`olonlar, urushlar maqtaldi. Tarix o`qitishning xolislik, inson omili, ilmiy printsiplari buzildi.

Tarix o`qitishda eng muhim printsiptir bu tarixiy ketmaketlik (xronologiya)dir. Buning buzilishini hech qachon kechirib bo`lmaydi. Tarixiy voqea-xodisalarning barchasi kunma-kun, yilma-yil, ketma-ketlikda bayon etilishi shart. Bu printsiptir sho`rolar davrida ham buzilmadi.

Yana bir printsiptir bu ilmiy xolislikdir. Buning ma`nosi shundaki, tarixiy voqealar kerakli manbalar orqali ilmiylik asosida yoritib berilishi kerak va bunda hech bir mafkura xizmati uchun yo`naltirmasligi kerak. Misol uchun, o`zbek davlatchiligi tarixi 2700 yillik tarixga ega. Birgina shu ma`lumotni berish uchun manbani o`rganish kerak, o`rganganda ham ilmiylik asosida. O`zbek davlatchiligi tarixining 2700 yillik tarixi xaqida biz eng avvalo «Avesto»dan bilib olishimiz mumkin va x.k. Bu ma`lumotning noto`g`ri bo`lmasligi uchun boshqa manbalar ham o`rganilmog`i zarur (davlatchilikka oid). Yana bir misol zardushtiylik vatan Turon ekanligi. Buni «Avesto»dan tashqari ko`pgina arxeologik manbalar ham isbotlaydi. Shu tariqa har bir tarixiy ma`lumot ilmiy xolislik asosida berilmog`i kerak. Sho`rolar davrida shu printsiptir buzib ko`rsatildi. Ya`ni tarixiy ma`lumotlarni mafkuraga xizmat qildirish uchun sohtalashtirildi. M., 1898 yilgi Dukchi eshon qo`zg`oloni reaksion-diniy qo`zg`olon, deb nomlangan. Vaholanki, bu qo`zg`olon diniy belgilar bo`lsada rus bosqinchilariga qaratilgan milliy- ozodlik harakati edi. Yoki Turkiston muxtoriyati xaqidagi ma`lumotlar. 1918 yil noyabridagi bu

voqeada milliy davlat tarafdorlari bo'lmachilik (seperatistik), burjua-millatparastligida ayblandi. Yana bir misol «bosmachilik» harakati. Xullasi, tariximizda ko'pgina voqealar ilmiy asosga ega bo'lmagan holda xolislik printsipli buzib tasvirlangan. Vatanimiz tarixida milliy davlatchilik, o'zbek millatining shakllanishi, Temur, Turkiston muhtoriyati, «bosmachilik», «o'zbeklar ishi» kabi sahifalar borki ularning barida ilmiylik, xolislik buzilgan.

Inson omili tarix o'qilishining muhim printsipli sho'rolar davrida yagona kommunistik mafkura iskanjasidagi ta'lim, tarix o'qitish mazmunan sayozgina emas, egasiz, mavxum va zerikarli tafsilotga aylanib qoldi. Sho'rolar o'z mafkurasiga ko'ra jamoa (kollektiv) manfaatlarini shaxs manfaatlaridan hamisha ustun qo'yar edilar. Buning tub ma'nosi shunda edi-ki, shaxsni jamoa orqali idora qilish boshqaruvning oson usuli edi. Buyuk shaxslar, avlodlar tarixi ularning shon-shuxrati va jabr-jafolari xaqidagi yorqin xotiralar tarix darsliklarida o'z ifodasini topmadi. Tarix bilimlarining asosiy mazmuni ijtimoiy-iqtisodiy jarayon, sinfiy kurash davlatlar tarixi, inqiloblar, ommaviy xaarkatlar, tarixidan iborat bo'lib qoldi. Inson omili printsiplining buzilishi shaxs tarbiyasida qiyinchiliklarga olib keladi.

Milliylikka bir tomonlama yondashuv tarix o'qitish printsiplining buzilishidir. Sho'rolar davrida baynalminalchilik, milliylikka e'tibor, deb aytilsada aslida markaz tomonidan belgilanganidek, tarix o'qitishda ham milliylik printsiplari buzildi. «panturkkizm», «panislomizm», «milliy-burjuaziya» yoki «o'zbeklar ishi» nomli atamalarining o'zi ham buning yaqqol dalilidir.

Maktabda tarix o'qitish printsiplarining yana biri yoshlar ruhiyatini xisobga olishdir. 5-sinf tarix darsliklaridan to 11-sinf darsliklarigacha barchasi o'quvchilar yoshiga qarab yozilgan bo'lishi kerak. Kichik yoshdagi o'quvchilar kitoblari sodda tilda hikoya tarzida yozilgan bo'lib matn xarflari yirikligi yoki o'sha davrga oid rasmlarning, hikoyalar (asarlardan parchalar)ning ko'pligi bilan ajralib turishi kerak. Dars o'tish jarayonida ham mavzuni hikoya tarzida tushunarli qilib tushuntirib berish kerak bo'ladi. Yuqori sinflarda esa o'quvchilarni fikrlashga, mushoxada qilishga o'rgatiladi.

3. O`zbekistonda umumiy o`rta ta`lim tizimida tarix fanlari tuzilishi. O`quv yuklamalari.

Reja.

1. Umumiy o`rta ta`limning davlat standartlari.
 2. Davlat ta`lim standartlari(DTS)ning tuzilishi.
 3. O`zbekiston tarixi, Jahon tarixi, Davlat va xuquq asoslari fanlari.
 4. O`zbekiston tarixi uchun o`quv yuklamalari.
 5. Jahon tarixi uchun o`quv yuklamalari.
 6. Davlat va xuquq asoslari uchun o`quv yuklamalari.
- Mustaqillikdan so`ng umumiy o`rta ta`lim tizimida katta o`zgarishlar yuz bera boshladi. 1990-yillarning oxiriga kelib ta`lim to`g`risida, kadrlar tayyorlash to`g`risida O`zbekiston Respublikasi Vazirlar maxkamasining bir necha qarorlari e`lon qilinib yangi o`zgarishlarning qonuniy ifodasini topdi. 1999 yil 16 avgustda Vazirlar Maxkamasining yangi qarori chiqdi. Unda shunday deyiladi:
- «Umumiy o`rta ta`limning davlat ta`lim standartlari (DTS)ni tasdiqlash to`g`risida». «Ta`lim to`g`risida», «kadrlar tayyorlash milliy dasturi to`g`risida»gi O`zbekiston Respublikasi qonunlari hamda Vazirlar Maxkamasining «O`zbekiston Respublikasida umumiy o`rta ta`limni tashkil etish to`g`risida» 1998 yil 13 maydagi 203-son qarori bajarilishini ta`minlash, ta`lim mazmuniga islohotlarning bosh maqsadida kelib chiqqan xolda zarur tuzatishlar kiritish, uning sifati va samaradorligini oshirish maqsadida Vazirlar Maxkamasi qaror qiladi:
1. O`zbekiston Respublikasi Xalq ta`lim vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan va 1998-1999 o`quv yilida ta`lim muassasalarida tajriba sinovdan o`tgan umumiy o`rta ta`limning DTSi ilovaga muvofiq tasdiqlash.
 2. O`zbekiston Respublikasi xalq ta`lim vazirligi: 1998-1999 o`quv yilida ta`lim muassasalarida tajriba sinovdan o`tgan umumiy o`rta ta`limning o`quv dasturlari va rejalarini belgilangan tajriba tasdiqlash, 1999-2000 o`quv yilidan

boshlab umumiy o`rta ta`limning DTSini umumiy o`rta ta`lim muassasalarida o`quv dasturlari bilan birgalikda quyidagicha bosqichma-bosqich joriy etilishi:

- 1999-2000 o`quv yili 5-6 sinflar;
- 2000-2001 o`quv yili 7-sinflar;
- 2001-2002 o`quv yili 8-sinf;
- 2002-2003 o`quv yili 9-sinf;

Umumiy o`rta ta`limning DTS va o`quv dasturlarini nashr etish va 1999 yil 1 sentyabrgacha ta`lim muassasalariga etkazish;

Yangi DTS va o`quv dasturlariga asosan original darsliklarni yaratib belgilangan tartib va muddatlarda nashryotga topshirish;

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi talablari asosida 1999-2000

o`quv yilidan boshlab pedagog kadrlarni yangi DTS va o`quv dasturlari bilan faoliyat ko`rsatishlarini ta`minlash;

3. O`zbekiston Respublikasi Davlat matbuot qo`mitasi, «Sharq» nashryot-matbuot kontserni yangi DTS va o`quv dasturlari asosida yaratilgan original darsliklarni buyurtma va extiyoj asosida o`z vaqtida CHop etish hamda joylarga etkazishni ta`minlasinlar.

4. O`zbekiston Respublikasi moliya Vazirligi Xalq ta`limi vazirligi taqdim etgan smeta asosida DTS va o`quv darsliklarni nashr etish uchun sarflanadigan belgilangan tartibda ajratish.

5. O`zbekiston Respublikasi O.O`.M.T.V hamda X.T.V. akademik litseylar, kasb-xunar kollejlari va Oliy O`quv yurtlari uchun DTS va O`quv dasturlarini ishlab chiqishda ta`lim turlari va bosqichlari o`rtasida uzviylikni ta`minlash.

6. Mazkur qarorning bajarilishi nazorat qilish O`zbekiston Respublikasi Bosh Vazirining o`rinbosari X.S.Karamatov zimmasiga yuklansin.

(Vazirlar Maxkamasining raisi Islom Karimov. Toshkent shaxri. 16 avgust 1999 y).

Qaroridan ham ko`rinib turibdiki umumiy o`rta ta`limda DTSga e`tibor berilgan. Umumiy o`rta ta`limning DTSni ishlab chiqishda kundagi printsiplari o`rin olgan.

- DTS ning davlat va jamiyat talablariga shaxs extiyojiga mosligi;

- o`quv dasturi mazmunining jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti, hamda Fan-texnika rivojlanishi Bilan bog`liqligi;
- umumiy o`rta ta`limning boshqa ta`lim turlari va bosqichlari Bilan uzluksizligi va ta`lim tizimining uzviyligi;
- umumiy o`rta ta`lim mazmunining insonparvarligi;
- ta`lim mazmunining respublikadagi barcha xududlarda birligi va yaxlitligi;
- umumiy o`rta ta`limning mazmuni, shakli, vositalari va usullarini tanlashda innovatsiya texnologiyalariga tayanish;
- pedagogik tafakkurda qaror topgan an`anaviy qarashlar bilan «Ta`lim to`g`risida» va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» qonunlarida ifodalangan zamonaviy talablarning uzviyligi;
- ilg`or demokratik xorijiy mamlakatlarning ta`lim soxasida me`yorlarni belgilash tajribasidan milliy xususiyatlarni xisobga olgan xolda foydalanish.

Takidlash joizki, 1999-2000 o`quv yilida o`quvchilar bilim darajasini nazorat qilishning reyting tizimi bo`yicha tajriba-sinov o`tkazgan va turli variantlarda ish olib borgan o`quv muassasalari 2000-2001 o`quv yilidan boshlab ishlarni ushbu Nizom asosida davom ettiradilar. Shuningdek, reyting tizimini joriy etish uchun muxit yaratilgan tuman (shaxar)lar va o`quv muassasalariga mazkur muvvaqat Nizom asosida to`liq reyting tizimini joriy etish xuquqi beriladi.

2. Umumiy o`rta ta`lim davlat standartini ishlab chiqish uchun O`zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX sessiyasida qabul qilingan "Ta`lim to`g`risida" Qonun va "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi" asos qilib olindi.

Tarix umumiy o`rta ta`lim maktablari (V-IX sinflar) hamda akademik litsey, kasb xunar kollejlarida (keyingi bosqichlarida) asosiy o`quv fani sifatida o`qitiladi.

Umumiy o`rta ta`lim maktablarining V-IX sinflarida O`zbekiston va jahon tarixining qadimgi zamonlardan XX asr boshlarigacha bo`lgan davri o`rganiladi.

Tarixiy xodisalar va voqealarni o`rganishga qo`yilgan (V-IX sinflar) o`quvchilarning yoshi, bilim saviyasi, ruxiy xususiyatlari, jismoniy rivojlanishi darajalariga mos bo`lishi lozim. Shunga muvofiq tarzda o`quv fani ikki yo`nalishni tashkil etishi zarur: ,

1. Jahon tarixi;

2. O`zbekiston tarixi.

O`zbekiston va jahon tarixidan hikoyalar eng qadimgi davrlardan shu kunlargacha bo`lgan ayrim epizodik lavxalarni o`z ichiga oladi.

5-sinfda "Vatan tarixidan hikoyalar" kursi eng qadimgi davrdan xozirgi kungacha bo`lgan eng muhim voqealar fan asoslari sifatida emas, hikoyalar tarzida o`rganiladi. Bunda "Vatan tarixidan hikoyalar" darsligidan foydalaniladi.

6-sinfda eng qadimgi davrdan milodning V asrgacha bo`lgan davr o`rganiladi. Bunda yangi darslikdan foydalaniladi.

7-sinfda V-XXI asrlar. eftalitlar davlati tashkil topishidan XV asr oxiri -Temuriylar davlati davrini o`z ichiga oladi.

8-sinfda Shayboniylar davlatining (XVI asr) tashkil topishidan XIX asrning birinchi yarmigacha bo`lgan davr o`rganiladi.

9-sinfda XIX asr o`rtalaridan XX asrning 1917 yil fevraligacha bo`lgan davr o`rganiladi.

10-sinfda 1917 yil fevralidan milliy istiqlolga qadar bo`lgan davr (1991 yil) o`rganiladi.

11-sinfda mustaqillik davri o`rganiladi. Bunda "O`zbekiston tarixi" darsligidan foydalaniladi.

"O`zbekiston tarixi" o`quv fani materiallarini chuqurroq o`rganish hamda bilimlarni baxolashda reyting tizimidan foydalanish maqsadida dasturning ayrim bo`limlarida o`lkashunoslik materiallarini o`rganish, umumlashtirish darslari uchun ma`lum vaqt ajratilgan bo`lib, ulardan foydalanishning o`rni, xajmi va xarakteri xaqidagi masalani o`qituvchining o`zi xal qiladi.

"O`zbekiston tarixi" o`quv fanini o`qitishning vazifalaridan biri -yurtboshimiz Oliy Majlisning XIV sessiyasida alohida takidlaganidek, "o`z xaq-xuquqlarini taniydigan, o`z kuchi va imkoniyatlariga tayanadigan, atrofida bo`layotgan voqea-xodisalarga mustaqil munosabat bilan yondashadigan, ayni zamonda shaxsiy

O'zbekiston Respublikasi umumiy o'rta ta'lim maktablarida tarix fani yuklamalari.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida «O'zbekiston tarixi»ni o'qitish vazifalari belgilangan:

- o'quvchilar bilimining DTS darajasida bo'lishini ta'minlash;
- o'quvchilarning milliy ongi, siyosiy duneqarashini tayyorlash, tariximizda bo'lib o'tgan voqea xodisalarga ilmiy xolislik, tarixiylik printsiplariga amal qilishni o'rgatish, ularga umuminsoniy qadriyatlar asosida yondashadigan barkamol avlod tarbiyasi;
- o'quvchilarni xalqimiz milliy-madaniy merosi, urf-odatlar, an'analar va qadriyatlarni qadrlash, axloqiy fazilatlar, vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish.
- o'quvchilarga O'zbekiston jahonning ajralmas qismi ekanligini anglatish, millatlararo munosabatlar madaniyatini shakllantirish;
- O'zbekiston kelajagi uchun jon kuydiradigan iqtidorli bolalarni tarbiyalash; mustaqil fikr yuritish, faollik, muloxaza yuritishni tarixiy materiallardan to'g'ri xulosa chiqarishni o'rgatish.
- o'z xaq-xuquqini taniydigan, vatan manfaatlarini, xalq manfaatlarini o'z manfaatlari bilan uyg'unlashtiradigan erkin shaxsni tarbiyalash.

V sinf uchun «Vatan tarixidan hikoyalar» kursida boblar va soatlar soni quyidagicha taqsimlangan.

1. Kirish -1soat.
2. Qadimgi ajdodlarimiz-4soat.
3. Dushman qilich yalang'ochlab kelganda -5soat.
4. Soxibqiron Amir Temur -7soat.
5. O'zbek xalqlari davri -5soat.
6. Rossiya bosqini -6soat.
7. Milliy mustaqillikning odimlari-5soat.
8. Yakuniy takrorlash -1soat.

Jami: 34soat.

VI sinf O'zbekiston tarixi.

1. Kirish. O'zbekiston - Vatanim manim-1soat.

2. eng qadimgi davr-14soat.
3. O`zbekiston xududida eng qadimgi davlatchilikning rivojlanishi-7soat.
4. O`rta Osiyo xalqlarining fors va Yunon bosqinchilariga ko`rashi-5soat.
5. O`rta Osiyo xududida mustaqil dav.ning tashkil topishi-6soat.
6. Yakuniy takrorlash-1soat.

VII sinf O`zbekiston tarixi (Birinchi yarim yilda haftasiga 1 soatdan, ikkinchi yarim yilda 2 soatdan).

1. Kirish-2soat.
2. O`rta asrlarda erga egalik munos.larining shakllanishi-7soat.
3. O`rta Osiyo xududining arab xalifaligi tomonidan bosib olinishi. Xalq qo`zg`olonlari-8soat.
4. Movaraunnaxr va Xurosonda arab xalifaligining zaiflashuvi va mustaqil davlatlarni tashkil topishi-11soat.
5. Vatanimiz xalqlarining mo`g`ullar istilosi va zulmiga qarshi ozodlik kurashlari (XIII asrning birinchi choragidan XIV asrning birinchi yarmigacha)- 10soat.
6. Amir Temu rva temuriylar davlati (XIV asrning ikkinchi yarmi - XVasr)-11soat.
7. Yakuniy takrorlash-2soat.

Jami: 51soat.

VIII sinf. O`zbekiston tarixi (Birinchi yarim yilda haftasiga 1 soatdan ikkinchi yarim yillikda haftasiga 2 soatdan).

1. Kirish-1soat.
2. Movaraunnaxr shayboniylar xukmronligi davrida-8soat.
3. Buxoro xukmronligi XVIIasr va XVIII asrning birinchi yarmida-8soat.
4. Xiva xonligi-3soat.
5. Xalqaro munosabatlar-3soat.
6. XVIII asrning II yarmi - XIXasrning I yarmida Buxoro amirligi-3soat.

7. XVII asrning ikkinchi yarmi - XIX asrning birinchi yarmida Xiva xonligi-soat.
8. Qo`qon xonligi XVIII asr boshlari va XIX asrning birinchi yarmida-6soat.
9. Qoraqalpoqlar-2soat.
10. O`rta Osiyo xonliklarining xalqo. munosabatlari-4soat.
11. O`rta Osiyo xalqlarining ma`naviy-madaniy hayot va turmush tarzi-7soat.
12. Yakuniy takrorlash-2soat.

Jami: 51soat.

IX sinf. O`zbekiston tarixi (Birinchi yarim yillikda xaftasiga 1 soatdan ikkinchi yarim yillikda xaftasiga 2 soatdan).

1. Kirish-1soat.
2. XIX asr o`rtalarida o`zbek xalqlarining ijtimoiyqsiyosiy, iqtisodiy va madaniy xayoti-4soat.
3. Rossiyaning O`rta Osiyoni bosib olishi-9soat.
4. Turkistonda Rossiya mustamlakachilik idora usulining joriy etilishi-8soat.
5. XIX asrning 70-90-yillarida Turkistonda milliy-ozodlik xarakatlari.-6soat
6. Turkistonda XX asr boshlarida Turkistonda ijtimoiy iqtisodiy xayot-6soat.
7. I jahon urushining Turkiston o`lkasiga ta`siri-5soat.
8. Mustamlakachilik sharoitida Turkiston o`lkasida madaniy hayot-6soat.
9. Yakuniy takrorlash-1soat.
10. Imtihon oldidan takrorlash-5soat.

Jami-51soat.

«Jahon tarixi» fanining ta`lim va tarbiyaviy maqsadi:

- Insoniyatning eng qadimgi davrdan boshlab hozirgi kungacha bosib o`tgan tarixiy yo`li, uning ijtimoiy, ma`naviy, axloqiy tajribasi xaqidagi bilimlar.

- Tarixiy bilimlar xaqiqatda mavjud voqea va xodisalar, tarixiy xarakatlarning yagona oqim (o`tmish-xozirgi-kelajak)ka tegishli ekanligini taxlil qilish asosida tushunish.

«Jahon tarixi» fanini o`qitish va o`rgatishning zarurligini belgilaydigan omillar.

- Respublikamizning jahon mamlakatlari Bilan iqtisodiy va madaniy aloqalarning yaxshilanishiga yordam beradi.

- Mamlakatda bo`lib o`tgan va bo`layotgan voqealarni boshqa mamlakatlardagi voqealar bilan solishtirish.

- Jamiyat taraqqiyoti xaqidagi muhim qonuniyatlarni bilish.

- Tajribalarni O`zbekiston Sharoitida qo`llash.

- Baynalminallik tarbiyasi.

5-sinf Jahon tarixidan hikoyalar (xaftasiga 1soat)

1.Kirish-1soat.

2. Qadimgi davrdan hikoyalar-8soat.

3. O`rta asrlar davridan hikoyalar-8soat.

4. Yangi davrdan hikoyalar-15soat.

5. Yakuniy takrorlash-1soat.

Jami: 34soat.

6-sinf jahon tarixi. (Xaftasiga 1soatdan)

1. Kirish-1soat.

2. eng qadimgi davr-4soat.

3. Qadimgi Sharq tarixi-13soat.

4. Qadimgi Yunoniston-7soat.

5. Qadimgi Rim-8soat.

6. Yakuniy takrorlash-1soat.

Jami: 34soat.

7-sinf jahon tarixi. (Birinchi yarim yillikda xaftasiga 2soat, ikkinchi yarim yillikda xaftasiga 1 soatdan)

1.Kirish-1soat.

2. O`rta asrlarning birinchi davri (V-XI)- 11soat.

3. O`rta asrlarning ikkinchi davri (XI-XV)-19soat.
4. O`rta asrlarning uchinchi davri (XV-XVII)-18soat.
5. Yakuniy takrorlash-2soat.

Jami: 51soat.

8-sinf Jahon tarixi (Birinchi yarim yillikda xaftasiga 2soatdan, ikkinchi yarim yillikda xaftasiga 1 soatdan)

1. Kirish-1soat.
2. Bozor iqt.yotiga asoslangan jamiyatning shakllanishi-19soat.
3. Iqt. munos.larning yangicha sharoitda rivojlanishi-17soat.
4. Osiyo va Afrika mamlakatlari-12soat.
5. Yakuniy takrorlash-2soat.

Jami: 51soat.

9-sinf Jahon tarixi (Birinchi yarim yillikda xaftasiga 2soatdan ikkinchi yarim yillikda 1soatdan)

1. Kirish-1soat.
2. Evropa va Amerika davlatlari-26soat.
3. Osiyo va Afrika mamlakatlari-15soat.
4. Ijtimoiy xarakatlar va xalqaro munosabatlar-3soat.
5. Fan va madaniyat-4soat.
6. Yakuniy takrorlash-2soat.

Jami: 51soat.

Xuquqiy ta`lim tamoyillari:

- inson xuquqlari va erkinliklarini ustivorligi;
- konstitutsiya va qonunni ustivorligi;
- demokratiya va ijtimoiy adolatga asoslanganlik;
- ta`limda ilmiylik, izchillik va tarbiyaning birligi hamda ularga tabaqalashtirilgan yondashuv;
- yangi pedagogik texnologiyalarni tadbiq etish;
- inson huquqlari va erkinliklarini muxofaza etish vazifalari;

- o`quvchilarga o`z huquqiy bilimlarni oshirishga shart-sharoit yaratib berish;
- huquqiy ta`lim-tarbiya o`quvchilarni huquq, qonuniylik ruhida tarbiyalashi hamda qonun va huquqqa ijobiy munosabatini, huquqiy madaniyatni shakllantirish.

Huquqiy ta`limning uzluksizligini ta`minlash maqsadida bosqichlarga ajratiladi:

1. Oilada huquqiy tarbiya
2. Maktabgacha ta`lim muassasalarida ilk huquqiy tarbiya
3. Umumiy ta`lim maktablarida huquqiy ta`lim va tarbiya;
 - a) boshlang`ich ta`lim (1-4 sinflar);
 - b) umumiy o`rta ta`lim (5-7 sinflar);
 - s) umumiy o`rta ta`lim (8-9 sinflar)
4. Akademik litsey va kasb xunar kollejlarda huquqiy ta`lim tarbiya
5. Oliy ta`limda huquqiy ta`lim va tarbiya

O`rta ta`lim maktablarida 8 va 9-sinfalrda huquqiy ta`lim fan sifatida o`qtiladi («O`zbekiston davlat va huquqi», «Konstitutsiyaviy huquq») Ushbu fanlarga 34 soatdan vaqt ajratiladi.

4. Tarix o`qitishning og`zaki metodi.

Reja.

1. O`qituvchi jonli nutqni ta`lim-tarbiyaviy ahamiyati.
2. O`qituvchining bayoni oldiga qo`ygan talablari.
3. Tarixiy materiallari og`zaki bayon qilish metodlarining turlari.

Tarix o`qitishda o`qituvchining jonli nutqi asosiy o`rni tutadi. O`quvchi ko`z o`ngida tarixiy voqea va xodisalar, ijtimoiy xayotning yorqin manzarasi, obrazlari gavdalandiriladi. Rg`zaki bayon emotsionao va ishontiruvchi kuchga ega. Jonli nutq o`quvchi ongiga tez etib boradi, tarixiy jarayonlarning konuniyatlarini tushuntirishni osonlashtiradi, ma`lum xulosa chiqarishga ko`maklashadi, tarixiy

materiallarni taxlil qilish va umumlashtirish namunasini ko'rsatish beradi, o'qituvchining jonli nutki nuxta bilim va malaka mianbai bulish bilan birga juda kata tarbiyalovchi kuchga ega. O'qituvchi nutqidagi mantik, ishonarli bulishi o'quvchining kuchi, dalilarining jonli va kuchldi ta'sir ko'rsatadi, ularni fikrlashga o'rgatadi.

O'quvchi dars jarayonida o'quv materialini og'zaki bayon qilib berish bilan birga xar xil ko'rgazmali qurollardan ham foydalanadi. M., rasm-suratlar, ilyustratsiya, karikatura, minatyura va x.k. Texnika vositalaridan foydalanish ham yaxshi natija beradi. Og'zaki bayon qilishda matnlardan: qo'llanmalar, xristomatiya, klassikalar asarlari, xujjatlar, vaqtli matbuotdan keng foydalanadi. Ularning mazmunini bayon qiladi, izohlaydi, tahlil kildi va xulosalar chiqaradi.

Jonli so'z ma'lum didaktik talablarga javob berishi kerak: a) jonli nutq faqatgina og'zaki maetodika emas, balki o'qituvchining dars davomidagi jarangli nutqi, o'quvchilar bilan savol javobi, yakunlovchi nutq, uyga topshiriqlar mazmuni, topshiriqni bajarish yullarini izohlash va tushuntirish hamdir, b) o'qituvchining jonli so'zi o'quvchilarni boshqarish, rahbarlik qilish hamdir, s) tarbiyaviy ahamiyatga ham ega jonli so'z qiziqish va ehtirosli bo'lishi kerak, o'qituvchining extirosli nutqi o'quvchilarni faollashtiradi, ijtimoiy ishlarga faol qatnashishga chorlaydi, ularga zavq-shavq, ilhom beradi, o'z xulq-atvori va jamiyatdagi o'rnini topishga ko'maklashadi. O'qituvchining bayoni ishonarli va emotsional bo'lishi uchun tarixiy faktlar g'oyat kata kuchga ena, xar qanday xolatda o'qituvchining matab tarix programmasi (dastur) ishi asosiy talabalariga tayanib tegishli parag mazmunini ortiqcha kengaytirib yubormasdan, ko'rgazmali vositalar asosida konkretlashtirib bayon etishi kerak.

O'quvchilar o'qituvchi bayonini o'zlashtirishda ba'zan qiynaladilar ular tekxi (matn)larni xoxlagan paytlarida kayta o'qishlari mumkin, o'qituvchi bayonini kayta eshtirmaydilar shuning uchun o'quvchilar o'zlashtirishda o'quvchining nazorati va raxbarligi kata ahamiyatga ega. Shundan kelib chiqqan xolda quyidagi talablarga e'tibor berilishi kerak.

1). O'quvchilarning urgani pedogogik jixatdan to'g'ri tashkil etilishi kerak.

2). O`qituvchi bayoni strukturasi (tizimi) pedagogik jihatdan tug`ri tashkil etilgan bo`lishi kerak.

3). Bayon qilinayotgan materiallarni o`quvchining yozib olishiga etibor borish lozim.

Bayonda o`qituvchining uslubi, intonatsiya va urg`uning kuchi pauza va jumalarning ixcham, mantiqqa to`g`ri ifoda etilishi, nutqning ravon boy obrazli va ta`sirchan bo`lishi, kerakli maqolalar, xikmatli so`zlar, asarlardan namunalar foydalanish o`rnini bilish juda muhimdir, buning uchun ko`p o`qish, mashq qilish tinimsiz mehnat zarur,

O`qituvchi bayonining muhim mikki shakli mavjud: tarixiy materiallarni bayon qilish (monolog) va tarixiy materiallarni o`quvchilar bilan muhokama qilish (dialog). Monolog qisqacha bayon, hikoya, ta`riflash, xarakteristika, tushuntirish, muhokama, maktab ma`ruzasi kabi bo`ladi. Dialog esa ochiq yoki yopiq shakllarda bo`ladi.

Qisqacha bayonda biror bir tarixiy voqealar xaqida qisqacha ma`lumot beriladi. Ammo maqsad va vazifalari mazmuni hikoya qilinmaydi. M., 1989 yil oktyabrda davlat tili tug`risidagi qonun qabul qilindi.

Hikoyada biror biri tarixiy voqeaning to`liq kartinasi beriladi, o`quvchi shu voqea xaqida konkret tasavvurga ega bo`ladi, voqeaning mohiyati xususiyatlarini tushuntirib olishga yordam beradi. Hikoya asosan quyidagi xollarda qo`llaniladi.

1. Ta`lim tarbiya jihatidan muhim va ularni o`rganish o`quvchilar ongiga chuqur va yorqin iz qoldiradigan yirik tarixiy voqealarni bayon qilishda.
2. O`quvchilarda yangi tarixiy xodisalar xaqida mazmunli va ochiq tasavvur yaratilishi zarur bo`lgan paytda qo`llashadi.

Maktabning yuqori sinfida o`quvchilarning umumiy saviyasi oshib borganligidan o`qituvchi bayonining mazmuni ham murakkablashib boradi. Hikoya o`qituvchi bayoning boshqa murakkab turlari (tahlil qilish, xarakteristika berish, nazariy jihatdan umumlashtirish, ma`ruza shakli) bilan qo`shib olib boriladi. Bu sinflarda qo`shimcha murakkab nazariy masalalarni tushuntirish, o`quvchilarni jiddiy xulosa

va umumlashmalariga olib qolishga qaratiladi.

Tavsiflash o'qituvchi tarixiy xodisalarning muhim belgilari yoki xususiyatlarni, uning tuzilishi va ko'rinishi tavsiflab beradi. Tavsiflashning hikoyadan farqi shundaki, unda syujet bo'lmaydi. Tavsiflash usulining aniq ob'ekti bo'ladi. Mehnat, urush qurollari, tarixiy boqea bo'lib o'tgan joy, xo'jalik komplekslari, arxitektura qurilishlari, kishilarning qiyofasi, kiyimlari tavsiflab beriladi. Tavsiflash ham ikki turga bo'linadi: suratlab tavsiflab o'rganilayotgan ob'ekt xaqida yaxshi tassavvur yaratiladi. Analitik tavsiflash o'rgatilayotgan ob'ekt bo'laklarga bo'lib o'rgatiladi. O'rganilayotgan voqeaning ichki tuzilishini analitik tavsiflashda o'qituvchining bayoni voqealarning muhim shaxslar, siyosiy partiyalar, mamlakatning ma'lum davrdagi iqtisodiy ahvoli, siyosiy tuzilishini aniq ifoda etishda foydalaniladi.

Xarakteristika qisqa va keng bo'lish mumkin. Qisqacha xarakteristikaga misol: «U (A.Makadeniskiy) g'ayratli, jasur, lekin shavqatsiz va serjaxil odam edi. U nihoyatda iste'dodli bo'lib, juda yaxshi ta'lim olgan edi» Yoki «tulkiday ayyor, ilonday zaxarli, deyishardi CHingizxon xaqida». Shunday qilib, qisqacha xarakteristika darsda o'qituvchi bayonining asosiy elementi yoki yakuni, umumlashmasi bo'lib xizmat qiladi.

Hikoya qilish san'atini egallash, tarixiy xodisalarni tavsiflash va xarakteristika bera bilish tarix o'qituvchining pedagogik mahoratini egallashda muhim bosqichidir. Biroq, o'qituvchi bayoningi mazmuni hikoya, tavsiflash va xarakteristika berish bilan chegaralanmaydi. O'qituvchi bayon qilish jarayonida tarixiy materialni idrok, tasavvur qilishnigina emas, uni tushinib olishni ham uyushtiradi. Bu borada o'qituvchi o'z bayonida tushuntirish usulidan ham foydalanadi. Tushuntirish yordamida, mazmuni, voqealarning ichki aloqalari, qonuniyatlari mazmuni mohiyatiga, ahamiyati, yangi tushunchalari va atamalar hamda ularning mazmuni ochib beriladi.

Bayon etilgan va tushuntirilgan faktik materiallar asosida ba'zi nazariy xulosalarning mazmunini ochib berish va ularning asoslab berishga to'g'ri kelgan vaqti o'qituvchilarning bayoni muxokama yuritish xarakterini oladi. Masalan,

o`qituvchi ba`zi tarixiy voqealar to`g`risidagi xato fikrlarni fosh etib, ular xaqidagi xaqiqatlarni oshkor etadi. Muhokama yuritish yo`li bilan o`quvchilar ma`lum xulosalarga olib kelinadi ularga, nazariy xulosalarning mohiyati ochib beriladi, fikrlashga o`rgatiladi o`qituvchi bayonidagi muhokama aniq tarixiy materiallarni taxlil qilish va umumlashtirish asosida olib boriladi. Muhokama ning keng ko`lamda olib borilishi o`qituvchining bayonini ma`ruzaga yaqinlashtiradi. Ma`ruza ikki turli bo`ladi: oliy maktab ma`ruzasi va maktab ma`ruzasi.

Oliy maktab ma`ruzasi- aniq tarixiy materiallar asosida chuqur taxlil qilish va umumlashtirishdan iboratdir. Taxlil qilish , umumlashtirish , sistemaga solish va muhokama yuritish usullari ma`ruza metodini eng muhim tomonlarini tashkil etadi. Oliy maktab ma`ruzasi asosan o`zining aynan shu xususiyatlari bilan farq qiladi. Maktab ma`ruzasi- faqat ajratilgan vaqtning ko`p yoki ozligi bilan emas, balki o`zining mazmuni, o`qitish va o`rgatish metod va usullari jihatidan ham oliy maktablardagi ma`ruzalardan farq qiladi. O`qituvchining ma`ruzas mavzusi bilan uni bayon qilish rejasini ham e`lon qiladi. Ba`zan ma`ruza rejasini ma`ruza qilish davomida ham e`lon qilib borilishi mumkin. O`qituvchi o`quvchilarning diqqatini ma`ruzaning g`oyaviy-siyosiy va ahloqiy jihatdan muhim bo`lgan tomonlariga qaratadi, chiqarilgan xulosa va umumlashmalarni qisqa va aniq ifodalab beradi va ularni o`quvchilar yozib oladilar. Maktab ma`ruzasida suhbat metodining elementlari qo`llaniladi. O`quvchining bilish faoliyatini faollashtirish, ularning diqqatini ma`ruzaning muhim jixatlariga jalb etish maksadida savollar berib boriladi. Maktab ma`ruzasi bayon qilingan material yuzasidan yakuniy suhbat bilan tugaydi. Maktab ma`ruzasiga qo`yiladigan asosiy talablar metodist V.N. Bernadskiyning «Yuqori sinflarda tarix ukitish metodlari» kitobida yaxshi ifoda kilingan:

1. Ma`ruza ilmiy jihatdan mukammal bo`lishi kerak.
2. Ma`ruza darslik mazmunidan keng, uni ko`p jihatdan aniqlashtirish lozim. Ma`ruza mazmuni darslik mazmunidan qisqa yoki aynan shu mazmundan iborat bo`lib qolsa, uni o`quvchilar butunlay tinglamay qo`yishadi.

3.O`quvchilarni o`tmishni jonli idrok etishlari uchun ma`ruza mazmunan ko`rgazmali bo`lishi lozim.

4. Ma`ruza o`quvchilarni fikrlashga o`rgatishi, tarixiy voqealarni taxlil qilish va umumlashtirish namunasini ko`rsatish, o`quvchilarning tarixiy fikrlashini tarbiyalash lozim.

5. Ma`ruzaning o`quvchilarga etib borishi uchun, o`qituvchi o`zining nutqi ustida ko`p ishlashi lozim.

Metodist V.N. Bernadskiy tomonidan maktab ma`ruzasi oldiga quyilgan asosiy talablar bugungi kunda ham o`z ahamiyatini yo`qotgan emas. Ammo maktab taraqqiyotining xozirgi boqichida, ta`limning yangi mazmuni amalga oshirilayotgan bugungi sharoitda o`qituvchining bayoni va maktab ma`ruzasi oldiga yuksak talablar qo`lgan. Bu talablar birinchi navbatda ma`ruzaning g`oyaviy, siyosiy saviyasini, ta`sirchanligini oshirishdan, xayot, jadallashtirish, qayta qurish amaliyoti bilan mahkam bog`lanishini, ishonarli bo`lishini ta`minlashdan iboratdir. Shunday qilib, darsda ta`rixiy bilimlar o`quvchining bayoni, qisqacha tavsiflash, hikoya, ta`riflash, xarakteristika, tushintirish, muhokama yuritish va maktab ma`ruzasi shakllarini o`z ichiga oladi.

5. Bosma matnlar va tarixiy xujjatlar bilan ishlash.

Reja.

1. Tarix darsligi matnlari ustida ishlash, tushuntirish va izohlash.
2. Siyosiy arboblarning asarlarini o`rganish.
3. Siyosiy xujjatlarni o`rganish.
4. Tarixiy xujjatlar ustida ishlash.
5. Moddiy madaniyat buyumlari.
6. Tasviriy san`at asarlari.
7. Yozma manbalar.

Maktabda tarix o`qitishda qo`llaniladigan matnlarga-darslik matni, tarixiy xujjatlar, ilmiy- ommabop, badiiy tarixiy adabiyotlar kiradi. Bosma matnlar o`quvchilar

tarixiy bilimlarining asosiy manbai bo'lgani kabi o'qituvchining bilim manbai og'zaki bayonining asosini tashkil etadi. O'qituvchi shu manbalardan to'g'ri va unumli foydalangandagina uning bayoni maktabda ta'limning yuksak talabalariga javob berishi, o'qituvchi bayonining o'quvchilarga tushunarli, mazmunli, maroqli, mafkuraviy va ilmiy jihatdan yuksak, ishonarali obrazi va ta'siri bo'lishi mumkin. Matnlar ustida ishlash o'quvchilar bilimini kengaytiradi, tarixiy fakt va xodisalarning mohiyatini, ularning qonuniyatlarini chuqurroq tushunib olishlariga yordam beradi, dunyoqarashni shakillantiradi, ular tarixiy voqealarga ob'ektiv bo'lishga o'rganadilar maktab o'quvchilari xar xil matnlar ustida ishlab mustaqil ish ko'rish malakasini xosil qiladilar va tarixiy tadqiqot ishlarining dastlabki maateriallari bilan amaliy ravishda tanishadilar.

O'qituvchi dastur talabiga muvofiq bayon mazmuniga darslik matnini asos qilib oladi. O'qituvchi o'zining bayonini boshqa matnlar asosida yanada konkretlashtiradi va boyitadi, darsning matni o'quvchilarning darsda va darsdan tashqari tarixni o'rganish, o'zlashtirish va uni esda saqlab qolishning, bilish faoliyatining ijodiy izlanish ishlarini olib borishning muhim manbalaridir. Matn va ulardagi savollar, topshiriqlar tarix kursining mazmunini jiddiy o'zlashtirishga va olingan bilimlarini xayotda, xuquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etish yo'lidagi ishlariga yordam beradi.

Darslik matni ustidagi ishlar o'quvchi materiallarini o'zlashtirish va uni esda saqlab qolish, o'quv matnini taxlil qilish va undan tarixiy voqea xodisalarning muhim belgilarini topish, faktik materiallarni va tarixiy faktlarni muhim belgilarini bir biriga taqqoslash, konkretlashtirish va umumlashtirish kabi turli xil maqsadlarda olib boriladi. Matn ustida ishlashda xronologiyani tayyor tarixiy tushunchalar ta'rifini o'zlashtirish va ularni mustaqil aniqlash, darslikda bayon kilingan voqea va xodislarning rivojlanishini kuzatib borish, konkret tarixiy faktlar va statistik ma'lumotlar asosida ijtimoiy rivojlanish tendetsiyalarini bilib olish, mahalliy, vaqtli, sabab-natijali va tarixiy aloqalarning qonuniyatlarini o'zlashtirish va konkretlashtirish, lug'at ishlarini mazmunli surati rejalar, jadvallar tuzish va boshqa shu kabi uncha murakkab bo'lmagan yozuv va grafika ishlarini

olib borish, matn ustida dasurli ta'lim elementlarini amalga oshirish kabi vazifalar ham ko'zda tutilgan.

Maktab tajribasida darslik matni ustida ishlashning qo'yidagi usullari mavjud:

1. Tushuntirib va izohlab o'qish. VI-sinfda qadimgi dunyo tarixini o'qitishning dastlabki oylarida o'qituvchi butun mavzu yoki uning biror bo'limini goh bayon qiladi, goh darslik matnini o'qib, tushuntirib beradi. O'qituvchi matnning murakkab joylariga kelganda hikoyasini tuxtatib, matnni ovoz chiqarib oxirga o'qib beradi, o'quvchilar esa matnga qarab kuzatib borishadi, tushunish oson bo'lgan joylarni o'quvchilarning o'zlariga ham o'qitish mumkin. Matnni o'qish jarayonidayoq uning mazmunini o'quvchilarning tushunish darajasi tekshiriladi. O'qituvchi dars davomida o'quvchilarga savollar berib darslik matniga tez-tez murojaat qilib, undan yangi iboralar, atamalarni, qiyin jumlar mazmunini tushuntirib beradi, bu bilan o'quvchilarni darslik matnini e'tibor berib, tushunib o'qishga o'rgatadi, ularning uyda darslik ustida mustaqil ishlashlariga tayyorlaydi. O'quvchilarni tarixiy materiallariga tushunib, matnni o'qishda ma'lum darajada malaka xosil qilganlaridan keyin matnning eng muhim va qiyin joylarini izohlab o'qishga o'tiladi. Izohli o'qish ham o'qituvchining bayoni bilan birga olib boriladi. O'qituvchining o'z bayoni davomida darslik matnini xususan matndagi ayrim murakkab joylarni izohli o'qish usuli sinflarda, xatto X(XI)sinflarda ham qo'llaniladi.

2. O'qituvchining o'z bayonida o'quvchilarning diqqatini darslik matnidagi ayrim jumlar va iboralar jalb etadi. O'qituvchi ba'zi jumla va tushunchalarning mohiyatini qo'rib chiqish paytida o'quvchilarning diqqatini darslikdagi ibora va tushunchalarga tortib, agar zarur bo'lsa ularning mazmunini tushuntirib beradi, o'quvchilarning mavjud bilimlariga suyanib, bu tushunchalarning umumiy xislatlarni farqlarini, sabab natijalarini, ular o'rtasidagi bog'liqlikni hamda qonuniyatlarini o'zlashtirib olishdarida yordam ko'rsatadi. Bunda o'quvchilar bilim olishining xar uchala manbai og'zaki bayon, matn ustida ishlash, ko'rgazmalik va amaliy ishlar metodi ishtirok etadi.

3. Darslik matni mazmunini o`zlashtirishda uning xar bir paragrafini taxlil qilish va ular ustida o`quvchilarni mulohazalarni yuritish kata ahamiyatga egadir. Masalan o`qituvi o`quvchilarni darsda o`tilayotgan paragraf matnida qo`yilgan muammolarni va uning tematik strukturasini ajratib berishni topshiradi.

4. O`quvchilar bob, paragraf va undagi punktlarni bir biridan ajrata bilishga o`rgatiladi. O`qituvchi yangi materiallarni bayon qilishdan oldin o`quvchilarga shu paragraf ichidagi kichik sarlovxalarni o`qishni tavsiya qiladi va darsni bayon qilish rejasi bilan tanishtiradi, ularning mazmuni va ifodalanishdagi tafavvutlarning sababalarini izohlab beradi. O`qituvchi o`zining bayoni davomida kichik sarlavxalar ichidagi mavzularga takror-takror qaytishi mumkin ayniqsa, yangi tushunchalarga duch kelinganda shunday bo`ladi.

5. Darslik matn mazmunini bevosita o`zlashtirish bilan bog`liq bo`lgan ishlar bu darslik matni ustida olib boriladigan ishning markaziy masalasidir. Bu ishlar matni taxlil qilish, umumlashtirish tarixiy faktlariga baho berish, ular o`rtasidagi sabab va boshqa aloqalarni ochib ko`rsatish va ularni taqqoslashdan iboratdir. Bu ishlar quyidagi metodik usullar bilan:

a) xar bir paragraf yoki kichik mavzu mazmunining eng muhim masalalari yuzasidan kontrol suroqlar tuzdirish yo`li bilan;

b) o`qituvchi bergan savollarga o`quvchilarning darslik matnida javob topish yo`li bilan;

v) darslik matnida o`qituvchining xulosasini tasdiqlovchi faktlarni topdirish yo`li bilan;

g) Darslik matnida bayon etilgan voqealar bir biriga o`xshashligini, farqlarini aniklash yo`li bilan;

d) Tasdiqlab berishning talab qiladigan vazifalar bilan amalga oshiriladi.

6. Darstlik matni ustida ishlashning muhim elementidan bir-o`quvchilarni uyida ishlash uchun beriladigan vazifasini bajarishga o`rgatishdir. O`quvchilar bu vazifani muvafaqqiyatli bajarish uchun topshirilgan vazifaning mazmunini va uni bajarish yo`lini yaxshi anglab olishlari shart. Binobarin, o`qituvchi uy vazifasini topshirishda, uning xarakterini belgilashda o`quvchilarning bilim va malakalarini

e'tiborga olish, xar gal beriladigan vazifa oldindan ko'ra murakkab bo'lishi va shu bilan ularning bilimlari va malakalarini oshib borishga xizmat kilishi lozim. Reja tuzish, shunga muvofiq, hikoya kilishga o'rgatish matn yuzasidan berilgan savollarga javob berish, jadval sxema, diagrammalar tuzdirish va boshqa xil grafik ishlarni bajarish uy vazifasini jidiy va mustaqil bajarish namunalaridir.

7. O'quvchilarni darslik matnidan zarur joyni tez topa bilishga o'rgatish ham ta'limning muhim elementidir.

8. O'quvchilarni aktiv aqliy faoliyatining muhim metodlarida biri, ularning o'qituvchi bayon qilgan yangi materiallarni o'zlashtirishda mavjud bilimlarni ishga sola bilishdir. Xar bir darsda o'quvchilarni mavjud bilimlardan foydalana bilishiga o'rgatish lozim. O'quvchilar olgan bilimlarini esdan chiqarib yubormasliklari uchun vaqt-vaqti bilan o'larning e'tibori darslik matniga qaratiladi.

9. Uyda ishlab kelish uchun berilgan topshiriqlari o'quvchilar qanday bajarganliklarini tekshirishda ma'lum bo'lgan og'zaki yoki yozma javoblaridagi xatolarni, aniqsizliklarni to'g'rilash uchun ham darslik matniga murojaat qilinadi.

Shunday qilib, darslik matni ustidaga ishlar turli xil metodik usullar yordamida, o'qitish jarayoning barcha bosqichlarida-materialni o'zlashtirish darajasini tekshirish paytlarida olib boriladi va xakozo,

Darslik matni ustida olib boriladigan ishlar o'quvchi bayonini mazmunan boyitadi, faolligini oshiradi, o'quvchilarning bilish faoliyatini aktivlashtiradi va ularning darslik matnini osonroq va puxta o'zlashtirib olishlariga yordam beradi, mustaqil bilish, malaka va qobiliyatlarni o'stiradi.

Tarixiy xujjatlar bilan ishlash.

Tarixiy xujjatlar tarix fani uchun muhim manbalardan biri hisoblanadi. O'zbekistonda tarix o'qitishida xujjatlardan foydalanish tarixi Rossiya bilan bog'liq XIX asrning 60-yillarida Stasyulevich va boshqa ilg'or o'qituvchi hamda metodistlar o'tishni tarixiy xujjatlar asosida mustaqil o'rganishning real metodini taklif etib, uni o'sha vaqtdagi darsliklar asosida o'qitish usuliga qarama-qarshi qo'yidilar.

XX asr boshlariga kelib tarixiy xujjatlarni mustaqil o`rganish g`oyasini metodist N.Rojkov davom ettirib tarixni manbalar asosida o`rganishning «laboratoriya» metodini olg`a surdi. Bu mavjud reaksion mazmundagi darsliklarni yodlashtirish tizimiga nisbatan progressiv ahamiyatga ega. Lekin bu metodning ham o`ziga yarasha kamchiliklari bor edi. M., Bu o`quvchilarning mustaqil o`rganishiga ortiqcha baho berish edi. Bu kamchilik 1917 yilgi Oktyabr' to`ntarishidan so`ng ta`lim tizimida ham ko`rishdi (yoki sho`rolar davrida individualizmga e`tibor berilmagan).

1934 yildan keyin sho`ro tarixchi metodist olimlari xujjatlar bilan ishlashni o`qitishning bosh metodi ekanligini inkor qilish bilan birga o`qitishning usullaridan biri ekanligini ta`kidladilar.

Tarixiy xujjat avvalo, o`qituvchi bayonini konkretlashtirish, chuqurlashtirish, va unga Aniqlik kiritish uchun xizmat qiladi, bayonning emotsional va ishonchli bo`lishi ta`minlaydi, tarixiy voqealarni gavdalashtirish va tasvirlashga yordam beradi. Xujjat ustida ishlash o`quvchilarni faktlar va xodisalarni mustaqil ravishda aniqlash va o`rganish, xulosalar chiqarishga o`rgatadi. Shu bilan birga xujjat ma`lum bir vaziyatni aniqlashga, uning xarakterini, ahamiyatini bilib olishga, tarixiy xolislik asosida tushunishga yordam beradi, ular (o`quvchilar)ning bilish faoliyatini, fikrlashini aktivlashtiradi.

Xujjatlar ustida ishlashning Yana bir muhim tamoni shundaki o`quvchilarni tarixiy tadqiqot metodlarining elementlari bilan tanishtiradi hamda ularni tarixiy xujjatlarga tanqidiy arashga o`rgatadi.

Maktabda ta`limning yangi mazmuni amalga oshirishi munosabati bilan tarix o`qitishda tarixiy xujjatlarning roli yanada oshdi. Yangi dasturda yozilgan darsliklar mazmunining asosiy qismini tashkil etadi. Darslikdagi tarixiy xujjatlar har bir sinfdagi o`quvchilarning yoshi bilim saviyasi, o`sha sinfda o`rganiladigan tarix kursining xususiyatlariga qarab kiritilgan. Shu sababli darsliklardagi tarixiy xujjatlar o`zlarining xarakteri, ko`lami, mazmuni jihatidan bir-biridan farq qiladi. M., VI-sinf jahon tarixiga kiritilgan xujjatli manbalar III guruhga bo`linadi:

1. Moddiy madaniyat buyumlari- bizgacha saqlanib kelayotgan yoki ilmiy asosda qayta tiklangan burungi mehnat qurollari, qurol-yaroqlar, zeb-ziynat buyumlari, uy- ro`zg`or anjomlari, turor- joylar, qo`rg`onlar maqbaralar, qadimgi shahar harobalari va boshqalar.
2. Tasviriy san`at asarlari- moddiy voqelikni, odamlar va ularning bir-biriga munosabatini, odamlar va ularni bir-biriga munosabatini hamda ularni tevarak atrofidagi narsalarni, har- xil buyumlarni, geografik muhitni bevosita tasvirlab beruvchi asarlar, odamlarning xar xil xudolar, ruh-arvohlar, jinlar, alvastilar, afsonaviy qahramonlar, devlar va hakovolar haqidagi xayoliy tasavvurlarni aks ettiruvchi asarlar.
3. Yozma manbalar-qonuniyatlar,lik ishlariga doir yozuvlar, shartnomalar xizmat vazifasiga oid yozishmalar, siyosiy nutqlar, sud xukmlari, yilnomalar xronikalar, memuarlar, shahar va mamlakatlar tasvirlab yozilgan asarlar, xatlar va yozuvlar kiradi.

O`quvchilarning yoshiga qarab darslikdagi xujjatli materialllarning xarakteri o`zgarib, ko`lami ortib, murakkablashib boradi. Sho`rolar davrida tarixiy xujjatlardan foydalanishda marksistik-leninistik ruxdagi xujjatlar juda ko`p ishlatilgan. Aslida yongib bosqichga (yuqori sinfga) o`tgach darsliklarda hikoya va tasviriy xarakterdagi xujjatlarning salmog`i kamayib xo`jalik va yuridik xarakterdagi xujjatlarning salmog`i ko`paytiriladi.

Maktablarda tarix o`qitish tajribasida tarixiy xujjatlar bilan ishlashning asosiy ikki usuli mavjud tarixiy xujjatlardan o`qituvchi bayonida foydalanish va o`quvchilarning matn ustida ishlashi.

Tarixiy xujjatlar ustida ishlashning turli usullari mavjud.

1. O`qituvchi tarixiy xujjatni o`zi tahlil qilib berish mumkin.
2. Tarixiy xujjatlarni o`qituvchining bevosita rahbarligida o`quvchilar darsda tahlil qilishi mumkin.
3. O`qituvchi o`quvchilarga ma`lum xujjatlarni uyda mustaqil tahlil qilib kelishini topshirishi mumkin.

Tushunish kiyin bo`lgan murakkab tarixiy xujjatlarni o`qituvchining o`zi o`qiydi, tahlil qilib izohlab beradi. O`quvchilar matnini kuzatib borishadi va o`qituvchi tushuntirishlarini diqqat bilan kuzatib tinglaydi.

VI-VII sinflarda o`qituvchi xujjatlarni o`zi o`qib tahlil qilib beradi, ammo shu bilan birga o`quvchilarni xujjatlar bilan ishlashga ham o`rgatadi. Yuqori sinf o`quvchilarini ko`proq memuar xarakterdagi materiallar, tarixiy voqealarning zamonoshlari va ishtirokchilari bergan ma`lumotlar qiziqtiradi. Yuqori sinflarda o`quvchilarning mustaqil ishlashga talab ortib boradi. Shu sababli ular tarixiy xujjatlar asosida o`quvchilar qisqacha axborot, referat, hikoyalar insho va boshqa grafik ishlarni bajarishlari mumkin bo`ladi. Bu ular uchun mustaqil ijodiy ish bo`ladi.

6. Badiiy adabiyotlardan foydalanish

Reja

1. O`rganilayotgan davrlarning adabiy yodgorliklari.
2. Tarixiy belletristik asarlar.

Badiiy adabiyot o`quvchilarni tarixiy o`tmish bilan tanishtirishning muhim manbalaridan biridir. Maktab tajribasida badiiy adabiyotdan darsda, sinfdan tashqari foydalaniladi va o`quvchilarga mustaqil o`qishga tavsiya etiladi. Badiiy adabiyot obrazlaridan foydalanish o`qituvchi bayonining ko`rgazmaliligini ta`minlaydi uni konkretlashtiradi, o`quvchilar o`tmish haqida jonli tasavvur xosil iladi. Badiiy adabiyotning roli bu bilan tugamaydi.

Ma`lum davrning ijtimoiy xodisalarini real aks ettiruvchi xaqiqiy badiiy obraz, tipik obrazlar o`sha ijtimoiy xodisaning mohiyatini ifodalaydi.

O`qituvchi bayonida badiiy adabiyotdan olingan namunalar bayonniig emotsional bo`lishini ham ta`minlaydi, o`rganilayotgan tarixiy voqealarga

nisbatan o`quvchilarda xayrixohlik, zavqlanish, afsuslanish kayfiyatlarini, nafrat yoki hayrat tug`diradi, ular ongida insonparvarlik printsiplarini shakllantirishda ham muhim vosita bo`lib xizmat qiladi.

Tarix o`qitishda foydalaniladigan badiiy adabiyotlarni ikki guruhga bo`lish mumkin:

1. O`rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklari.
2. Tarixiy belletristik asarlar.

O`rganilayotgan davrning adabiy yodgorliklariga tarixiy hodisa va voqealarni o`z zamondoshlari yozib qoldirgan asarlar kiradi. Bu guruhga kirgan asarlar tarix fani uchun o`tmishning o`ziga xos manbai bo`lib xizmat qiladi. Badiiy adabiyot yodgorliklari yozib olingan OG`ZAKI ijodiyot asarlarini: afsonalar, dostonlar, qo`shiqlar, masallar va boshqalarni o`z ichiga oladi. Bunday asarlarning juda ko`pida voqeylik qayta-qayta ishlangan, xalq fantaziyasi bilan boyitilgan va bezatilgan bo`ladi. Sinfny jamiyatda mualliflar tarixiy voqelikni o`z sinfiy manfaatlari nuqtai-nazaridan yoritganlar. Mualliflar ko`pincha o`z muxoliflarini, dushmanlarini masxara qilib ularni nihoyatda kulgili qiyofada tasvirlaganlar, ammo yuqori martabali biror odamga yaxshi ko`rinmoqchi bo`lsa unga o`zida yuq fazilatlar berganlar, ko`klarga ko`tarib maqtaganlar. Voqelikni ob`ektiv suratda tasvirlangan asarlar, yodgorliklar bizgacha etib kelmagan taqdirda uzoq o`tmishni, masalan Qadimgi Yunoniston tarixini yoritib berishda ana shunday asarlardan ham tanqidiy yondoshib foydalanish mumkin. Gomer davridagi jamiyat tarixi Gomer dostonlaridan va qisman Yunon afsonalaridan olingan epizodlarni tahlil qilish asosida ta`riflab beriladi. Badiiy yolgorliklarning asosiy ahamiyati shundan iboratki, ular o`z zamonidagi jamiyatning ideologiyasini aks ettiradi va buni o`quvchilarning tushunib olishlariga tarixiy hodisalar va arboblarning yorqin badiiy obrazlarini ravshan tasavvur qilishlariga yordam beradi. Shu bilan birga o`quvchilar badiiy adabiyotning jamiyat xayotidagi roli bilan ham aniq misollarda tanishadilar. Masalan, «Roland haqida qo`shiq» nomli asarda Karlning o`zi va unng jangchilari ideallashtirilib u olib borgan urushlar tarixi buzib ko`rsatiladi.

Shu bilan birga, bu asar ritsarlarning mardligi, o'z sen'origa sodiqligi, fidokorligi bilan, shuningdek o'rta asrlar adabiyotining ana shu turi bilan tanishtiradi. «Roland haqida qo'shiq» shu adabiyot turining eng yaqqol namunasidir. Roland uydirma obraz bo'lsada undagi ajoyib fazilatlar o'quvchilarga ijobiy tarbiyaviy ta'sir kursatadi. O'rta asrlarda yaratilgan «Tulki haqida roman»dan shaharliklarning feodallarga munosabatini, ular o'rtasida keskinlashib borayotgan kurashni hamda uni yoritishda satiradan qanday foydalanilganligini o'quvchilar tushunib oladi.

Qadimgi dunyo va o'rta asrlarda yaratilgan afsonalardan, qahramonlik dostonlari va boshqa adabiy asarlardan tarix darslarida foydalanganda, o'quvchilarga bu asarlarga tanqidiy ko'z bilan qarashga o'rgatib borish kerak. Shuningdek, ularga bu asarlar o'tmishdan qolgan badiiy edgorliklar ekanligini, ulardan o'sha davrlarda bo'lib o'tgan voqealarga oid ba'zi ma'lumotlardan foydalanish va qay tariqa foydalanish mumkinligini, bu asar-larning qaysi joyi uydirma va qaysi joylarida real voqelik aks etganini tushuntirish lozim.

Belletristik asarlarga — tarixiy romanlar, tarixiy tema-larda yozilgan povestlar, o'rganiladigan davr haqidagi badiiy asarlar, xikoyalar kiradi. Bu asarlar tarixiy manbalar, memuarlar va xujjatlar, ilmiy tekshirish ishlari va monografiyalarni o'rganish asosida yozilgan bo'lib, ularda o'tmish voqealari badiiy tasvirlar va badiiy obrazlar orqali ifodalanadi.

Belletristika tarix fani uchun xujjatli manba bo'la olmasada, o'quvchilarga o'tmishni konkret tushuntirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Tarixiy roman va povestlarni o'qish natijasida o'quvchilarda tarixga qiziqish uyg'otadi.

O'rganilayotgan davrga doir adabiy yodgorliklar tarix darslarida ko'pincha dars materialini xulosalash va umumlashtirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Belletristika bayon qilinayotgan o'quv materialini konkretlashtirishga va bayonni maroqli qilishga yordam beradi. O'qituvchi badiiy adabiyotni tanlashda materialning ta'lim-tarbiya

jihatidan qimmatli tarixiy hodisalarning naqadar real va ilmiy qilib yoritilganligini e'tiborga oladi.

O'qituvchi tarix darslarida foydalanish uchun badiiy adabiyotdan:

- a) maktab dasturida ko'zda tutilgan tarixiy voqealarning tasviriga;
- b) tarixiy arboblarning va xalq ommasi vakillarining obrazlarini, xalq ommasining rolini ko'rsatishga;
- v) muhim tarixiy voqealar bo'lib o'tgan joylarni va u erlarning konkret sharoitini tasvirlashga va shu kabilarga bag'ishlangan asarlarni tanlaydi.

Yuz yillik urushda Frantsiyaning ahvoli Jan de Vennett xro-rikasida: «Shu yili uzumzorlar... karovsiz qolib ketdi; dalalar... haylalmadi, xo'kiz va quylar yaylovlarga chiqmadi; cherkovlar va uylar... hamon tutini burqsib turgan g'amgin xarobalar uyumiga uxshab qolgan edi» deb tasvirlanadi.

O'qituvchi o'z bayonida badiiy adabiyotlardan foydalanish bilan birga o'quvchilarni sinfda va sinfdan tashqari badiiy asarlarni o'qishlari ustida olib boradigan ishlariga doim kontrollik va raharlik qilib boradi.

7.Tarix o'qitishning ko'rgazmali metodi.

Reja:

1. Ko'rsatmali qurollarning tarixiy bilimlarining muhim manba ekanligi.
2. Predmet ko'rgazmaliligi.
3. Tasviriy ko'rgazmalar.

Ko'rsatmalilik deganda, avvalo o'qitish va o'rganishning ko'rgazmali usuli, o'qituvchi bayonining ko'rgazmali bo'lishi uning o'quvchilardagi tayyor obrazlarga suyana bilishi, o'quv materialini bayon qilish vaqtida ko'rgazmali qurollardan foydalanishning va ko'rgazmali qurollar vositasida o'quvchilarning bilish faoliyatini aktivlashtirish hamda ularning o'rganilayotgan tarixiy faktlarini voqea va hodisalarni aynan o'zini yoki ularning tasvirlarini ko'rish yordamida o'rganishlari tushuniladi.

Tarix o'qitish ko'rgazmali bo'lishining ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati ham katta. Avvalo, ko'rgazmali qurollar o'quvchilarning bilim olishida muhim manba

hisoblanadi. O`qituvchining bayoni har qancha to`liq bo`lganda ham o`quvchilarning voqealar to`g`risidagi tasavvurlari to`la bo`lmaydi. Masalan, XVII asr boshlarida Rossiyada qurilgan dengiz kemalarning tasviri yoki modellarni ko`rmay turib u kemalarni, o`sha vaqtdagi dengiz jangi manzarasini ham to`la, aniq va chuqur tasavvur qilib bo`lmaydi.

Ko`rsatmali tasvirlar tarixiy fakt va hodisalarning tashqi ko`rinishigina emas balki ularning ichki mohiyatini ham ochib berdi. Masalan, o`quvchilarga 1944-1945 yillarda sovet armiyasining Pol`sha, Bolgariya va Sharqiy Evropadagi boshqa xalqlar. Xitoy, Koreyadagi aholi tomonidan shodiyona kutib olishga doir gazeta-jurnallardagi illyustratsiyalar ko`rsatilganida (sovet) xalqlari olib bergani urushning ozodlik harakteri yaqqolroq ko`rinadi va esda mahkamroq saqlanib qoladi.

Ko`rsatmali tasvirlar tarixiy tushunchalarning ma`nosini osonroq tushunib olishlariga yordam beradi.

Shu tariqa ko`rgazmalilikning ahamiyati tarixiy faktlarni, hodisalarni ko`rish organlari ishtirokida mushohada etish va ular xaqida aniq tasavvur hosil qilish bilan chegaralanmaydi. Murakkab tarixiy hodisalarni tushunganlarni tushunib olishni ham engillashtiradi, tarixni to`g`ri real tushunishga yordam beradi.

Shunday qilib ko`rgazmalilik metodi:

1. tarixiy bilimlarning asosiy manbalaridan biri bo`lib xizmat qiladi.
2. o`quv materialining ta`lim-tarbiya vazifalarini muvaffiqiyatli amalga oshirishga yordam beradi.
3. o`qituvchi bayonining aniq, obrazli va emotsional bo`lishiga yordam beradi.
4. o`quvchilarning o`quv materialini o`rganishga qiziqishni oshiradi va ularning bilish faoliyatini aktivlashtiradi.
5. o`qituvchining bayonini va uning darsda qo`llangan boshqa o`quv usullarini o`quvchilarning tushunib olishini engillashtiradi.
6. o`quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshiradi.

Ko'rsatmali qurollar o'zining mazmuni, tarixiy obrazlarning harakteri, ularni tayyorlash texnikasi va foydalanish usullariga qarab quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Predmet ko'rgazmalilik; tarixiy yodgorliklar, esdalik joylari, arxitektura yodgorliklari, xo'jalikka doir va boshqa qurilishlar, mehnat qurollari, quroyarog'lar, ro'zg'or buyumlari, shu jumladan arxeologik topilmalar.
2. Tasviriy ko'rgazmalar; o'qitishda foydalanish uchun ishlangan tarixiy kartinalar va albomlar, san'at asarlari, portretlar, rasmlar, fotosuratlar va fotokopiyalar, darsliklardagi illyustratsiyalar, diafilmlar va kinofilmlar, maketlar va mul'yajlar kiradi.
3. Shartli ko'rgazmali qurollar, tarixiy va kontur xaritalar, tarixiy atlaslar, sxemalar va grafika, diagramma va kartogrammalar applikatsiyalar va pedagogik rasmlar.

Predmet ko'rsatmalilik ta'limda alohida ahamiyat kasb etadi. Fizika, ximiya yoki botanika o'qituvchilari o'rganilayotgan temalarni o'quvchilarga formula shakl va boshqalarda ko'rsatib tushuntirishlar tarix o'qituvchisi unday imkoniyatdan mahrumdir. Tarix o'qituvchisi o'quvchilarga ibtidoiy odamlar hayoti va faoliyatining aynan o'zini ko'rsatib berolmaydi faqat gapirib beradi, ko'rsatsa faqat ibtidoiy kishi ishlatgan qurollarni yashagan joylarni yoki aytaylik, feodallarning o'zaro urushlarini emas. Urushda ishlatilgan qurollarni va boshqa ba'zi buyumlarni, Suvorov boshliq askarlarning janglarda ko'rsatgan jasorati va qahramonliklarini emas, balki ular to'g'risida rassomlar chizgan ayrim rasm-kartinalarni ko'rsatishi mumkin xolos, lekin har holda kishilarning o'tmishdan qolgan bu yodgorliklar tarixiy voqealar to'g'risida real tasavvur qilishga so'zsiz yordam beradi.

Tasvirli ko'rgazmali qurollar maktab tajribasida hammadan ko'p qo'llaniladi. Tasvirli ko'rgazmalar bir necha xil bo'ladi:

- a) o'tmishdan qolgan tasviriy ko'rgazmalar;
- b) ilmiy jihatdan asoslab rekonstruktsiya qilinagan arxitektura
- v) rassomning ijodiy faoliyati bilan qilingan tasviriy ko'rgazmalar, tarixiy san'at asarlari maketlar, modellar va boshqalar.

8.Tarix o`qitishning ko`rgazmali metodi.

Reja:

2. Kartinalar bilan ishlash.
3. Illyustratsiya bilan ishlash.
4. Qadimgi shaharlar, qurilishlar, arxitektura yodgorliklari yoki ularning ansamblli tasvirlari.
5. Xaritalar bilan ishlash.

Tarix o`qitishda qo`llaniladigan tasviriy ko`rgazmali vositalar ichida o`quv kartinalari muhim o`rin tutadi. Kartinalar o`rganilayotgan voqealar va hodisalar xaqida o`quvchilarda yorqin tasavvur hosil bo`lishiga yordam beradi. Tarixiy mavzularga oid kartinalar syudjeti va harkteriga qarab quyildagi turlarga bo`linadi:

1. Voqelik karintalari. Ularda muhim voqealar, ijtimoiy hayotdagi noyob faktlar, harbiy harakterlar va revolyutsion voqealar yoritiladi. Masalan, «Salamin jangi», «1905 yil 9 yanvar'».
2. O`rganilayotgan davr uchun tipik bo`lgan voqealarni aks ettiruvchi kartinalar. Masalan, «Qadimgi Gretsiyada qul savdosi». Kartinaning bu turi katta bir voqeani yoki uning bir ko`rinishini o`rganish bilan bog`liq bo`lgan hamma savollarga javob beradi.
3. Qadimgi shaharlar, qurilishlar, arxitektura yodgorliklari yoki ularning ansambli tasvirlangan tarixiy kartinalar. Masalan, Qadimgi dunyo tarixi darsligida berilgan «Afina akropoli», «Moskvaning XVII asr oxiradagi ko`rinishi» va boshqalar.
4. Tarixiy portretlar. Ular ustida o`quvchilar mustaqil ish olib boradigan bo`lsa, ular tarixiy shahslarning hayoti va faoliyatini og`zaki yoki yozma ravishda hikoya qilib beradi.

Kartinalar bilan ishlab kartinalardan unumli foydalanishni, ularning o`qitishdagi roli va o`rnini yaxshi tushunib olinishiga bog`liq.

Kartinalar ko'rgazmali qurollarning hamma turlari singari o'quvchilar uchun aktiv bilim olish manbai bo'lib xizmat qiladi. Shunday qilib kartinalar:

1. o'quvchilarni yangi materialni aktiv o'zlashtirishga tayyorlaydi, oladigan bilimlarni manbai bo'lib xizmat qiladi.
2. tarixiy voqeaning «jonli idrok» etilishini, o'rganilayotgan materialning axloqiy ta'sirini oshiradi, aniq va tushunarli bo'lishini ta'minlaydi.
3. o'qituvchi bayonning ta'sirini kuchaytiradi.

Illyustratsiyalar darslik matnini mazmunining tarkibiy qismini tashkil etadi. Ulardan darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarda bilim manabi sifatida foydalaniladi.

O'qituvchi o'z bayonida boshqa manbalaridan foydalangani kabi illyustratsiyalardan ham keng foydalaniladi. Illyustratsiyalarning sodda va murakkabligiga qarab o'qituvchi ularning mazmunini o'quvchilarga mufassal tushuntirib beradi, yoki qisqacha hikoya qilish bilan chegaralanadi. O'quvchilarni illyustratsiyalar ustida aktiv ishlay olishga, mazmunini mustaqil ravishda chaqib ola va so'zlab bera bilishga o'rgatish lozim.

Illyustratsiyalar mazmunini murakkabligi, xarakteri o'quvchilarning tayyorgarligiga qarab suhbat yo'li bilan tahlil qilishi mumkin, o'qituvchi o'quvchilarga mustaqil tahlil qilishni topshirishi mumkin.

Illyustrativ materiallar quyidagi turlarga bo'linadi:

1. O'tmishdagi buyum yodgorliklarning tasviri.
 - a) ayrim buyumlar yoki ularning parchalari, ro'zg'or ashyolari, urush qurollari, mehnat qurollari;
 - b) arxitektura yodgorliklari va san'at asarlari tasviri. Ular ichida buyum va me'morchilik yodgorliklarining tasvirlari asosiy o'rinni egallaydi. Bu gruppaga kirgan illyustratsiyalar juda ham turli-tuman bo'lib, ob'ektni tahlil qilishi, taqqoslash va tegishli xulosalar chiqarish uchungina xizmat qilmasdan o'quvchilarni estetik ruhda tarbiyalash va ularga emotsional ta'sir ko'rsatishning ham muhim vositasi bo'lib xizmat qiladi.
2. Rassomlarning hayotdan olib yaratgan syudjetli asarlari.

3. Portretlar.
4. Karikaturalar. Ular asosan XIX-XX asr voqealariga doir bo`lib ko`proq yangi tarix darsliklarida beriladi. Karikaturalardan foydalanish tarixiy faktlarga, siyosiy arboblarga, ijtimoiy gruppalariga siyosiy harakteristika berishga, ularga berilgan baholarni esa mustahkam saqlab qolishga yordam beradi, o`quvchilar ongiga, g`oyaviy-siyosiy tarbiyasiga kuchli ta`sir ko`rsatadi. Karikatura o`quvchilar oldida tarixiy shaxsning faoliyatini fosh etishning ajoyib vositasi bo`lib xizmat qiladi.
5. Xujjatlar, yozuvlar, xujjatli matnlar (toshga o`yilgan yozuvlar, nashr etilgan yozmalar, proklamatsiyalar) tasviri. Bu xildagi illyustratsiyalar o`quvchilarning davr ruxini tarixiy sharoitni yaxshiroq tushunib olishlariga yordam beradi.
6. Xujjatli fotosuratlar va voqea shoxidlari chizgan suratlari. Bu xildagi illyustratsiyalar asosan XIX-XX asr voqealariga doir bo`lib yuqori sinflarida foydalaniladi. Shunday qilib ilyustratsiyalar bilim manbalaridan biri bo`lib, tarix darslarida o`qituvchi bayonini konkretlashtirishda uning g`oyaviy-siyosiy ta`sirini kuchaytirishda, o`quvchilar bilimni mustahkamlash va mavjud bilimlarni ishga solishda ko`rgazmali material sifatida ham xizmat qiladi.

Umumiy xaritalar.Obzor xaritalar.Tematik xaritalar.

Tarixiy voqea ma`lum bir vaqtda va ma`lum bir joyda sodir bo`ladi. O`quvchilarda voqea sodir bo`lgan joy xaqida tasavvur yaratish ta`limda muhim urin tutadi.

Tarixiy xarita bilan ishlash geografik muhitga xarakteristika berishning asosiy metodini tashkil etadi. Geografik muhit jamiyat rivojlanishining xaarkatlantiruvchi kuchi bo`lmasa-da tarixiy rivojlanishning tezlashishi yoki sekinlashishiga jiddiy ta`sir ko`rsatishi mumkin.

Xarita yordamida tarixiy voqealarning sabab-alloqalari ochib beriladi. Xarita darsining boshida o`rganilgan materialni taxlil qilish, umumlashtirish, tarixiy rivojlantirishning qonuniyatlarini ochib berishga yordam ko`rsatadi. Xarita bir qator tarixiy voqealar va hodisalarni natijalarini kuzatib o`rganishga imkon beradi.

Tarix o`qitish tarjribasida tarixiy xaritalarning uch turidan foydalaniladi:

1. Umumiy xaritalar. Ular bir mamlakat yoki bir gruppamamlakatlardagi tarixiy voqealarni, ularning mavqeini, tarixiy rivojlantirishning ma`lum bosqichidagi ahvolni aks ettiradi. Masalan, «XVIII asrning choragida Rossiya imperiyasi», «1789 yilda Evropa» va boshqalar.

2. Obzor xaritalar. O`rganiladigan voqealar rivojlanishining izchilligini uzoq davr mobaynida xududning o`zgarganligini aks ettiradi. Masalan: «XIV-XVIII asrlardar Rus davlatining kengayishi», «Rim davlatining yuksalishi».

3. Tematik xaritalar. Ma`lum tarixiy voqealarga yoki tarixiy jarayonning ayrim tomonlariga bag`ishlanadi. Masalan: «1905-1907 yillardagi Rossiya revolyutsiyasi», «1925 yilda Germaniyada dehqonlar urushi».

Tematik xaritalarda ijtimoiy hayotga doir masalalar, chunonchi iqtisodiy masalaga, sotsial harakatlarga, sinfiy kurash yoki harbiy o`tmishga doir masalalar to`laroq yoritiladi.

9. Ta`limning texnik vositalari.

Reja:

1. Oddiy texnik qurilmalar.
2. Ovozli apparatlar.
3. O`quv teleeshittirishlari.
4. Texnik vositalardan foydalanish usullari.
5. Tarix xonasini jihozlash

Tarix darslarida ta`limning texnika vositalaridan fodalanish darsning samadorligini oshiradi. Ta`limning texnika vositalari o`qitish va o`rganish sifatini ko`tarishga o`quvchilarning o`quv materilini qo`ziqib o`rganishga xizmat qiladi.

Tarix o`qitish tajribasiga ko`ra maktabda ta`limning quyidagi texnika voistalaridan foydalanilmoqdi.

1. Oddiy texnika qurilmalari. Xarita o`quv kartinalari ilinadigan, yog`ochdan yoki boshqa materialdan yasalgan siljiydigan oddiy qurilmala, ko`chma sinf doskasi, sinf devoriga ilinib ikki yoqlama ochiladigan doska.

2. Ovozli apparatlar. Proigrovatel' (plastinkalar qo'yib ovoz chiqaradigan asbob). Magnitafon, radiopriyomniklar. Maktab tajribasida plastinkalar va magnit lentalar yordamida shuningdek, radiopriyomniklar vositasida o`quvchilarni klassik va boshqa bastakorlarning asarlari bilan tanishtirish borgan sari keng quloch yoymoqda. Chunki, muzikali ijodiy asarlarga doir maktab kursining madaniy-tarixiy materialini plastinka va lenta yozuvlarisiz ko`rsatib bo`lmaydi. Masalan madaniyatga doir mavzularni o`tganda musiqa asarlarini eshitish darsni maroqli qiladi.

3. Har xil ko`rsatuv asboblari va qo`llanmalar ta`lim texnika vositalarinig uchinchi guruhini tashkil etadi. Ular epidiaskop, diapozitivlar, diafil'mlar va o`quv kinofil'mlaridan iborat.

Texnika vositalari bilan ta`minlangan xona asosan quyidagi talablarga javob berishi lozim.

a) xonani tezda qorong`ilashtirish va tezda yoritish mumkin bo`lsin;

b) qorong`i vaqtda ham o`quvchilarning yozuv-chizuv ishlarini olib borish, ekran tasvirini daftarga tushirishi, darslik matni bilan ishlashi uchun o`tirgan o`rinlari maxsus lampochlar bilan yoritiladi;

v) xonada juda katta doska bo`lishi kerak, uning bir qismi yozish uchun bo`sh bo`lsin;

g) xarita va kartinalar ilinadigan maxsus moslama bo`lsin;

d) zarur texnika vositalari va ularni ko`rsatadigan apparatlar xonada mavjud bo`lishi bilan birga ular tuzuk, ishga yaroqli holda saqlansin;

e) o`quv kinofil'mlari ham ta`limning ko`rgazmali vositalari jumlasidandir.

Kinofil'm o`quvchilar ko`z o`ngida tarixiy voqeaning jonli obrazning ko`rgazmali qilib to`liq harakatda gavdalantiradi.

Tarixiy mavzularga bag'ishlangan badiiy fil'mlar (masalan «Muz jangi»...) o'zini mazmuni va tarixiy voqealarni jonli qilib ko'rsatish jihatidan tarixiy badiiy asarlarga o'xshab ketadi.

Kinofil'mlar, aniqsa, badiiy fil'mlar o'quvchilarga emotsional ta'sir ko'rsatish, estetik va ahloqiy tarbiya berish vositasi hamdir. Kinofil'mlar bilim olish vaqtini iqtisod qilishga yordam beradi.

O'quvchilar oddiy shiroitda o'qituvchining bayonidan muzey va har xil tarixiy joylarga sayoxatlarda bo'lib soatlar sarf qilib oladigan bilimlarini 10-15 daqiqalik fil'mlarini ko'rib olishlari mumkin.

Xozirgi vaqtda tarix va jamiatshunoslik o'qitishda temeshittirishning ikki foydalanilmoqda: a) sinfda qabul qilish uchun beriladigan ertalabki ko'rsatuvlar, b) o'qishdan tashqari vaqtlardagi teleko'rsatuvlar o'quvchilar bu eshittirishlarni uyda tomosha qiladi.

Uquv teleko'rsatuvlarni qabul qilish uchun maktabda oynalarni parta bilan berkitilgan ikkita televezorli maxsus o'rgatish apparatlari muxayyo bo'lgan sinf xonasi bo'lishi zarur. Darsda uquv teleko'rsatuvlarning ikki xil turi qabul qilinadi.

a) 15 daqiqalik teleko'rsatuv.

b) 30-40 minut davom etadigan yangi materiallarni bayon qilishga bag'ishlangan tematik teledars yoki takrorlash darsi.

Teleko'rsatuvga yirik olimlarini yozuvchilar tajribali uqituvchilar yuristlarni hamda tarixiy voqealarning ishtirokchilarini jalb etish uquv materiallarini o'rganishning samaradorligini oshiradi.

Uqituvchi teleeshittirishni qabul qilishga puxta tayyorgarlik ko'radi. Uqituvchilarning teleko'rsatuvlar mazmunini puxta o'zlashtirib olishlari uchun uqituvchi ularga eshittirish mazmuni yuzasidan savollar beradi. Yoki boshqa vazifalar beradi. Natijada o'quvchilar ko'rsatishni faol fikrlab o'zlashtiradilar. O'qituvchi teledarsni qabul qilishni suxbat bilan yakunlaydi. Shunday qilib teleekran tarix o'qitishda ko'rsatkichlarning samaradorligini yanada oshirib yubordi. Tarix o'qitish tajribasi teledars g'oyaviy tarbiyaviy va didaktik jihatdan boshqa ko'rgazmali vositalardan ko'ra xiyla afzal ekanligini isbotladi.

10. Sinfдан tashqari ishlash.

Reja:

1. Sinfдан tashqari ishlarning ta`lim va tarbiyaviy ahamiyati.
2. Sinfдан tashqari ishlarining metodlari.
3. Sinfдан tashqari ishlarning mazmuni.
4. Sinfдан tashqari o`qish.

Maktabda o`qitiladigan boshqa predmetlar qatori, tarix o`qitishga o`quv tarbiya ishlarining asosiy tashkiliy shakli dars ekanligini yuqorida ko`rib o`tgan edik. Tarix sevib o`qiladigan fandir. Uni o`rganish jaroayonida o`quvchilarda o`tmishni puxta bilib olish tilagi o`rta boradi, ulardagi bu istakni sinfdan tashqarii yo`li bilangina bajo keltirish mumkin.

Tarix predmeti yuzasidan sinfningshakil va metodlari metodik adabiyotda turlicha klassifikatsiya qilinadi. V.N.Bernadskiy sinfdan tashqari ishlar turkumiga bilish manbaalarini asos qilib olib ularni quyidagi turlarga bo`ladi.

Ma`lumki, o`quvchilar faqat darslikni o`qish bilangina chegaraalanib qolsa, ularning bilim darslikni o`qish bilangina chegaralarinib qolsa ularning bilim doirasi va o`tmish haqidagi tassavvurlari tor bo`lib qoladi. Shuni e`tiborga olib V.N.Bernadskiy sinfdan tashqari ishlarning asosiy shakli sifatda qo`shimcha o`qishni tavsiya etadi.

1. Qo`shimcha kitob o`qish. (ilmiy ommabop kitoblar, tarixiy belitristika tarixiy dvrga oid) qo`shimcha suratlar ko`rish.
2. Qo`shimcha suratlar ko`rish.
3. Jamoa bo`lib teatr va kinolarga borish hamda ularni birgalikda muhokama qilish.
4. Tarixiy kechalar uyushtirdi.
5. Tarixiy p`essalar ko`rish.
6. Maktab tarixiy ko`rgazmalarni tashkil etish.

7. O'lisdagi ta'rixiy joylarga ekskursiyalar tashkil etish.

Keyingi 10-15 yil ichida maktabda sinfda tashqari ishlar qo'llash kengaydi. Metodist A.A.Vagin tarix ta'limida sinfdan tashqari qilinadi ish metodlari sohasida keyingi yillarda ortirgan ilg'or tajribalarni umumlashtirib ularni uch gruppaga bo'ladi.

1. Og'zaki metod. Sinfdan tashqari ishlarning bu gruppasiga o'qituvchining hikoya kilib berish, ovoz chiqarib o'qish, yuqori sinflarda esa, o'qituvchining darsdan tashqari ishlarda o'quvchilarning aktivligi va mustaqilligini oshirish maqsadida o'quvchilar ham og'zaki so'zlab berish metodidan foydalaniladi. O'quvchilar to'garak yig'ilishlarida tarixiy kechalarda quyi sinflar va aholi o'rtasida qisqacha axborotlar, ma'ruza va refaratlar bilan qatnashadilar.

2. Yozma va bosma manbalar bilan ishlash metodi. Sinfdan tashqari ishlarni bu turiga qo'shimcha o'qish tarixiy-adabiyot to'plamlar, arxivlardagi xujjatlar va boshqalarni o'rganish, vaqtli matbuotni o'rganuvchilar to'garagi, qo'lyozma va arxiv xujjatlarini o'rganuvchi «yosh arxivchilar to'garagi» barpo qilish tarixiy maqolalar yozish va x.k.

3. Ko'rsatmali materiallar bilan ishlash. Illyustratsiyalar ko'rsatish, filmlarini ko'rish, ekskursiya materiallarini o'rganish.

Bundan tashqari ekskursiyalar, poxod va ekspeditsiyalar davomida to'plangan materiallar nusxasini ko'paytirish, rasmga olish shu materiallar, asosida modellar yasash, namoyish qilish.

Sinfdan tashqari ishlarning mazmuni. O'quvchilarni yoshi, bilim va malakalari, ularning individual moyiligiga va qiziqishlariga qarab, tarix ta'limida sinfdan tashqari ishlarning mazmuni, shakl va metodlari turlicha bo'ladi. Xozir maktabda sinfdan tashqari ishlarning quyidagi asosiy turlari va tashkiliy shakllari mavjud.

1. Tarix to'garagi (yoki tarixiy o'lkashunoslik).
2. Tarix jamiyati.
3. Sinfdan tashqari tarixiy yoki tarixiy o'lkashunoslik ekskursiyalari, jamoa bo'lib teatr va kinoga borish.
4. Uzoq joylarga tarixiy-o'lkashunoslik ekskursiyalari.

5. Arxeologik ekspeditsiyalarida katnashish.
6. Tarixiy o`lkashunoslik burchak va muzeylari.
7. Xisobot yoki tematik ko`rgazmalar.
8. Tarixiy konferentsiyalar, munozara va muhokamalar.
9. Tarixiy yoki tarixiy o`lkashunoslik o`yinlari.
10. Devoriy gazeta va qo`lyozma jurnallar.

Shuni aytish kerakki, sinfdan tashqari ishlarining mazmuni qanchalik boy va turli-tuman shakllarda olib borilmasin, ular bir maqadga: ta`lim-tarbiya vaziflarini amalga oshirishga xizmat qiladi.

Sinfdan tashqari o`qish. Qo`shimcha o`qish sinfdan tashqari ishlarning muhim shaklidir. Bu ish o`quvchilarga kitob o`qishni targ`ib qilish, uning ahamiyatini tushuntirish, kitobga qiziqtirish boshlanadi.

Maktab tajribasida IV-VI sinf o`quvchilarini kitob o`qishga qiziqtirish maqsadida ilg`or o`qituvchilar quyidagi usuldan foydalanadi. O`qituvchi o`quvchilarga o`qish kerak bo`lgan kitoblar bilan birga shu kitoblarni o`quvchilarga ko`rsatadi. Qo`shimcha o`qishni tashkil etishda, o`quvchilarni kitobga qiziqtirish bilan birga, mustaqil o`qishni tashkil qila bilish ham zarur.

O`quvchilarning yozuvchilar bilan uchrashuvlari ularning kitobxonlik ishtiyoqini oshirishda muhim o`rin tutadi. Tarixiy mavzularga bag`ishlangan kecha va konferentsiyalarni o`tkazish, o`qilgan kitoblarni muxokama qilish kabi tadbirlar ham muhim o`rin tutadi.

O`quvchilarning sinfdan tashqari ishlarini shu jumladan tavsiya qilingan kitoblardan qanday foydalanilganliklarni o`qituvchi doim nazorat qilib turadi. Bu bilan o`qituvchi o`quvchilarda qo`shimcha adabiyot o`qishga o`rgatadi. Tarix o`qitishda tarixiy o`lkashunoslikning tutgan o`rni.

Talabalar mustaqil ta'limining mazmuni va hajmi

Ishchi o`quv dasturining mustaqil ta'limga oid bo`lim va mavzulari	Mustaqil ta'limga oid topshiriq va tavsiyalar	Bajarilish muddati	Hajmi (s.da)
SHo`rolar davrida O`zbekiston tarixi fanining o`qitilish ahvoli	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	1-hafta	2
Mustaqillik sharoitida O`zbekiston tarixi fanining o`qitilish ahvoli	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	2-hafta	2
O`zbekiston xalqlari tarixidan hikoyalar kursining tuzilishi va ta`lim tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	3-hafta	2
V cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	4-hafta	2
VIcinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	5-hafta	2
VII cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	6-hafta	2
VIII cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	7-hafta	2
IX cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil	8-hafta	2

tarbiyaviy vazifalari	o`zlashtirish.		
Akad. litseylarda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim- tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	9-hafta	2
Kasb-xunar kollejlari o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim- tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	10-hafta	2
Sinfdan tashqari ishlash metodi va uning tarix o`qitishdagi ahamiyati	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	11-hafta	2
Tarix o`qitishda mahalliy o`lkashunoslik materiallaridan foydalanish va uning ta`lim- tarbiyaviy ahamiyati	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	12-hafta	2
Xaritalarning turlari va ular bilan ishlash	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	13-hafta	2

Talabalar mustaqil ta'limining mazmuni va hajmi

Ishchi o`quv dasturining mustaqil ta'limga oid bo`lim va mavzulari	Mustaqil ta'limga oid topshiriq va tavsiyalar	Bajarilish muddati	Hajmi (s.da)
SHo`rolar davrida O`zbekiston tarixi fanining o`qitilish ahvoli	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	1-hafta	2
Mustaqillik sharoitida O`zbekiston tarixi fanining o`qitilish ahvoli	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	2-hafta	2
O`zbekiston xalqlari tarixidan hikoyalar kursining tuzilishi va ta`lim tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	3-hafta	2
V cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	4-hafta	2
VI cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	5-hafta	2
VII cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	6-hafta	2
VIII cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	7-hafta	2
IX cinfda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim-	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil	8-hafta	2

tarbiyaviy vazifalari	o`zlashtirish.		
Akad. litseylarda o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim- tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	9-hafta	2
Kasb-xunar kollejlariida o`rganiladigan O`zbekiston xalqlari tarixining mazmuni va ta`lim- tarbiyaviy vazifalari	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	10-hafta	2
Sinfdan tashqari ishlash metodi va uning tarix o`qitishdagi ahamiyati	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	11-hafta	2
Tarix o`qitishda mahalliy o`lkashunoslik materiallaridan foydalanish va uning ta`lim- tarbiyaviy ahamiyati	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	12-hafta	2
Xaritalarning turlari va ular bilan ishlash	O`quv adabiyotlari yordamida mustaqil o`zlashtirish.	13-hafta	2

Tarqatma materiallar

VARIANT № 1

1. Sho`rolar davrida TO`Mning qaysi printsiplari buzilgan?
2. Inson olimi tamoyilini tushintirib bering.
3. Ilmiy xolislik tamoyili nima?

VARIANT № 2

1. Analitik tasvirlash nima?
2. Suratlab tasvirlash nima?
3. Og`zaki bayonning qaysi usulida voqeaning to`liq kartinasi berilib o`quvchilarda tarixiy voqea haqida konkret tasavvur yaratiladi?

VARIANT № 3

1. Hujjatli manbalar qaysi guruhlarga bo`linadi?
2. Bosma matnlar bilan ishlashda tushuntirish va izohlash qaysi sinflarda ko`p qo`llaniladi?

VARIANT № 4

1. Tarix o`qitishda foydalaniladigan badiiy adabiyotlar necha turga bo`linadi?
2. Belletrictik asarlar xaqida tushuncha bering.

VARIANT № 5

1. Tasviriy ko`rsatmalarga nimalar kiradi?
2. Karikatura nima?
3. Illyastratsiya nima?

VARIANT № 6

1. Maktabda snifdan tashqari ishlarning asosiy tashkiliy formalarini bayon qiling.
2. Sinfdan tashqari kitob o`qishda o`quvchilarni kitob o`qishga qiziqtirishda o`qituvchi V-VII sinflar uchun necha minut kitob o`qib berishi mumkin?

«Amir Temur» boshqotirmasi

1	X	O`	J	A	I	L	G`	O	R				
2	J	A	H	O	N	G	I	R	M	I	R	Z	O
3	B	I	B	I	X	O	N	I	M				
4	A	N	Q	A	R	A							
5	S	A	M	A	R	Q	A	N	D				
6	Z	A	N	G	I	O	T	A					
7	S	A	I	D	B	A	R	A	K	A			
8	M	I	R	Z	O	U	L	U	G`	B	E	K	
9	X	A	L	I	L	S	U	L	T	O	N		
10	A	B	U	S	A	I	D	M	I	R	Z	O	
11	A	L	I	YA	Z	D	I	Y					

1. Amir Temur tug`ilgan qishloq nomi.
2. Amir Temurning to`ng`ich o`g`li.
3. Amir Temurning suyuqli xotini
4. Yildirim Boyazidga qarshi jang o`tkazilgan shahar.
5. Amir Temur davlatining poytaxti.
6. Toshkent yaqinida Amir Temur qurdirgan maqbara.
7. Amir Temurning pirlaridan biri.
8. «Tarixi arba` ulus» asarining muallifi.
9. Amir Temurdan so`ng Samarqand taxtini egallagan shahzoda.
10. Amir Temurdan so`ng Movarounnahr va Xurosonni qayta birlashtirgan temuriy shahzoda.
11. «Zafarnoma» asarining muallifi.

Testlar variantlari

Variant № 1

1. Og`zaki bayon qilish metodida qisqacha bayonning xikoyadan nima farqi bor?
*A) Tarixiy voqea xaqida qisqacha axborot berish bilan chegaralanadi.
V) Tarbiyaviy ahamiyati jixatidan ustun.
S) Ta`lim jixatidan tor.
D) Qisqacha bayonda xikoya qisqartirishlar bilan beriladi.
E) Farqi yo`q.
2. O`qituvchining og`zaki bayonidagi tavsiflash necha turga bo`linadi?
*A) 2 turga V) 3 turga S) 4 turga D) 5 turga E) Bo`linmaydi.
3. O`rganilayotgan voqealarning ichki tuzilishini analitik usulda tavsiflashda o`qituvchi qaysi usulni ko`proq qo`shib olib boradi?
*A) Tushuntirish usuli. V) O`qitish usuli. S) Yozdirish usuli.
D) Yodga olish usuli. E) Takrorlash usuli.
4. Maktab ma`ruzasining oliy maktab ma`ruzasidan asosiy farqi nimada?
A) Maktabda qo`llanishda. V) Qisqaligida.
*S) O`qitish va o`rganishning metod va usulida.
D) Nazariy muhokamada. E) Ilmiy asosda.
5. O`quvchilarning o`quv faoliyatini aktivlashtirishda xizmat qiladigan eng muhim ta`lim qaysi?
A) Og`zaki ta`lim. V) Bosma matnlar bilan ishlash.
*S) Muammoli ta`lim. D) Ko`rgazmalilik metodi. E) Takrorlash.
6. Tavsiflash qaysi usullarga bo`linadi?
*A) Suratlab va analitik tavsiflashga.
V) Analitik, tashuntirish va xikoyaga.
S) Suratlab, xikoya, bayon va bosma matnga.
D) Suratlab, analitik, deduktsiya, ehtiros va bayonga.
E) Tavsiflash usullarga bo`linmaydi.
7. Hujjatli manbalar qaysi guruhlariga bo`linadi?

A) Moddiy va ma'naviy madaniyat buyumlariga.

*V) Moddiy madaniyat buyumlari, tasviriy san'at asarlari va yozma manbalarga.

S) YOzma, ma'naviy madaniyat va arxeologiya topilmalarga.

E) Guruhlarga bo'linmaydi.

8. Bosma matnlar bilan ishlashda tushuntirish va izohlash qaysi sinflarda ko'p qo'llaniladi?

*A) V va VII sinflarda. V) VI va VII sinflarda. S) VII va VIII sinflarda.

D) VIII va IX sinflarda. E) XIII, IX, X va XI sinflarda.

9. Tarix o'qitishda foydalaniladigan badiiy adabiyotlar necha turga bo'linadi?

*A) 2 turga. V) 3 turga. S) 4 turga. D) 5 turga. E) 6 turga.

10. Shartli ko'rsatmali qurollarga qaysilar kiradi?

A) Tarixiy xaritalar, atlaslar. V) Tarixiy va kontur xaritalar.

S) Sxemalar, grafikalar. D) Diagramma, grafika va sxemalar.

*E) Yuqoridagilarning barchasi.

11. Tasviriy ko'rsatmalarga qaysilar kiradi?

A) Tarixiy kartinalar va al'bomlar. V) San'at asarlari.

S) Portretlar, rasmlar va fota xujjatlar. D) Diofil'm va kinofil'mlar (o'quv).

*E) Barchasi.

12 Tarixiy temalarga bag'ishlangan kartinalarni syujeti va xarakteriga qarab necha turga bo'linadi?

A) 2 turga. V) 3 turga. *S) 4 turga. D) 5 turga. E) 6 turga.

13. O'quvchilar kartinalar ustida mustaqil ishlay olishlari uchun nimaga e'tibor berilishi kerak?

A) Kartinani to'g'ri tahlil qilish va tushunishlariga.

V) Undan tarixiy bilim olib bilishlariga.

S) Kartinaga qarab xikoya qila bilishlariga.

D) Undan ham tarixiy manba, ham san'at asari sifatida tushuna bilishlariga

*E) Yuqoridagilarning barchasi.

14. Tarix o'qitish tajribasida tarixiy xaritalar qaysi turlarga bo'linadi?

- A) Tarixiy, geografik, botanik xaritalar.
- V) Tarixiy, geografik, botanik va zoologik xaritalarga.

*S) Umumiy, obzor, tematik xaritalar.

D) Umumiy, maxsus va kontur xaritalar.

E) Kichik, o`rta va katta masshtabdagi xaritalar.

15. Quyidagilardan qaysi biri oddiy texnika qurilmalariga kiradi?

*A) Ko`chma sinf doskasi. V) kompyuter. S) magnitafon va radiopriyomnik.

D) Xaritalar. E) Arxeologik topilmalar.

16. Tarix o`qitish tajribasida uquv fil'mlaridan foydalanishning necha asosiy usuli mavjud?

A) 2 ta. V) 3 ta. *S) 4 ta. D) 5 ta. E) 6 ta.

17. Metodist A.A.Vagin tarix o`qitishda sinfdan tashqari qilinadigan ishlar usullari (metod)ni 3 guruhga bo`lgan edi. quyidagi qaysi qatorda ular to`g`ri ko`rsatilgan?

A) Og`zaki metod, ekskursiya, to`garak.

V) ekskursiya, tarixiy filimlar tomosha qilish va arxeologik ekspeditsiya.

*S) og`zaki metod, yozma va bosma matnlar bilan ishlash.

D) Ko`rsatmali materiallar bilan ishlash.

E) To`garak, tarixiy asarlar o`qish.

18. Qaysi qatorda maktabda sinfdan tashqari ishlarning asosiy tashkiliy formalari noto`g`ri ko`rsatilgan?

A) Tarix to`garagi. V) Arxeologiya ekspeditsiyasida qatnashish.

S) Tarixiy konferentsiyalar, munozara va muhokamalar.

D) Tarixiy burchaklar va muzeylar. *E) Og`zaki metod.

19. Sinfdan tashqari kitob o`qishda o`quvchilarni kitob o`qishga qiziqtirishda o`qituvchi V-VII sinflar uchun necha minut kitob o`qib berishi mumkin?

A) 10-15 minut. *V) 15-20 minut. S) 20-25 minut. D) 25-30 minut.

E) 30-35 minut.

20. Davlat ta`lim standartlari (DTS) ga ko`ra huquqiy ta`lim va tarbiya berishda huquqiy ta`lim modeli necha bosqichdan iborat?

A) 3 bosqichdan. V) 4 bosqichdan. *S) 5 bosqichdan.

D) 6 bosqichdan. E) 7 bosqichdan.

21. Umumiy o`rta ta`lim maktablarida huquqiy ta`lim fan sifatida qaysi sinflarida o`rganiladi?

A) 5-6 sinflarida. V) 6-7 sinflarida. S) 7-8 sinflarida.

*D) 8-9 sinflarida. E) 1-4 sinflarida.

22. O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining «Umumiy o`rta ta`limning davlat ta`lim standartlari to`g`risida»gi qarori qachon e`lon qilingan?

A) 1994 yil. V) 1996 yil. S) 1997 yil. D) 1998 yil. *E) 1999 yil.

23. O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining «O`z RFA Tarix Instituti faoliyatini takomillashtirish to`g`risida»gi qarori qachon chiqqan?

A) 1994 yil 1 yanvarda. V) 1996 yil 15 sentyabrda.

S) 1997 yil 3 martda. *D) 1998 yil 27 iyunda.

E) 1999 yil 5 oktyabrda.

24. O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining «O`zbekiston Respublikasi umumiy o`rta ta`limini tashkil etish to`g`risida»gi qarori qachon chiqqan?

A) 1994 yil 1 sentyabrda. V) 1996 yil 1 yanvarda.

S) 1997 yil 10 fevralda. *D) 1998 yil 13 mayda.

E) 1999 yil 27 iyunda.

25. Tarix o`qitish, deganda nimani tushuniladi?

*A) Tarixiy materiallar vositasida o`quvchilarga bilim berish.

V) tarixiy voqealarni bir tomonlama o`qitish.

S) Tarixiy ketma-ketlik. D) Xolislik, adolat.

E) O`quvchilar ongiga milliy istiqlol g`oyasini singdirish.

26. «O`zbekiston davlati va huquqi» darsligi bo`yicha 8-sinflarga huquqiy ta`lim berish qaysi o`quv yilidan boshlangan?

A) 1994-1999 o`quv yilidan. V) 1999-2000 o`quv yilidan.

*S) 2000-2001 o`quv yilidan. D) 2001-2002 o`quv yilidan.

E) 2002-2003 o`quv yilidan.

27. DTS bo'yicha 5-sinflarda o'qitiladigan «Vatan tarixidan xikoyalar» kursining III bobi qanday nomlanadi?

A) «Qadimgi ajdodlarimiz» V) «Dushman qilich yalong'ochlab kelganda»..»

*S) «Soxibqiron Amir Temur» D) «O'zbek xonliklari davri»

E) «Rossiya bosqini»

28. DTS bo'yicha 6-sinflarda O'zbekiston tarixi kursini o'rganish uchun necha soat ajratilgan?

*A) 34 soat. V) 45 soat. S) 51 soat. D) 56 soat. E) 62 soat.

29. DTS bo'yicha 9-sinflarda O'zbekiston tarixi kursini o'rganish uchun necha soat ajratilgan?

A) 34 soat. V) 45 soat. *S) 51 soat. D) 56 soat. E) 62 soat.

30. DTS da umumiy o'rta ta'lim maktablarini 5-sinf o'quvchilari uchun «Jahon tarixidan xikoyalar» kursini o'qishga necha soat ajratilgan?

*A) 34 soat. V) 45 soat. S) 51 soat. D) 56 soat. E) 62 soat.

31. 7-sinflarda o'rganiladigan «Jahon tarixi» kursining ohirgi bobi qanday nomlanadi?

A) Qadimgi Sharq tarixi. V) Qadimgi Sharq madaniyati.

S) Qadimgi Yunoniston. *D) Qadimgi Rim.

E) Qadimgi Rim madaniyati.

32. Quyidagi qaysi qatorda o'rta asrlar tarixi davrlari to'g'ri ko'rsatilgan?

A) IV-V, VI-X va XI-XV asrlar

V) IV-VI, VII-XII va XIII-XVII asrlar

*S) V-XI, XI-XV va XV-XVII asrlar

D) V-X, X-XV va XVI-XVIII asrlar

E) IV-X, X-XIII va XIII-XVII asrlar.

33. DTS bo'yicha IX sinflarda 2-yarim yillakda O'zbekiston tarixi fani xaftasiga necha soatdan o'tiladi?

A) 1 soatdan. *V) 2 soatdan. S) 3 soatdan. D) 4 soatdan. E) Bunday nisbat belgilanmagan.

34. DTS bo'yicha IX sinflarda 2-yarim yillikda Jahon tarixi fani xaftasiga necha soat o'tiladi?
*A) 1 soatdan. V) 2 soatdan. S) 3 soatdan. D) 4 soatdan. E) Bunday nisbat belgilanmagan.
35. 1988 yili Toshkentda nashr etilgan «Maktabda Tarix o'qitish uslubiyoti» nomli kitobning muallifi kim?
A) A.A. Vagin. V) A.Asqarov. S) B. Axmedov. D) D.Alimova. *E) A. Sa'diev.
36. VII-sinflarda jaxon tarixi kursi necha soatga mo'ljallangan?
A) 34 soatga V) 45 soatga *S) 51 soatga D) 56 soatga E) 61 soatga

Variant № 2

1. Turkistonda «Rus-tuzem» maktablarini ochish loyihasini kim ishlab chiqqan?
A)Fon Kaufman. V)N.Nalivkin. *S)N.Rozenbax. D)K.Ivanov. E)M. Pokrovskiy.
2. O'zbekistonda O'zbekiston tarixi bo'yicha o'quv qo'llanmalar qachondan yaratila boshlangan?
A) 1917 yildan. V) 1950 yillardan. *S) 1960-1980 yillardan.
D) 1990 yildan. E) 2000 yildan..
3. O'zbekiston tarixida Shayboniylar davlatining tashkil topishidan to XIXasrning birinchi yarmigacha bo'lgan davr nechanchi sinfda o'rganiladi?
A) 6-sinfda V) 7-sinfda *S) 8-sinfda D) 9-sinfda E) 10-sinfda
4. Maktablarda ekologik tarbiyaning V yo'nalishi qanday nomlanadi?
*A) Gigienik va jismoniy tarbiya V) Axloqiy-estetik tarbiya
S) Mehnat va iqtisodiy tarbiya D) G'oyaviy-siyosiy va huquqiy tarbiya
E) ekologik himoya.
5. Qaysi qatorda o'rta asrlar tarixining 3-davri to'g'ri ko'rsatilgan?
A) XI-XIII asrlar V) XI-XV asrlar C) XII-XVI asrlar
D) XIV-XVII asrlar *E) XV-XVII asrlar
6. VII-sinflarda jaxon tarixi kursi necha soatga mo'ljallangan?
A) 34 soatga V) 45 soatga *S) 51 soatga D) 56 soatga E) 61 soatga

7. VII-sinflar uchun jahon tarixi kursi birinchi yarim yillikda xaftasiga necha soatdan o`tiladi?
- A) 0,5 soatdan V) 1 soatdan *S) 2 soatdan D) 3 soatdan E) Tasdiqlanmagan.
8. VI sinflarda o`rganiladigan jaxon tarixi kursiga necha soat ajratilgan?
- *A) 34 soat V) 45 soat S) 51 soat D) 56 soat E) 61 soat.
9. IX sinf jaxon tarixi kursida eng ko`p soat qaysi bo`limga ajratilgan?
- *A) Evropa va Amerika davlatlari V) Osiyo va Afrika mamlakatlari
- S) Ijtimoiy harakatlar va xalqaro munosabatlar
- D) Rossiya va O`rta Osiyo tarixi E) Fan va madaniyat.
10. IX sinf jaxon tarixi kursida qaysi bob belgilanmagan?
- A) Evropa va Amerika davlatlari V) Osiyo va Afrika mamlakatlari
- S) Ijtimoiy harakatlar va xalqaro munosabatlar
- *D) Rossiya va O`rta Osiyo tarixi E) Fan va madaniyat.
11. VIII sinf jahon tarixi kursining bo`limlardagi soat taqsimoti qaysi qatorda to`g`ri ko`rsatilgan?
- *A) 1,19,17,12,2 V) 1,16,19,11,1 S) 1,18,16,14,1
- D) 1,16,18,13,2 E) 1,16,16,16,2
12. DTS larida huquqiy ta`lim bosqichlari belgilab qo`yilgan qaysi qatorda birinchi bosqich to`g`ri ko`rsatilgan?
- *A) Oiladagi huquqiy tarbiya
- V) Maktabgacha ta`lim muassasalarida ilk huquqiy tarbiya
- S) Umumiy o`rta ta`lim maktablarida huquqiy tarbiya
- D) Akademik litseylarda huquqiy ta`lim tarbiya
- E) Kasb-xunar kollejlarda huquqiy ta`lim tarbiya.
13. Umumta`lim maktablarining 8-sinfida huquqiy ta`lim tarbiyaga oid qaysi fan o`tiladi?
- A) «Huquq saboqlari» V) «Inson huquqlari»
- *S) «O`zbekiston davlati va huquqi»
- D) «Konstitutsiyaviy huquq» E) «Huquq soxalari»

14. Umumtaʼlim maktablarining 9-sinfida huquqiy taʼlim-tarbiyaga oid qaysi fan oʻqitiladi?

- A) Huquq saboqlari B) Inson huquqlari V) Oʻzbekiston davlati va huquqi
G)* Konstitutsiyaviy huquq D) Huquq sohalari

15. DTS lariga koʻra «Konstitutsiyaviy huquq» kursida «SHaxs va jamiyat» qaysi boʻlimning nomlanishidir?

- A) 1-boʻlim V) 2-boʻlim S) 3-boʻlim *D) 4-boʻlim E) 5-boʻlim

16. «Konstitutsiyaviy huquq» kursini oʻrganish uchun necha soat ajratilgan?

- *A) 34 soat V) 45 soat S) 51 soat D) 56 soat E) 61 soat

17. Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining «Oʻzbekiston Respublikasida umumiy oʻrta-taʼlimni tashkil etish toʻgʻrisidagi qarori qachon chiqqan?

- A) 1994 yil 12 yanvarda V) 1995 yil 2 oktyabrda
S) 1996 yil 26 sentyabrda D) 1997 29 aprelda *E) 1998 yil 13 mayda

18. VI-sinf Oʻzbekiston tarixida eng koʻp soat qaysi boʻlimga ajratilgan?

- *A) eng qadimgi davr
V) Oʻzbekiston xududida eng qadimgi davlatning rivojlanishi
S) Oʻrta Osiyo xalqlarining fors va yunon bosqinchilariga qarshi kurashi
D) Oʻrta Osiyo hududida mustaqil davlatchilkining tashkil topishi
E) Soatla bir xil taqsimlangan.

19. VII sinflarda Oʻzbekiston tarixidan xaftasiga necha soatdan dars oʻtiladi?

- A) Birinchi yarim yillikda xavftasiga 1 soatdan
V) Ikkinchi yarim yillikda xavftasiga 2 soatdan
S) Birinchi yarim yillikda xavftasiga 2 soatdan
D) Ikkinchi yarim yillikda xavftasiga 1 soatdan
*E) A va V

20. «Uzluksiz taʼlim tizimi uchun davlat taʼlim standartlarini ishlab chiqish va joriy etish toʻgʻrisida»gi qaror qachon chiqqan?

- A) 1994 yil 26 yanvar V) 1995 yil 8 mart S) 1996 yil 3 fevral
D) 1997 yil 16 iyun *E) 1998 yil 15 yanvar

21. Tarix o`qitish jarayoni ikki yo`l bilan o`rganiladi. Ularni ko`rsating?

- *A) Kuzatish va eksperiment metodlar V) O`rganish va amalga oshirish metodlari
- S) Oddiy va murakkab metodlar D, Ilmiy va texnik metodlar
- E) eksperiment va tadbiiq metodlari.

22. Rossiya tarixi birinchi marotaba qachondan boshlab maktabda o`qitilgan?

- A) 1701 yildan V) 1702 yildan S) 1703 yildan D) 1704 yildan *E) 1705 yildan

23. Rossiya tarixi birinchi marotaba qaerda o`qitila boshlandi?

- *A) Moskvadagi Glyuko gimnazityasida
- V) Peterburgdagi Prakopovich maktabida
- S) TSarskoe seloda D) Imperator saroyida
- E) Goraning xususiy maktabida

24. Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Institutida Tarix va Jamiyatshunoslik o`qitish metodikasi kafedrası qachon tashkil etilgan?

- A) 1967 yil *V) 1968 yil S) 1969 yil D) 1970 yil E) 1971 yil

25. Maktablarda qachondan boshlab «Jamiyatshunoslik» o`qitila boshlandi?

- A* 1962 yil V) 1963 yil S) 1964 yil D) 1965 yil E) 1966 yil

26. eski maktablarda o`quvchilar necha kishini tashkil etar edi?

- *A) 10-15 tani V) 15-20 tani S) 20-25 tani D) 25-30 tani E) 30-35 tani

27. Turkistonda birinchi yangi usul maktabi qachon ochilgan?

- A) 1893 yil V) 1894 yil S) 1895 yil D) 1896 yil *E) 1897 yil

28. «Ho`jai Sibyon» darslik qo`llanmasi kimning qalamiga mansub?

- *A) I.G`aspirali V) M.Behbudiy S) A.Zohidiy D) H.H.Niyoziy E) Munavvar qori

29. Rus-tuzem maktabi birinchi marta qachon ochilgan?

- A) 1880 yil V) 1881 yil S) 1882 yil D) 1883 yil *E) 1884 yil

30. 1911 yilga kelib rus-tuzem maktablarining soni 89 taga etdi. Bu ma`lumot kimniki?

- *A) V.Bartol'd V) Nalivkin S) S.Ayniy D) Tolstov E) L.Kun

31. Birinchi rus-tuzem maktabi qaerda ochilgan?

- *A) Toshkentda V) Samarqandda S) Andijonda D) Skobelevda E) Qo`qonda

32. «Taxzib us-sibyon» darsligining muallifi kim?

A) M.Faxriddinov V) A)Ibodiy *S) S)Ayniy D) A)Avloniy E) Munavvar qori

33. «Tahsil ul-alifbo» asarini kim yozgan?

A) M.Faxriddinov *V) A)Ibodiy S) S)Ayniy D) A)Avloniy E) Munavvar qori

34. Tariximizda yorqin iz qoldirgan Muhammad Yusuf Bayoniy qachon yashagan?

A) 1850-1935 yy. V) 1845-1930yy. *S) 1840-1923 yy. D) 1838-1920 yy.

E) 1835-1929 yy.

35. «Birinchi muallim» va «Ikkinchi muallim» darsliklarining muallifi kim?

A) M.Faxriddinov V) A.Ibodiy S) S.Ayniy *D) A.Avloniy E) Munavvar qori

36. Qisqa xarakteristikaga misol keltiring

A)Tulkiday ayyor,ilonday zaxarli(Chingizxon)

V)U serg'ayrat va jasur edi (A Makedonskiy)

S)Bu xayot-mamot jangi edi(Marafon j)

D)*Barcha javoblar to'g'ri

Variant № 3

1. Tarixiy voqealar haqida qisqacha axborot berish bilan chegaralanish tarix o'qitishda nima deb ataladi?

A) Hikoya. *V)Qisqacha bayon. S) Ma'ruza D) Tushuntirish. E) Ta'rif berish.

2. DTS ga ko'ra huquqiy ta'lim va tarbiya berishda huquqiy ta'lim modelining II-bosqichi qanday nomlanadi?

*A)Maktabgacha ta'lim muassasalarida ilk huquqiy tarbiya.

V) Boshlang'ich ta'limda «huquq alifbosi».

S) Umumiy o'rta ta'limda «huquq saboqlari».

D) Huquqiy ta'lim fan sifatida

E) Inson huquqlari.

3. DTSga ko'ra «O'zbekiston davlat va huquqi» kursini o'rganish uchun haftasiga necha soatdan vaqt belgilangan?

A) Birinchi yarim yillikda haftasiga 1 soat, ikkinchi yarim yillikda haftasiga 2 soat.

V) Birinchi yarim yillikda 2 soat, ikkinchi yarim yillikda 1 soat.

*S) Haftasiga 1 soatdan.

D) Haftasiga 2 soatdan.

E) Haftasiga 1,5 soatdan.

4. DTSga ko'ra «Konstitutsiyaviy huquq» kursining V-bo'limi qanday nomlanadi?

A) Konstitutsiya-Bosh qonun. V) Asosiy tamoyillar.

S) Jamiyat va shaxs. *D) Davlat hokimiyatining tashkil etilishi.

E) Fuqarolarning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlari.

5. O'zbekiston tarixidagi arablarning O'rta Osiyoga bosqini haqidagi ma'lumotlar nechanchi sinfda o'rganiladi?

A) VI-sinfda *V) VII-sinfda S) VIII-sinfda D) IX-sinfda E) X-sinfda

6. «Movarounnahr SHayboniylar hukmronligi ostida» mavzusidagi bo'lim nechanchi sinfda o'rganiladi?

A) VI-sinfning III-bo'limida V) VII-sinfning II-bo'limida

*S) VIII-sinfning I-bo'limida D) IX-sinfning II-bo'limida

E) X-sinfning III-bo'limida

7. Quyidagi qaysi metod amaldagi o'qish metodlaridan hisoblanadi?

A) Og'zaki bayon qilish metodi. V) Ko'rgazmalik metodi.

S) Amaliy metod D) A va V *E)A,V,S.

8. O'qituvchi dars jarayonida, o'quv materiallarini og'zaki bayon qilib berishda rasm-suratlar, illyustratsiyalar va boshqa qurollardan foydalanishi mumkinmi?

*A) Ha. V) Yo'q. S) Faqat rasm-suratlardan. D) Illyustratsiyalardan.

E) Belgilanmagan.

9. Jonli nutq deganda ta'limning og'zaki metodinigina emas) Balki... ham tushuniladi.

A) O'qituvchining jarangli so'zi.

V) O'qituvchilar bilan o'tkaziladigan savol-javob.

S) O'qituvchining yakunlovchi so'zi.

D) Uyga topshiriq berish.

*E) Yuqoridagilarning barchasi.

10. Analitik tasvirlash nima?

A) O`qituvchining bayoni. V) O`quvchilar bilimini tekshirish.

S) O`quvchilar bilimini baholash. *D) Uyga topshiriq berish.

E) Suratlab tasvirlashning II-bosqichi

11. Suratlab tasvirlash nima?

A) O`qituvchi bayoni. V) Suratlar asosida og`zaki nutq.

*S) O`rganilayotgan ob`ekt haqida yaxlit tasavvur yaratish.

D) Surat chizish. E) Barchasi to`g`ri.

12. Qisqacha bayonning hikoyadan farqi shundaki...

*A) Biror tarixiy voqea haqida qisqa axborot berish bilan chegaralanadi.

V) Qisqa va lo`nda dars o`tiladi.

S) Hikoya qisqartirilib beriladi.

D) O`quvchilar qisqa gapirishga o`rgatiladi.

E) A va V.

13. Quyidagi qaysi voqea o`rta asrlar davriga oid?

A) «Dreyfus ishi». *V) Yuz yillik urush. S) Kursk yonidagi jang.

D) ehromlar yonidagi jang. E) Barchasi.

14. Og`zaki bayonning qaysi usulida voqeaning to`liq kartinasi berilib o`quvchilarda tarixiy voqea haqida konkret tasavvur yaratiladi.

A) Qisqacha bayonda *V) Hikoyada S) Tavsiflashda

D) Tushuntirishda E) Analitik tasvirlashda

15. Tavsiflashning hikoyadan farqi nimada?

A) Syujet bo`lmaydi. V) Aniq ob`ekt bo`ladi.

S) Kengroq bo`ladi. *D) A va V. E) A,V,S.

16. Konkret tarixiy material ustida keng nazariy muhokama yuritish, uni ilmiy asosda chuqur tahlil qilish va umumlashtirish og`zaki bayon metodida qanday nom olgan?

*A) Oliy maktab ma`ruzasi. V) Maktab ma`ruzasi. S) Muhokama

D) Seminar. E) Tushuntirish.

17. Qaysi ta'limda o'qvchilarning o'zlashtirayotgan yangi materialni va undan kelib chiqadigan xulosalarni tayyor holda o'zlashtirishga yo'l qo'yilmaydi?

- A) Hikoyada V) Bosma matnlar bilan ishlashda *S)Muammoli ta'limda
D) Qisqacha bayonda E) Bunday ta'lim yo'q.

18. O'quvchilarning bilish faoliyati, qobiliyati, aktivligini oshiruvchi, aqliy va ijodiy o'stiruvchi ta'lim turi qaysi?

- *A)Muammoli ta'lim. V) Og'zaki bayon metodi.
S) Bosma matnlar bilan ishlash. D) Ko'rgazmali metodi. E) Barcha javoblar to'g'ri.

19. Quyidagilardan qaysilar yozma manbaga kiradi?

- A) Qonunlar, buyruqlar. V) Xo'jalik ishlariga doir hujjatlar.
S) yilnomalar, xronikalar. D) Memuarlar, xronikalar. *E)Barchasi to'g'ri.

20. Qaysi qatordagi javob belletristik asarlarga misol bo'la oladi?

- A) Tarixiy romanlar. V) Tarixiy temada yozilgan povestlar.
S) O'rganilayotgan davr haqida yozilgan asarlar.
D) O'rganilayotgan davr haqida yozilgan hikoyalar.
*E)Tarixiy faktlarga asoslangan bo'lsa barchasi.

21. Quyidagilardan qaysilar voqelik kartinasiga kitmaydi?

- A) «El'badagi uchrashuv». V) «Salamin jangi». S) «Milosh Obilich sultonni o'ldirmoqda». *D) «Imperiya tinchlik demakdir». E) «Barrikada».

22. Quyidagilardan qaysi biri karikaturaga misol bo'la oladi?

- A) «El'badagi uchrashuv». V) «Salamin jangi». *S) «Milosh Obilich sultonni o'ldirmoqda». D) «Imperiya tinchlik demakdir». E) «Barrikada».

23. Quyidagi qaysi voqea yangi tarix davriga oid?

- *A) «Dreyfus ishi». V) «Yuz yillik uruksh». S) «Kursk yoyidagi jang».
D) «Ehromlar yonidagi jang». E) Barchasi to'g'ri.

24. Quyidagi qaysi voqea AQSH tarixiga oid?

- A) Guschilar urushi. *V) «Eron-Kontras». S) Fermopil yonidagi jang.
D) «Dreyfus ishi». E) «Kanossaga borish».

25. DTS bo'yicha soatlar taqsimoti qaysi qatorda noto'g'ri ko'rsatilgane?

A) Vatan tarixidan hikoyalar-34 soat. V) Jahon tarixidan hikoyalar-34 soat.

*S) Konstitutsiyaviy huquq-45 soat. D) Jahon tarixi, 7-sinf-51 soat.

E) Jahon tarixi 8-sinf-51 soat.

26. DTS bo'yicha IX-sinflarda 1-yarim yillikda O'zbekiston tarixi fani haftasiga necha soatdan o'tiladi?

A) 0,5 soatdan. *V) 1 soatdan. S) 2 soatdan. D) 3 soatdan. E) Bunday taqsimot yo'q.

27. Yangi tarix davri qaysi voqeadan boshlanishini eslang.

A) Niderlandiya burjua revolyutsiyasi. *V) Angliya burjua revolyutsiyasi.

S) Frantsiya-Prussiya urushi. D) Frantsiya burjua inqilobi.

E) Sanoat to'ntarilishi.

28. O'zbekiston tarixiga oid «Milliy-hududiy chegaralanish (1924 y)» xaritasi qanday xaritalar qatoriga kiritiladi?

A) Umumiy xaritalar. V) Obzor xaritalar. *S) Tematik xaritalar.

D) Kichik masshtabli xaritalar. E) O'rta masshtabli xaritalar.

29. Qaysi qatorda tarix o'qitish tajribasida o'quv fil'mlaridan foydalanishning usuli to'g'ri ko'rsatilgan?

A) Darsni bayon qilib berishda fil'mning eng asosiy joylarini ko'rsatib bog'lab olib borish.

V) 10-15 minutli qisqa o'quv fil'mlariga bag'ishlab dars o'tkazish.

S) Maxsus kino darsi tashkil etish.

D) Darsdan tashqari vaqtda fil'm tomosha qilish.

*E) Barchasi to'g'ri.

30. «O'zbekiston davlati va huquqi» kursi umumta'lim maktablarining nechanchi sinfida o'qitiladi?

A) 7-sinfida *V) 8-sinfida S) 9-sinfida D) 10-sinfida

E) O'qitilmaydi.

31. «Huquq sohalari» kursi umuta'lim maktablarining nechanchi sinfida o'qitiladi?

A) 7-sinfida *V) 8-sinfida S) 9-sinfida D) 10-sinfida E) O'qitilmaydi.

32. Qaysi qatordagi asar S. Ayniy qalamiga mansub?

A) «Birinci muallim». V) «Ikkinchi muallim». S) «Tahsil ul-alifbo».

*D) «Tah`ib ussibiyoti». E) «Xo`jan sibyon».

33. Tasviriy ko`rsatmalarga qaysilar kirmaydi?

A) Tarixiy kartinalar, al`bomlar. V) San`at asarlari, rasmlar.

*S) Kinofil`mlar, audio eshittirishlar. D) Portretlar, fotohujjatlar.

E) Diafil`mlar.

34. VIII cinf O`zbekiston tarixida eng ko`p soat qaysi bo`limga ajratilgan?

*A) Movarounnahr SHayboniylar hukmronligi davriga.

V) Xiva xonligi. S) Xalqaro munosabatlar. D) Qoraqalpoqlar.

E) O`rta Osiyo xalqlarining ma`naviy madaniy hayoti va turmush tarzi.

35. IX-sinf jahon tarixi qaysi davrlarni o`z ichiga oladi?

A) XVIII asr o`rtalaridan XIX asrning 70-yillarigacha

V) XIX asr 70-yillaridan 1914 yilgacha *S) 1914 yildan 1945 yilgacha

D) 1945 yildan 1991 yilgacha E) 1914 yildan 2004 yilgacha

36. Quyidagi qaysi rasm karikaturaga kirmaydi?

A) «Imperiya tinchlik demakdir». V) «Frantsuz dehqonining ruhoniylar va dvoryanlar tomonidan ekspluatatsiya qilinishi».

S) «Bolqon I jahon urushi arafasida».

*D) «Taypin qo`zg`olonchilari jangda».

E) «Napoleon Misrda san`at asarlarini talon-taroj qilmoqda».

Yozma ish savollari.

1	Tarix o`qitish metodikasi, predmeti va uning vazifalari
2	Tarix o`qitishda inson omili va xolislik printsiplari.
3	Sho`rolar davrida tarix o`qitish printsiplarining buzilishi
4	Maktablarda O`zbekiston tarixi va jahon tarixi o`qitilishining o`ziga xos xususiyatlari
5	Maktablarda davlat va xuquq asoslarining o`qitilishi va o`quv yuklamalari
6	TO`Mda og`zaki ta`lim uslubi
7	Og`zaki bayon metodlari
8	Bosma matnlar bilan ishlash
9	TO`Mda «Temur tuzuklari» asaridan foydalanish
10	Tarixiy xujjatlar bilan ishlash
11	Yozma manbalar bilan ishlash
12	Tarix o`qitishda badiiy adabiyotlardan foydalanish
13	Ko`rgazmali qurollar bilan ishlash
14	Kartinalar bilan ishlash
15	Minatyuralar
16	Xaritalar bilan ishlash
17	Texnik vositalardan foydalanish
18	Sinfdan tashqari ishlash
19	Tarixiy kechalar va o`quv konferentsiyalar
20	Tarixiy o`lkashunoslik materiallaridan foydalanish

O`zlashtirish nazorati

1. Tarix o`qitish uslubiyoti fani bo`yicha talabalar bilimini baholash mezonlari

OO`MTVning 2005 yil 30 sentyabrdagi 217-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini baholashning reyting tizimi to'g'risida muvaqqat NIZOM", 2005 yil 21 fevraldagi 34 sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan "Talaba mustaqqil ishini tashkil etish, nazorat qilish va baholash tartibi to'g'risida Namunaviy nizom", 2008 yil _____ "Namangan Davlat universitetida talabalar bilimini baholashning reyting tizimi to'g'risida NIZOM"ga asoslanadi.

1. **Oraliq baholash** - Talabalar 2 ta savoldan iborat yozma ish yozadilar yoki 36 ta savoldan iborat test echadilar. Oraliq nazorat semestr davomida 2 marta o'tkazilib, unda talabalar umumiy 40 ball to'plashlari mumkin.

2. **Joriy baholash** - Joriy baholash seminar mashg'ulotlariga asoslanib talabalarning mashg'ulotga tayyorgarligi, qatnashuvi va faolligi etiborga olinadi:

-o'quv intizomi - 20% ball;

-faollik va bajarilgan topshiriqning sifati - 30% ball;

-nazariy bilimdonlik - 50% ball.

jami: -100% ball.

Joriy baholash semestr davomida 4 marta jamlanadi. Talaba 4 ta JBda 11,25 balddan maksimal 45 ballgacha yig'a oladilar.

3. **Yakuniy baholash** - Yakuniy nazoratga fan uchun ajratilgan umumiy ballning 15 %i, ya'ni 15 ball ajratiladi. Talabalar 3 ta tayanch ibora asosida yozma ish yozadilar yoki berilgan 3 ta savolga og'zaki javob beradilar. Xar bir tayanch ibora va savol 5 ballik tizimda baholanadi. Shunda talaba maksimal 15 ball to'plashi mumkin.

2. Smestrlar bo'yicha talabalar bilimini nazorat qilish turlari.

Semestr	Nazorat turi	Soat hajmi	Maksimal ball (100%)	O'tish bali (55%)
	Joriy № 1		11,25	6,1
	Joriy № 2		11,25	6,1
	Joriy № 3		11,25	6,1
	Joriy № 4		11,25	6,1
	Oraliq № 1	10	20	11
	Oraliq № 2	10	20	11
	Jami	54	85	46
Jami (joriy va oraliq)		-	85	46
Jami (yakuniy)		-	15	8
Jami		54	100	55

3. Talaba bilimini baholash

Qoniqarsiz (54% dan kam)		Qoniqarli (55-70%)		Yaxshi (71-85%)		A'lo (86-100%)	
Ball		Ball		Ball		Ball	
Min	Mak	Min	Mak	Min	Mak	Min	Mak
0	54	55	70	71	85	86	100

Yakuniy nazorat uchun yozma ish variantlari

Variant 1

1. Tarix o'qitish metodikasi(TO'M)- Tarix o'qitish metodikasi predmeti va uning vazifalari.
2. O'zbekiston tarixi fani uchun o'quv yuklamalari.
3. Yozma manbalar bilan ishlash.
4. Tarix o'qitishda xaritalardan foydalanish.
5. Tarix o'qitish xonasini jihozlash.

Variant 2

1. TO'M- Tarix o'qitishni tashkil etish.
2. Jahon tarixi fani uchun o'quv yuklamalari.
3. Tarix o'qitishda badiiy adabiyotlardan foydalanish.
4. Xarita turlari.
5. Sinfdan tashqari ishlash.

Variant 3

1. Printsip- Tarix o'qitishda xolislik printsiplari.
2. Davlat va huquq asoslari fani uchun o'quv yuklamalari.
3. Qadimgi yunon asarlari.
4. Tematik xaritalar.
5. Sinfdan tashqari ishlashning turlari.

Variant 4

1. Tarix o'qitishda inson omili.
2. Uslub- Og'zaki ta'lim uslubi.
3. O'rta asrlarga oid badiiy adabiyotlardan foydalanish.
4. Siyosiy xaritalar.
5. Tarixiy kechalar.

Variant 5

1. Shirolar davrida O'zbekiston tarixining o'qitilish ahvoli.
2. Klassifikatsiya- og'zaki bayon metodlari.
3. Nizom ul Mulkning «Siyosatnoma» asari.
4. Maxsus xaritalar.
5. O'quv konferentsiyalari.

Variant 6

1. Printsip- Shirolar davrida tarix o'qitish printsiplarining buzilishi.
2. Tasvirlash- og'zaki bayonda tasvirlash usullari.
3. «Boburnoma» tarixiy-geografik asar.
4. Xaritalardan foydalanishning ahamiyati.
5. Tarix to'garagi.

Variant 7

1. Mustaqillik davrida O'zbekiston tarixini o'qitishga e'tiborning ortishi.
2. Ma'ruza- maktab va oliy maktab ma'ruzalari.
3. Temur tuzuklari.
4. Tarix o'qitishda texnik qurilmalardan foydalanish.
5. To'garakni tashkil etish.

Vaziyat 8

1. Kadrlar tayyorlashda sifat o'zgarishi.
2. Uslub- bosma matnlar bilan ishlash.
3. Ko'rgazmali qurollar.
4. Pedagogik texnologiya
5. Tarix o'qitishda tarixiy o'lkashunoslikdan foydalanish.

Variant 9

1. Davlat ta'lim standartlari.
2. Siyosiy arboblarning asarlarini o'rganish.
3. Kartinalar bilan ishlash.
4. Tarix o'qitishda I.A.Karimov asarlaridan foydalanish
5. Tarixiy o'lkashunoslik materiallari.

Variant 10

1. Maktablarda O'zbekiston tarixining o'qitilish xususiyatlari.
2. Siyosiy xujjatlarni o'rganish.
3. Minatyuralar.
4. Tarix o'qitishda OAVdan foydalanish
5. Tarixiy o'lkashunoslikda etnografiyaning o'rni.

Variant 11

1. Maktablarda jahon tarixining o'qitilish xususiyatlari.
2. Tarixiy xujjatlar bilan ishlash.
3. Minatyuralar.
4. Tarix o'qitishda Oliy Majlis va Vazirlar Maxkamasi xujjatlaridan foydalanish
5. Tarixiy o'lkashunoslikda toponimikaning o'rni.

Variant 12

1. Maktablarda davlat va huquq asoslarining o'qitilishi.
2. Moddiy madaniyat buyumlari.
3. Kamoliddin Bexzod.
4. Oddiy texnik qurilmalar.
5. Tarixiy o'lkashunoslikda arxeologiyaning o'rni.

Variant 13

1. Karimovning «Tarixiy xotirasiz kelajak yiq» asari haqida.
2. Tasviriy san`at asarlari bilan ishlash.
3. Xujjatli fotosuratlar.
4. Ovozli apparatlardn foydalanish.
5. Sinfдан tashqari ishlashda badiy adabiyotlardan foydalanish.

Tarix fakul'teti Vatan tarixi kafedrası katta o'qituvchisi
I.U.Qo'ziqulovning "Tarix o'qitish metodikasi" fanidan tayyorlagan o'quv-
uslubiy majmuasiga

T A Q R I Z

Ushbu o'quv-uslubiy majmua Tarix yo'nalishi 3- bosqich talabalariga "Tarix o'qitish metodikasi" fanidan ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar olib borishga mo'ljallangan. Majmuada namunaviy ishchi dasturga asoslangan ishchi dastur, ma'ruzalar matni, seminar ishlanmasi, tayanch iboralar, nazorat savollari, test va adabiyotlar berilgan.

Ma'ruzalar matnida tarix o'qitish metodlari: bosma matnlar, tarixiy xujjatlar bilan ishlash, badiy adabiyotlardan foydalanish, ko'rgazmali metod, sinfdan tashqari ishlash, shuningdek metodologiyasi, asosiy xujjatlar, rivojlanish bosqichlari, tamoil(printsip)lari haqida keng ma'lumot berilgan. Bundan tashqari majmuada fan yuzasidan tuzilgan test savollari, oraliq va yakuniy nazorat variantlari xamda asosiy va qo'shimcha adabiyotlar ro'yxati berilgan. Ushbu majmuada har bir mashg'ulot uchun topshiriq va ko'rsatmalar aks etgan. Ushbu o'quv-uslubiy majmuasi namunaviy o'quv dasturiga mos tushadi. Uni amaliy va ma'ruza mashg'ulotlarini olib borishda foydalanishga tavsiya etaman.

Taqrizchi:

t.f.n. A.Pozilov

Tarix fakul'teti Vatan tarixi kafedrası katta o'qituvchisi
I.U.Qo'ziqulovning "Tarix o'qitish metodikasi" fanidan tayyorlagan o'quv-
uslubiy majmuasiga

T A Q R I Z

«Vatan tarixi» kafedrası o'qituvchisi I. Qo'ziqulovning 5220200 - Tarix yo'nalishi 3- bosqich talabalariga mo'ljallangan «Tarix o'qitish metodikasi» fanidan o'quv-uslubiy majmuasi bilan tanishib chiqdim. Majmuada namunaviy ishchi dasturga asoslangan ishchi dastur, ma'ruzalar matni, seminar ishlanmasi, tayanch iboralar, nazorat savollari, test va adabiyotlar ro'yxati berilgan. Ma'ruzalar matnida bosma matnlar, tarixiy xujjatlar bilan ishlash, badiiy adabiyotlardan foydalanish, ko'rgazmali metod, sinfdan tashqari ishlash kabi tarix o'qitish metodlari hamda asosiy xujjatlar, rivojlanish bosqichlari, tamoil(printsip)lari haqida keng ma'lumot berilgan. Majmuada ma'ruza matnidan tashqari fan yuzasidan tuzilgan test savollari, oraliq va yakuniy nazorat variantlari ham berilgan. Ushbu majmuada har bir mashg'ulot uchun seminar rejalari, foydalanish uchun adabiyotlar ro'yxati, topshiriq va ko'rsatmalar aks etgan. Ushbu o'quv-uslubiy majmuasi namunaviy o'quv dasturi asosida tayyorlangan. Uni amaliy va ma'ruza mashg'ulotlarini olib borishda foydalanishga tavsiya etaman.

Namangan muhandislik
iqtisodiyot instituti
katta o'qituvchisi:

t.f.n. Z. Najmiddinov